

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

II. SELİM DÖNEMİ OSMANLI-VENEDİK İLİŞKİLERİ
(1566-1574)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sevilay KÖSE

Danışman
Doç. Dr. Tülay KOYUNCUOĞLU METİN

BOLU 2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sevilay KÖSE'ye ait "II. Selim Dönemi Osmanlı-Venedik İlişkileri (1566-1574)" adlı çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle/ oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

14.06.2017

Unvan, Adı, Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Tülay Koyuncuoğlu Metin

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Süme

Üye : Yrd. Doç. Dr. İsmail Yaşayanlar

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**II. Selim Dönemi Osmanlı-Venedik İlişkileri (1566-1574)**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sevilay KÖSE

14.06.2017

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Akdeniz'e açılmasıyla başlayan Osmanlı-Venedik ilişkileri uzun yıllar çekişmelerle sürmüştür. XVI. yüzyılın ilk yarısında zirveye ulaşan Osmanlı-Venedik arasındaki siyasi, ticari, askeri ilişkiler II. Selim döneminde de devam etmiştir. II. Selim, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Venedik üzerinde sağlanan üstünlüğü pekiştirmek için harekete geçmiştir. Özellikle Akdeniz hâkimiyeti için Osmanlı-Venedik arasında yaşanan mücadeleler, Sultan II. Selim döneminin en önemli hadiselerini oluşturmuştur diyebiliriz. Bu dönemde Kıbrıs Adası'nın fethi ve İnebahtı yenilgisi, Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti'nde olduğu kadar Avrupa dünyasında da büyük yankı uyandırmıştır. Çalışmamızda her iki ülke için büyük bir öneme sahip olan, Osmanlı-Venedik ilişkilerinin (II. Selim döneminde) verilen mücadeleler çerçevesinde nasıl bir yön aldığı ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda sadece II. Selim döneminde Osmanlı-Venedik arasındaki askeri ve siyasi ilişkiler üzerinde durulmamıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilere de değinilmiştir. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin II. Selim döneminde Venedik'e verdiği ahidnâmeler ve elçi kabulleri konuları da ayrı başlıklar altında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Elbette çalışmalarında emeği geçen ve bana yol gösterenlere de tek tek minnetlerimi ifade etmek isterim. Tezime danışmanlık ederek bana her hususta yol gösteren, hoşgörüsü, sabrı ve ilgisiyle desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Tülay METİN'e teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan, bana inanan ve manevi desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkür ederim. Tezimin hazırlanması aşamasında bana maddi ve manevi destek olan ve benden başarı dileklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ederim.

Sevilay KÖSE

14.06.2017

ÖZET

II. SELİM DÖNEMİ OSMANLI-VENEDİK İLİŞKİLERİ (1566-1574)

Sevilay KÖSE

Yüksek Lisans Tezi

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Tülay KOYUNCUOĞLU METİN

Haziran 2017, 135 + xii Sayfa

Temeli Akdeniz ticaretine dayanan ve XIV. yüzyılda başlayan Osmanlı-Venedik ilişkileri, XVI. yüzyılda da devam etmiştir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında tahta çıkan II. Selim, özellikle Akdeniz ticaretindeki Osmanlı hâkimiyetini pekiştirmek istemiştir. Bu amaca yönelik olarak da, Venedik'in Akdeniz'deki son ticari üssü olan Kıbrıs Adası'nı fethetmiştir. Kıbrıs Adası'nın Osmanlı Devleti tarafından fethi, Venedik'in öncülüğünde bir haçlı kuvvetinin oluşmasına neden olmuştur. Haçlı kuvvetiyle mücadeleye giren Osmanlı donanması İnebahtı Limanı'nda yenilgiye uğratılmıştır. İki ülke arasında yaşanan bu mücadelelere rağmen, Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ticari ilişkiler varlığını korumuştur. Küçük aksaklıklar yaşansa da sürdürülen ticari ilişkiler, savaşın olmadığı dönemlerde canlandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda, Osmanlı Devleti ve Venedik arasında II. Selim dönemi boyunca yaşanan tüm bu siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel ilişkiler incelenmiştir. Çalışmamızın ilk bölümünde Osmanlı Devleti-Venedik ilişkilerinin menşei hakkında bilgi verilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilere daha geniş çerçeveden bakabilmek amacıyla da Akdeniz ve Avrupa'daki genel duruma da yer verilmiştir. İkinci bölümü Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki siyasi ve askeri ilişkiler oluşturmuştur. II. Selim döneminin en önemli hadiselerinden olan Kıbrıs Adası'nın fethi ve İnebahtı bozgunu bu bölümde anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise Osmanlı Devleti'nin Venedik'e verdiği ahidnâme ve elçi kabullerine değinilmiştir. Karşılıklı ticari ilişkilerin seyri de

yine bu bölümde değerlendirilmiştir. Çalışmamızda Mühimme defterlerinin yanı sıra çeşitli kitap ve makalelerden de faydalanılmıştır.

Anahtar kelimeler: II. Selim, Venedik, İnebahtı, Akdeniz, Kıbrıs.

ABSTRACT

SELIM II PERIOD OTTOMAN-VENICE RELATIONS (1566-1574)

Sevilay KÖSE

Master Thesis

Department of History

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Tülay KOYUNCUOĞLU METİN

June 2017, 135 + xii Pages

Ottoman-Venice relations, based on Mediterranean trade, have continued in the XVI. century. II. Selim who accede the throne in the second half of the XVI. century, has wanted to consolidate Ottoman dominance especially on the Mediterranean trade. For this purpose, II. Selim has conquered the island of Cyprus which was last commercial base of Venice in the Mediterranean. The conquest of Cyprus by Ottoman State resulted in the establishment of the crusader alliance under the leadership of Venice. Although Ottoman State fought hardly with crusader troops, they were defeated in Lepanto Harbor. In spite of the war events, trade relations have kept continuing between two countries. In contrast to small troubles, trade relations were aimed to be improved better at the armistice times. In this study, all the political, military, economy and cultural relations between Ottoman State and Venice during the II. Selim period are examined. In the first part of the study, information is given about the origins of the Ottoman-Venice relations. To have a wider aspect of view on the relations between these two countries, general circumstances in Mediterranean and Europe has been included. Second part consists of political and military relations between Ottoman State and Venice. Conquest of Cyprus and defeat of Lepanto which are amongst the most important events in the period of II. Selim are studied in this part. In the third and the final part, the pact given by Ottoman State to Venice and the following envoy-traffic between these countries are covered. The progress of mutual trade relations is also

studied in this part. Our study was prepared benefiting from various books and articles besides Mühimme books.

Keywords: Selim II, Venice, Lepanto, Mediterranean, Cyprus.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii

GİRİŞ.....	1
------------	---

I. BÖLÜM

1. II. SELİM DÖNEMİNDEN ÖNCE OSMANLI VENEDİK İLİŞKİLERİ.....	4
1.1. Osmanlı-Venedik İlişkilerinin Menşei.....	4
1.2. İktisadî Zeminde Osmanlı-Venedik İlişkileri	9
1.3. Akdeniz’deki Üstünlük Mücadeleleri	13
1.4. Avrupa’da Genel Durum.....	16

II. BÖLÜM

2. II. SELİM DÖNEMİ OSMANLI-VENEDİK ARASINDAKİ SİYASİ VE ASKERİ İLİŞKİLER	21
2.1. Kıbrıs’ın Fethi	21
2.1.1. Savaşı Hazırlayan Sebepler	22
2.1.2. Savaş Hazırlıkları.....	25
2.1.2.1. Osmanlı Devleti’nin Hazırlığı	25
2.1.2.2. Venedik’in Hazırlığı ve Müttefikler	29
2.1.3. Kıbrıs Adası’na Çıkarma	32
2.1.4. Venedik Savunma Hattı	37

2.1.5. Lefkoşa'nın Zaptı.....	38
2.1.6. Magosa'nın Zaptı.....	43
2.1.7. Vire Antlaşması	50
2.2. İnebahtı Deniz Savaşı.....	52
2.2.1. Mukaddes İttifak (Kutsal Liga)	52
2.2.2. Osmanlı Donanması.....	56
2.2.3. Çarpışmanın Başlaması.....	60
2.2.4. Uluç Ali Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığa Atanması.....	62
2.2.5. Savaşın Avrupa Dünyası'ndaki Yankıları	66
2.2.6. Yeni Donanmanın Kurulması	68
2.2.7. Osmanlı-Venedik Antlaşması	70

III. BÖLÜM

3. II. SELİM DÖNEMİ OSMANLI-VENEDİK ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER	73
3.1. Osmanlı Devleti'nin Venedik'e Verdiği Ahidnâmeler	73
3.1.1. Ahidnâmelerin Özellikleri	73
3.1.2. 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler	76
3.2. Osmanlı-Venedik Ticaretinin Safhaları	78
3.2.1. Levant ve Levantenler	78
3.2.2. Venedik ile Ticaretin Geliştirilmesi.....	81
3.2.3. Ticaret Malları	83
3.2.4. Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Venedikli Tüccarlar	86
3.2.5. Venedik'te Yaşayan Osmanlılar	88
3.3. Kültürel Etkileşim	91
3.4. Venedik Elçilerinin Kabulü	94
3.4.1. Venedik Elçileri	94
3.4.2. Osmanlı-Venedik Hediyeleşmeleri	97

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ	100
-----------------------	------------

KAYNAKLAR	103
EKLER	113
EK 1: Kıbrıs Seferine Katılan Osmanlı Donanmasının Bir Kısmı	114
EK 2: Kıbrıs Adası'nın Coğrafi Durumu (1570-1571)	115
EK 3: Osmanlı Donanmasının Filolar Halinde İstanbul'dan Kıbrıs Adası'na Harekâtı.....	116
EK 4: Türk Donanmasının İstanbul'dan Kıbrıs'a Kadar Devam Eden Seyir Harekâtı ve Tuzla Körfezine Çıkarma.....	117
EK 5: Kıbrıs Harekâtına Katılan Eyalet Kuvvetlerinin Yığınak Bölgeleri ile Bindirme İskeleleri ve Buralara Gelmek Üzere Takip Ettikleri Muhtemel İstikametler	118
EK 6: Türk ve Müttefik Deniz Kuvvetlerinin Harekâtı.....	119
EK 7: Osmanlı Donanması'nın 1571 Yılı Harekâtı.....	120
EK 8: Lefkoşa'nın Kuşatılması ve Zaptı	121
EK 9: Magosa Kuşatması	122
EK 10: 1571 Yılı İlkbaharından, 7 Ekim 1571 Tarihine Kadar Türk ve Müttefik Donanmalarının Harekâtı.....	123
EK 11: İnebahtı Deniz Savaşı'nın Taslağı (7 Ekim 1571)	124
EK 12: 7 Ekim 1571 İnebahtı (Lepanto) Deniz Savaşı	125
EK 13: İnebahtı Savaşı'nda Gemilerin Muharebe Öncesi Karşılıklı Dizilişleri.....	126
EK 14: Osmanlı Gemileri	127
EK 15: Venedik Gemileri	128
EK 16: Sultan II. Selim Döneminde İstanbul'da Görev Yapan Venedik Elçileri ve Raporlarını Sundukları Tarihler	129
EK 17A: Venedik Balyosu Marcantonio Barbaro'nun 30 Ekim 1571 Tarihli, Venedik'te Deşifre Edilen Dispaccio'sunun Birinci Sayfası.....	130
EK 17B: Venedik Balyosu Marcantonio Barbaro'nun 30 Ekim 1571 Tarihli, Venedik'te Deşifre Edilen Dispaccio'sunun Birinci Sayfasının Tercümesi...	131
EK 18: II. Selim'in Venedik'e Verdiği 1573 Tarihli Ahidnâme	132

KISALTMALAR LİSTESİ

ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Merkezi
b.	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
MD.	: Mühimme Defteri
MEBİA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
OTAM	: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
vb.	: ve benzeri
Vol.	: Volume

GİRİŞ

Türklerin Venediklilerle olan ilişkileri, Anadolu Beylikleri ve Selçuklular dönemine kadar dayanmaktadır. Bu ilişkilerde pek çok kültürün kaynaştığı, siyasi ve ticari mücadelelerin yaşandığı Akdeniz'in coğrafi konumu önemli bir etkindir. Yüzyıllardır Doğu ve Batı'nın buluşma noktası olan Akdeniz, milletlere ekonomik, siyasi ve ulaşım konularında çeşitli olanaklar sunmanın yanı sıra birbirleriyle etkileşimde bulunmalarına da zemin hazırlamıştır. Sunulan bu olanaklardan yararlanma isteği denizlere yeni açılan Türkler ve Batı Anadolu'da hâkimiyet kurmaya çalışan Venediklileri karşı karşıya getirmiştir. Böylece Türklerin Anadolu'da karşılaştıkları ilk Avrupa toplumu da Venedikliler olmuştur denilebilir.

Anadolu Beylikleri ve Selçuklularla başlayan Türk-Venedik ilişkileri, Osmanlı Devleti ile de gelişmiştir. Osmanlı Devleti, kuruluş yıllarından itibaren Anadolu beylikleri ile olumlu ilişkiler kurmuş, Batı Hristiyan dünyasına yönelik fetihler düzenlemiştir. Batıya doğru ilerleyen Osmanlı Devleti, bir süre sonra denizlerle karşılaşmış ve kendisine güçlü bir donanma hazırlamıştır. Bu dönemde İtalyan deniz devletleri -özellikle Venedik- Akdeniz'de söz sahibi olmuştu. Venedik, Akdeniz'de önemli bir ticari güç olarak Doğu'dan Anadolu'ya gelen ürünleri deniz yoluyla Avrupa'ya taşımaktaydı. Sonuçta donanmasını yeni oluşturan Osmanlı Devleti ile Venedik, Akdeniz'de karşılaştı. İki devlet ticari çıkarlarını korumaya yönelik olarak uzlaşmacı bir politika benimsediler. Elbette aralarında zaman zaman küçük çapta çatışmalar da yaşanmıyor değildi. Ancak Osmanlı Devleti ve Venedik için önemli olan ticari çıkarlarıydı.

Osmanlı Devleti zamanla büyüdü ve Akdeniz'de söz sahibi olaya başladı. Hatta o kadar güçlendi ki, Venedik Osmanlı Devleti'nin gölgesinde kaldı. Osmanlı Devleti, artan gücüne paralel olarak da dönem dönem Venedik'e ticari imtiyazlar verdi. Osmanlı Devleti, Venedik'e verdiği bu ticari imtiyazlarla hem Akdeniz ticaretini canlı tutmayı

hem de kendisine karşı oluşabilecek bir Haçlı ittifakının önüne geçmeyi planlıyordu. Zira bu amacıyla da başarılı oldu. Elde ettiği ticari imtiyazları korumaya çalışan Venedik, Osmanlı Devleti ile silahlı bir mücadeleye girmekten kaçındı ve dostane bir tutum sergiledi. Genel olarak baktığımızda iki devletin amacı da Akdeniz ticaretindeki yerlerini korumaktı. Ancak ekonomilerinin temeli Akdeniz ticaretine dayanan ve bu ticaretin canlanmasında önemli bir rol oynayan Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar çok sınırlıdır. Bu nedenle bu çalışmada Akdeniz ticaretinin güçlü iki devleti olan Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkilere bir nebze de olsa ışık tutmaya çalışılmıştır.

Araştırmadaki amacımız, Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkilerin ilk dönemlerinden ziyade II. Selim dönemi ilişkilerini incelenmektir. Zira bu dönemi iki devlet arasındaki dönüm noktası olarak da değerlendirebiliriz. Çünkü Kıbrıs, Venedik'in üssü konumundaydı ve Venedik hemen hemen tüm ticari işlerini buradan yürütüyordu. Venedik ticareti için önemli olan Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethi bütün dengeleri değiştirdi. Bu döneme kadar ticari çıkarlarını korumak için uzlaşmacı bir tavır takınan Venedik, bu dönemden itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı saldırıya geçti. Bu amaçla da Papalık ve İspanya'nın katılımından oluşan güçlü bir haçlı ittifakı kurdu. Venedik öncülüğünde kurulan haçlı ittifakı, Osmanlı Devleti'ni Kıbrıs Seferi dönüşü İnebahtı'da mağlup etti. Bu mağlubiyet Avrupa'da büyük ses getirdi. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminden beri yenilmez olarak görülen Osmanlı Devleti'nin yenilmesi Avrupa devletlerine umut oldu. Avrupalılar, Osmanlı Devleti'nin de yenilebileceğini gördü. İnebahtı yenilgisi Avrupa'da büyük eğlencelerle kutlandı ve şerefine çok sayıda anıt yapıldı. Ancak Avrupa'nın sevinci uzun sürmedi. Çünkü İnebahtı, görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti olmadı. Hızla yeni donanma hazırlıklarına başlayan Osmanlı Devleti, 6 ay gibi kısa bir sürede güçlü bir donanma oluşturdu. Bu donanmayı oluştururken de hazineden hiç para harcamayarak ekonomik gücünü göstermiş oldu.

Elbette Osmanlı Devleti ile Venedik arasında yaşanan Kıbrıs Seferi ve İnebahtı Savaşı hakkında hazırlanmış çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar Akdeniz ticaretinden beslenen bu iki devletin ticari ilişkileri hakkında bilgi vermemektedir.

Özellikle Kıbrıs Seferi ve İnebahtı Savaşı sırasında ticaretin nasıl bir seyir izlediği arka planda kalmaktadır. Araştırdığımızda gerek Kıbrıs Seferi'nin gerekse İnebahtı Savaşı'nın iki devlet arasındaki ekonomik ilişkilere zarar veremediğini görmekteyiz. Yaşanan tüm mücadelelere rağmen iki tarafta ticaretin devam etmesi için elinden geleni yapmıştır. Venedikli tüccarlar Osmanlı Devleti'ne, Osmanlı tüccarları da Venedik'e ticaret malları götürmeye devam etmişlerdir. Hatta Osmanlı Devleti ve Venedik tüccarları arasındaki bağ o kadar kuvvetlenmişti ki, zaman zaman ticaret mallarını birbirlerine emanet edebiliyorlardı. Tüccarlar birbirlerinin ülkelerinde serbestçe dolaşabiliyorlardı. Elbette küçük aksaklıklar da yaşanıyordu. Ancak her iki devlet ticaretin devam etmesi için bu aksaklıklara çözüm bulmaya çalışıyordu.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ticari ilişkilerin güçlendiği bu dönemde coğrafi keşiflerin etkisi hissedilmeye başladı. Akdeniz ticareti gerilerken Atlantik Okyanusu'nda ticaret canlandı. Ancak araştırdığımızda Osmanlı Devleti'nin ticaret yollarının yön değiştirmesinden sanıldığı kadar çabuk etkilenmediğini görmekteyiz. Zira İnebahtı yenilgisinden sonra yeni donanmanın hazırlıkları sırasında hazineden hiç harcama yapılmaması bunun en büyük göstergelerindendir. Ancak Venedik, Osmanlı Devleti kadar şanslı olamadı. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki zenginliğinden faydalanarak bir süre daha ticari hayatına devam etse de, bir süre sonra Akdeniz ticaretindeki yerini kaybetmeye başladı.

I. BÖLÜM

1. II. SELİM DÖNEMİNDEN ÖNCE OSMANLI-VENEDİK İLİŞKİLERİ

1.1. Osmanlı-Venedik İlişkilerinin Menşei

Bir kara devleti olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen, Osmanlı Devleti'nin zamanla batıya doğru ilerlemesi ve Rumeli'ye geçip burada yerleşmeyi düşünmesi, bir deniz politikası geliştirmesine sebep olmuştur. Bunun için Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında, özellikle Karesi Beyliği'nin alınmasından sonra donanma faaliyetleri geliştirilmeye başlanmıştır. Buna paralel olarak Osmanlı Devleti'nin, Akdeniz'de önemli bir güç olan Venedik'le karşı karşıya gelmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesine çıktığı dönemlerde Akdeniz, İtalyan kent devletleri olan Venedik ve Ceneviz'in egemenliği altındaydı. Akdeniz'e hâkim olma konusunda bu iki devlet arasında rekabet vardı ve bu rekabette genellikle Venedik üstünlük kurmaktaydı. Bizans ve Arap, sonra Türk âlemiyle yapılan ticaret neticesinde Venedik zenginleşti. Böylece Avrupa'nın ve hatta dünyanın en kuvvetli donanmasına sahip oldu (Öztuna 2005: 475). Güçlü donanmasıyla Akdeniz'in büyük bir kısmında faal rol oynayan Venedik, Anadolu limanlarında etkinliğini artırarak bu bölge üzerinden yapılan doğu-batı ticaretini tekeline almayı planlıyordu. Ancak bu dönemde Osmanlı Devleti, yeni bir siyasi oluşum olarak Anadolu'da gücünü hissettirmiş ve batıya doğru hızla yayılmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti'nin hem Anadolu'nun batısına doğru hem de Rumeli'ye ilerlemesi Venedik ticari çıkarlarına büyük engeldi. Çünkü Hindistan ve Çin'den gelen mallar, başta Venedik olmak üzere İtalyan kent devletleri tarafından Anadolu kıyı kentlerinden Avrupa'ya sevk ediliyordu. Venedik'in Batı Anadolu'da siyasi birliğin eksikliğinden istifade, ticari hâkimiyetini kurmasına karşı, Osmanlı

Devleti siyasi birliği sağlamaya yönelik fetih politikaları izliyordu. Bu gelişmeler donanmasını yeni oluşturmaya başlayan Osmanlı Devleti'ni ve Akdeniz'in en yetenekli gemicilerine sahip Venediklileri karşı karşıya getirdi.

Osmanlı Devleti, denizcilik yıllarının ilk başlarında Venedik ve Ceneviz mücadelesinden faydalanıp, Venediklilere karşı Cenevizlilerle iş birliğine gitmişti. Osmanlı Devleti, Tuna'nın güneyindeki tüm Balkan bölgesinin kontrolünü kendi kontrolünde düşünüp bu politikayı uygulamaya karar verdiği için, bölgedeki Venedik kontrolünü yok etmeye ve Balkan çevresinde bulunan tüm Venedik karakollarını işgal etmeye karar verdi. Dikkat edilmesi gereken bir nokta Venedik'in çok fazla askeri gücü olması, saldırgan ve yayılmacı bir politika izlemesi, denizciliğe yeni adım atan Osmanlı Devleti'ni meydan okumaya zorladı (İnalcık 1978: 83-84). Çelebi Mehmet zamanında (1403-1421) Osmanlı donanması daha bir canlılık gösterdi. Bu dönemde Çalı Bey'in kumanda ettiği Osmanlı donanması ile Venedikliler mücadeleye girişti. Ancak yoğun çarpışmalardan sonra Çalı Bey şehit düştü ve Osmanlı donanması yenildi. Diğer taraftan Venedikliler de önemli kayıplar verdiler (Gencer 1999: 571). Savaşın ardından yapılan uzun görüşmeler sonrasında 1417'de ilk Osmanlı-Venedik barış antlaşması imzalandı (Sakaoğlu 2011: 70).

1423'te Venedik, Bizans'ın ümitsiz durumundan faydalanıp bir antlaşma ile Selanik şehrinin idaresini devralınca yeni bir bunalım ortaya çıktı. Venedik, Osmanlı Devleti'ne Selanik işgalini tanınması için bir taraftan yıllık haraç teklif ediyor, diğer taraftan Macar kralı ile ittifaka hazırlanıyordu. Aynı zamanda Venedik, Bayezid'in oğlu olduğu iddia edilen Düzmece Mustafa'yı desteklemekteydi. Bu nedenle II. Murat Selanik üzerine bir hareket başlattı. Ancak doğuda baş gösteren Karamanoğlu'nun sebep olduğu sorunlar ve veba salgını yüzünden hareket kesintilere uğradı. II. Murat, 1430 kışı Selanik meselesini çözmek için hazırlıklarını tamamlattı ve bütün ordusu ile Selanik üzerine yürüdü. 29 Mart'ta sabaha karşı yapılan genel bir taarruzla kale alındı (1430) (İnalcık 2011a: 162). Osmanlı-Venedik arasında yapılan barış anlaşmasıyla Selanik ve civarındaki Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti tanınıyor ve Boğazlarda Türk gemilerinin serbestçe gidiş gelişleri kabul ediliyordu. Böylece Osmanlı Devleti, XV.

yüzyılın ikinci yarısına doğru zamanın güçlü denizci devleti olan Venedik ile mücadele edebilecek konuma gelmiş oldu.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra, şehri ekonomik açıdan geliştirmeye ve oluşabilecek Haçlı birliğini engellemeye yönelik bir tutum izledi. Bu amaçla 18 Nisan 1454'te Venediklilere her türlü ticari imtiyazı tanıyan bir antlaşma imzaladı (Sakaoğlu 2011: 90). Ancak bu durum fazla uzun sürmedi. 1458 ve 1460 yıllarında düzenlenen iki seferle Mora Despotluğu'nun ele geçirilmesi Venedik ve Osmanlı Devleti'ni karşı karşıya getirdi (İnalcık 2012: 32). Bunun üzerine 1463'te Venedik ve Macarlar, Papa'nın çabaları sonucu bir saldırı ve savunma ittifakı imzaladılar. Venedik donanması Çanakkale Boğazı çevresinde dolaşıyordu ve Fatih Sultan Mehmet bu tehlike karşısında köklü önlemler aldı. Savaşın Osmanlı Devleti lehine ilerlemesine rağmen, doğuda beliren Karamanoğulları meselesi ve sürekli seferler nedeniyle askerler arasında da ciddi hoşnutsuzluk başlamıştı. Bu nedenle Fatih Sultan Mehmet, 1465 yılında Venedik ve Macaristan ile barış görüşmelerinde bulunsa da görüşmelerden olumlu bir sonuç elde edilemedi. Bu sırada Venedik, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile ittifak yapmıştı. Ancak Fatih Sultan Mehmet'in Otlukbeli Zaferi, Venedik'in Osmanlı Devleti'ne karşı zafer ümitlerini ortadan kaldırmıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in, Eğriboz Kalesi'ni şiddetli bir hücumla 11 Temmuz 1470'te ele geçirmesiyle Venedik ile yeni bir savaş dönemi başladı. Bu dönemde Fatih Sultan Mehmet, Venedik topraklarına karşı büyük seferlere girişti. 1477'de İnebahtı üzerine yürüdü, ancak kale zapt edilemedi. Venedik'in Kuzey İtalya'daki arazisine büyük bir akın yaptı. 1479'da on altı yıl süren bu uzun harbe son veren antlaşma imzalandı. Bu antlaşma ile Fatih Sultan Mehmet, Arnavutluk'tan, Mora'dan ve Ege denizinin kuzey kısmından Venediklileri uzaklaştırdı ve onları yıllık vergi ödemeye mecbur bıraktı.

Akdeniz'in en güçlü donanmasına sahip olan Venediklilere karşı, Fatih Sultan Mehmet 1460'tan önce büyük çabalarla oluşturduğu aynı güç ve kudretteki donanma güçleri dengelerini eşitledi. 1475'lere doğru iki Venedik donanması gücünde donanmaya sahip olan Osmanlı Devleti, dengeyi artık değiştirilmesi düşünülemez

şekilde Venedik aleyhine bozdu. XV. asır sonlarında “Haşmetlü Cumhuriyet” denen Venedik’in çalımı kırılmış sayılırdı (Öztuna 2005: 475).

Osmanlı Devleti her ne kadar Venedik karşısında bir üstünlük kurmuş olsa da açık denize elverişli bir donanmaya sahip olmadığı için, Venedik ile açık denizde baş edemeyeceğini biliyordu. Diğer taraftan doğuda Memlük tehlikesi her geçen gün artıyordu. Osmanlı Devleti’nin Memlük üzerine gidebilmesi için Batı’yı güvence altına alması gerekiyordu. Bunun için II. Bayezid, hem Memlüklere karşı serbest olabilmek hem de Cem Sultan korkusuyla, Macaristan ve Venedik’le antlaşmalar yaptı. Böylece uzun sürmeyecek bir barış dönemi başladı. Cem Sultan tehlikesinin ortadan kalktığından emin olan II. Bayezid, o zamana kadar görülmemiş bir donanma inşasına başladı. Uzun süredir Venedik, Ceneviz ve İspanyol gemilerini yakından inceleyen Osmanlı denizcileri Venedik gemileri tarzında çekdiri ve kalyon inşa ettiler (Bostan 2002: 227).

II. Bayezid babası zamanında sona eren savaşlardaki sonuçlardan memnun değildi. Vaktiyle babasının ele geçiremediği yerleri almak istiyordu. II. Bayezid, 1499 yılında İstanbul’dan hareket etti. Eğer Arnavutluk dâhil edilmezse II. Bayezid, Kili ve Akkirman seferlerinden sonra ikinci büyük ve ciddi seferine çıkıyordu. Hedefi aslında Mora yarımadası ve buradaki Venedik üsleriydi. Osmanlı Devleti’nin gemileriyle Venedik gemileri arasında Barak Adası önlerinde çarpışma meydana geldi. Venedik, Osmanlı donanmasını durdurmakta başarısız kaldı. 25 Ağustos’ta karadan ve denizden kuşatılan İnebahtı Kalesi ele geçirildi (28 Ağustos 1499) (Emecen 2011: 37). Dört yıllık bir savaş durumundan sonra 14 Aralık 1502’de ateşkes imzalandı. 20 Mayıs 1503’te yenilenen antlaşma ile Venedik eskiden olduğu gibi yıllık vergi ödemeye devam edecek ve Türk karasularında yeniden ticari imtiyaz elde edecekti (Sakaoğlu 2011: 109). Bu savaş sırasında Osmanlı donanması ilk defa açık denizlerde Venediklilere karşı meydan okumuş oldu. Bu gelişmenin yaşanmasında manevra ve ateş kabiliyeti yüksek gemilere sahip Venedik, örnek alınarak Osmanlı donanmasının güçlendirilmesi önemli bir etken olmuştur.

Yavuz Sultan Selim babası gibi deniz harekâtlarına önem vermiş, bunun için güçlü bir donanma hazırlığına başlamıştı. Amacı Osmanlı Devleti'nin sınırlarını batıya doğru genişletmek ve denizlerde üstünlük sağlamaktı. Ancak batıda rahatça ilerleyebilmek için önce doğudaki Memlük tehlikesini kontrol altına almak gerektiğini düşünmüştür. Doğu seferlerini tamamlayana kadar batı ile anlaşma yoluna giderek, 1513'te Venedik ile karşılıklı ticaret antlaşması imzalamıştır. Ancak denizlere açılmadan vefat etmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminin ilk yıllarında, babası Yavuz Sultan Selim zamanında olduğu gibi Venedik ile dostane ilişkiler devam ettirilmiş ve 1521'de eski imtiyazların yenilendiği bir ahidnâme imzalanmıştır. Ancak 1537'ye gelindiğinde uzun süren sulh bozulmaya yüz tutmuştu. Venedik, Osmanlı Devleti'nin karada daha kuvvetli olduğunu, Adriyatik'te bir deniz savaşına girmeyeceğini düşünmüş ve iki devlet arasındaki antlaşma hükümlerini dikkate almamaya başlamıştır. Avlonya Seferi'nde iken Venedik'e itimadını yitiren Kanuni, Korfu kuşatması için emir verdi (1537). Kuşatma sırasında önemli kayıplar verilmesi üzerine Kanuni geri dönme kararı aldı. Ancak Barbaros Hayrettin Paşa, donanmanın bir kısmını İstanbul'a gönderip, bir kısmını ise yanına aldı. Ege denizindeki Venedik adalarına karşı harekete geçti ve hemen hepsini teslim aldı (Ed. Eren 1999: 94). Savaş üç yıl daha devam etti ve Dalmaçya sahillerindeki kaleler her taraftan hücumu uğradı. Bu sırada Osmanlı Devleti ve Haçlı ordusu arasında yapılan Preveze Deniz Savaşı (1538), Osmanlı Devleti'nin zaferi ile sonuçlandı. Venedik, Avrupa siyasi vaziyetini göz önünde bulundurarak barış için müzakerelere başladı. 3 aylık müzakerelerden sonra 1540'ta bir barış antlaşması yapıldı. Bu antlaşma Venedik'in büyük bir tehlikeden kurtulmasını sağlarken, Osmanlı Devleti'nin Venedik üzerindeki üstünlüğünü pekiştirdi.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti ilk kurulduğu yıllarda donanmasını başta Venedik olmak üzere çeşitli İtalyan devletlerini örnek alarak oluşturmaya çalışan küçük bir devletken, Kanuni Sultan Süleyman döneminin sonunda Akdeniz'i Türk Gölü haline getiren bir imparatorluğa dönüştü. Böylece Akdeniz ve Batı Anadolu'daki Venedik üstünlüğü Osmanlı Devleti'nin eline geçti.

1.2. İktisadi Zeminde Osmanlı-Venedik İlişkileri

Venedik'in Osmanlı ile olan ekonomik ilişkileri devletin artan gücü, genişleyen toprakları ve siyasi başarılarıyla paralel olarak artış göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin henüz beylik halinde iken karşılaştığı Venediklilerle olan teması karşılıklı çıkarların gerektirdiği devletlerarası antlaşmalara zemin hazırlamıştır. Akdeniz ticaretinde önemli bir güç olan Venedik, Osmanlı Devleti'nin batıya doğru genişlemesi ve Venedik için önemli bir ticaret merkezi olan İstanbul'u fethetmesi sonucu Osmanlı Devleti ile ticari ilişkilerini geliştirmiştir.

1250-1500 yılları arasındaki dönemde Doğu Akdeniz ülkeleri, 1500'deki büyük keşiflerden önce Doğu ve Batı arasındaki mal alışverişinin en canlı bölgesi idi (İnalcık 2009: 315). Bu bölgenin ticaretinde söz sahibi olan Venedik, 1569'a kadar Osmanlı Devleti'nin Batı Hristiyan dünyası ile ticaretini yürütürdü. Venedik, Akdeniz'deki gücünü koruduğu sürece Hristiyan devletlerin ya da Osmanlı Devleti'nin bu durumu değiştirebilmeleri mümkün değildi (İnalcık 2012: 139). Osmanlı Devleti Doğu ile Batı arasındaki ticarete fazla önem verdiğinden, ticaret yollarının emniyetli bir şekilde korunmasına dikkat ediyorlardı. Bu düşünceden yola çıkarak Venedik'e kapitülasyonlar vermiş ve her padişahın tahta çıkışında bu ekonomik imtiyazlar yenilenmiştir. Osmanlı topraklarında bir üs kurmaya çalışan Venedik de bu durumu her zaman çıkarlarına uygun bulmuştur. Bu doğrultuda 1300 yılında Venedik ve Osmanlı arasındaki ilk ticari sözleşme I. Bayezid'in onayı ile yapılmıştır (Pedani 2013: 44).

Karşılıklı çıkarlara dayanan Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkilerin temelini buğday ticareti oluşturmaktaydı. Ortaçağlarda hububat ürünleri beslenme gibi iç tüketim gereksinimini karşılanmanın dışında, dış ticarete gelir getiren ve stratejik önemi olan bir madde niteliğindeydi. Anadolu ve Rumeli'de bol miktarda yetişen buğday İtalyan kent devletlerinin ithal ettikleri başlıca ürün idi. Venedik buğday ticaretini başta Osmanlı Devleti olmak üzere Rusya-Romanya-Anadolu üçgenine giren bölgelerden yapmaktaydı. Venedik'in buğdaya duyduğu hayati ihtiyaç nedeniyle Osmanlı Devleti ile düzenli ticaret ilişkilerini sürdürdüğü görülmektedir. Bilhassa XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar İtalya'da görülen kötü hasat ve kıtlık nedeniyle buğday

ithalatına talep artmıştır. Osmanlı Devleti de Venedik'e buğday ticareti yapması için izin vererek savaş çabalarını gevşetmeye ikna etmiş oluyordu. Nitekim Venedik ile olan ilişkilerini dengede tutmak için buğdayı bir silah olarak kullanan Osmanlı Devleti savaş dönemlerinde ihracatı da yasaklamaktaydı. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin buğday ticaretini siyasî bir araç olarak her zaman başarıyla kullandığı bilinmektedir (Özkan 2004: 15).

XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar Venedik, Osmanlı Devleti'nde ticaret hacmi en geniş olan devletti. Öyle ki, Mısır ve Suriye'deki baharat ticaretini dahi tamamen eline geçirmişti (Bağış 1983: 3). XVI. yüzyılın sonuna kadar Doğulular ve Portekizliler baharat ticaretinin bir kısmını paylaşıyorlardı. Venedik ise bu tarihe kadar Avrupa pazarlarının ihtiyaçlarını karşılıyor ve Osmanlı Devleti bundan oldukça büyük kazançlar sağlıyordu (Mantran 1988: 1438). Doğu Akdeniz ve Karadeniz ticaret yollarının hâkimi konumundaki Venedik ipek ve baharatla birlikte yerli ürünler üzerinden canlı bir ticaret yürütmekteydi. Osmanlı Devleti Akdeniz'de Venedik ile karşılıklı çıkarlara dayanan bir politikaya yönelirken, Karadeniz'i bir Türk Gölü yapıp burayı yabancı ticaretine (Venedik ve Ceneviz ticareti) tamamen kapatmayı düşünüyordu. Karadeniz'de tam bir hâkimiyet başka bir gücün olmaması ile mümkün olabilirdi. Fakat buradaki Latin ticaretlerinin birden kesilmesi ister istemez ticaret hacminde gerilemeye neden olacaktı. Bu nedenle Osmanlı Devleti Latin ticaretinin tamamen durmasını istememiştir (Yılmaz 2009: 363). Osmanlı Devleti bu tüccar devletlerin ekonomik faaliyetlerinden yararlanmaya çalışmış ve ticareti ellerine alana kadar varlıklarına göz yummuştur. Nitekim bu durum Karadeniz'de Latin ticaretinin azalmasına kadar devam etmiştir. Bu aşamadan sonra Venediklileri ve Cenevizlileri bölgeye girmekten caydırmaya başlamışlardır.

Venedik'in, hem Doğu Akdeniz ticaretine hâkimdi hem de burada bir sömürge imparatorluğu kurmuştu. Bu durum Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerine de yansıyor. Diğer yandan Osmanlı Devleti'nin Bizans'a karşı hızla büyümesi, Venedik'in o zamana kadar gümrüksüz ve denetimsiz kullandığı ticari hayatını sekteye uğratacaktı. Doğu Akdeniz alanının, en önemli noktalarında yerel hükümetlerden ticari imtiyazlar ve yerleşme izinleri alan Venedik, buralardaki ticari yerleşimlerini surlarla çevirerek kendi

yönetimleri altına almıştı. Diğer yandan tüm Doğu Akdeniz'i kendi yönetimi altına almaya azmeden Osmanlı Devleti ise, bütün bu yerlerin doğrudan denetimini ele geçirmeye başlamıştı (İnalcık 2012: 139-140). Bu da Venedik ile savaşı kaçınılmaz kılmaktaydı. Ancak Venedikliler yeni koşullara uyum göstererek Osmanlı ticaretinden yararlanma yollarını aramış ve hayati çıkarlarını tehdit etmedikçe Osmanlı Devleti ile savaşmaktan kaçınmıştır. Ticari faaliyetler Osmanlı Devleti ve Venedik arasında yaşanan savaşlar haricinde çoğu zaman aksamadan devam etmiştir.

Osmanlı Devleti ve Venedik ilişkilerinde, genel olarak Akdeniz, Adriyatik Denizi ve Balkan Yarımadası önemli iletişim noktalarıydı. Adriyatik Denizi ve bu denize kıyısı olan Balkan Yarımadasındaki bölgeler karşılıklı etkileşimin temel duraklarıydı. Ticaret temel olarak iki yoldan gerçekleşiyordu: Birincisi, Osmanlı limanları ile Venedik arasındaki deniz yolu, ikincisi ise Edirne-Kocani-Üsküp-Saray Bosna-Mostar üzerinden Dalmaçya sahilindeki Split (Spalato) limanına varan kara yolu. Bu kara yolu Split limanından sonra Adriyatik'le birlikte deniz yoluna dönüşmekteydi (Doğan 2012: 98). Bu yollar Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ticaretin ve kültürel temelde oluşacak ilişkilerin önemli bir kısmını teşkil etmiştir.

Osmanlı Devleti özellikle XVI. yüzyılda doğrudan doğruya Hindistan ve Endonezya'dan baharat almayı sürdürmüştü. Aynı zamanda Avrupalı tüccarlar da önemli ölçüde baharat ticaretine yoğunlaşmışlardı. Başta Venedik olmak üzere İtalyan kent devletleri Osmanlı Devleti ile kurdukları ticari ilişkiler sayesinde, bir yandan kendi baharat ihtiyaçlarını karşılayıp, diğer yandan da Avrupa devletlerinin baharat ticaretini yürütmekteydi. 1554'te sadece Venedikliler, İskenderiye'de 6.000 kantar baharat satın almıştı. Suriye ve Mısır limanlarıyla Antalya, Alanya ve İstanbul arasındaki denizyolları kara yollarından önemsiz değildi. 1470'lerde Venedik kroniklerini tutan Domenico Malipiero, Antalya'yı Anadolu baharat ticareti için bir ambar olarak görmüştür (İnalcık 2012: 133). Belgeler Venediklilerin 1590 gibi geç bir tarihe kadar İstanbul'a kumaş getirip baharat aldıklarını göstermektedir.

Akdeniz'deki lüks mamul mal ticareti XV. yüzyılda çok yönlü hale geldi ve XVI. yüzyıl boyunca bu durum devam etti. Hem İtalyan mallarının yayılmasını

kolaylaştıran, hem de İtalya'ya başka yerlerden mal getiren İtalyan ticaret ve deniz nakliyat ağı sayesinde Akdeniz çevresinde ortak bir zevk anlayışı oluştu. Venedik yün­lü dokuma sanayi üretiminin 1510'lerden itibaren fırlaması ile Levant piyasalarında Floransalıların yerini Venedikliler aldı (İnalçık 2000: 287). Venedik dokuması yün­lü ve ipekli kumaşlar, aranan kıymetli bir meta olduğu için özellikle Osmanlı saray ve hükümeti tarafından Venedik'e özel siparişler veriliyordu. Osmanlı Devleti en az bir yüzyıl, İtalyan dokumalarının muazzam bir tüketicisiydi. Yükselişe geçen Osmanlı Devleti İtalyan malları için karlı bir pazar sunuyordu, ama çok geçmeden rakip sanayiler gelişti. İtalyan dokumaları, hızla gelişen Osmanlı dokumacılığı için temel ilham kaynağıydı (Mack 2005: 279). Osmanlı dokuma sanayisi, Venediklilerle bilinçli bir rekabet içindeydi. Avrupa'da kaliteli Osmanlı dokumalarına talebin artması, Venedik uluslararası üstünlüğünü tartışmalı hale getirdi ve çıkar çatışması arasında kalan Venedik korumacılık ve serbest ticaret arasında bocaladı durdu. Her iki tarafında kazançlı çıktığı karşılıklı kopyalama ile rekabet edebilir hale gelmek için sanatsal alışverişi kabul ettiler.

Osmanlı Devleti bir cam sanayisi geliştiremese de büyük miktarda Venedik cam eşyası ithal etti. Venedik kadırgaları, daha XIV. yüzyılda boyalı bardakları Karadeniz'e kadar taşıdı ve Doğu Akdeniz'e yapılan ihracat Suriye sanayisinin çöküp Venedik sanayisinin gelişmesinden sonra hızla yükseldi (Mack 2005: 279).

Osmanlı Devleti, Akdeniz ticaretini tekeline bulunduran Venedikli tüccarları topraklarına kabul eden pasif oyuncu olmamıştır. Tam tersine ekonomik manada önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Osmanlı Devleti kendi ekonomik potansiyellerinin kesin olarak farkındaydı ve bir ölçüde ticaret yolları onun ticari ilerlemesine olanak sağladı (Fleet 2002: 109). Venedik ve Osmanlı Devleti arasındaki takaslar uluslararası lüks mal ticaretinin tam anlamıyla kabul gördüğünün bir göstergesidir. Venedik, Osmanlı limanlarına yün­lü, işlemeli kadife, züccaciye, kâğıt gibi işlenmiş sanayi ürünleri getiriyor, buralardan baharat, ipek, yün, pamuk ipliği, deri, ecza maddeleri alıp götürüyordu.

1.3. Akdeniz'deki Üstünlük Mücadeleleri

Akdeniz bölgesinde yapılan deniz ticareti, bölgenin siyasi ve askeri önemini de artırdı. Çünkü Akdeniz, Doğu ile Batı arasında köprü görevini yürütüyordu. Doğu'dan alınan mallar Suriye ve Mısır limanlarına taşınıyor, ardından deniz yoluyla Avrupa ülkelerine ulaştırılıyordu. Bu işlek ticaret potansiyeline hâkim olma düşüncesi, Akdeniz'de hâkimiyet mücadelelerini de beraberinde getirdi (Bostan 1997: 190).

XVI. yüzyıla kadar Venedik ve Ceneviz, Akdeniz'i egemenlikleri altında tutmaktaydılar. Bu güçler Doğu ile Batı arasındaki ticareti yürütmekteydiler. Ancak XVI. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki hızlı ve planlı ilerleyişi sayesinde bu durum Osmanlı lehine değişmeye başladı. Osmanlı Devleti, Venedik ve Ceneviz'e karşı artan zaferleri sayesinde, Akdeniz'de üstün bir güç konumuna geldi. Bu durumu değerlendiren Ceneviz, Venedik'e karşı Osmanlı Devleti ile anlaşma yoluna giderken, Venedik ise Osmanlı Devleti'ne karşı uğradığı yenilgiler sonucu çareyi barış yapmakta buldu. Böylece iki devlet Akdeniz ticaretini Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında gerçekleştirmeye başladılar.

Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de üstünlük kurma gayesi Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar uzanmaktadır. Fatih Sultan Mehmet döneminde başlayan bu gaye, Kanuni Sultan Süleyman dönemine gelindiğinde büyük ölçüde gerçekleştirilmiş bulunuyordu. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Doğu Akdeniz'in tamamını ele geçirebilecek güce ulaşan devlet, yönünü Batı Akdeniz'e çevirmişti. Çünkü İslamiyet'in koruyucusu olarak görülen Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'deki Müslüman devletlerin yerine Batı Akdeniz'deki Hristiyan devletlere yönelik politikalar yürütmesi daha teşvik ediciydi. Zira İslam dünyasının temsilcisi olarak görülen Osmanlı Devleti'nin Hristiyan dünyası karşısındaki zaferleri, İslam dünyasının başarısı olarak görülüyordu. Aynı zamanda Osmanlı Devleti, Avrupa'nın korsan olarak gördüğü deniz gazileri ve şövalyelerini himayesi altına alarak, denizde gaza ve cihad faaliyetini Osmanlı Devleti ve İslam halifesi şahsında birleştirmiş olacaktı (Arıkan 1995: 14). Buradan görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nin yürütmüş olduğu Akdeniz siyasetinin,

öncelikle İslam gaza ve cihad inancına dayanan Akdeniz egemenliğine, daha sonra da ekonomik hedeflere dayandığı söylenebilir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Rodos adasının alınmasının ardından (1522), Doğu Akdeniz’de Osmanlı Devleti’nin üstünlüğü perçinlenirken, bu alandaki mücadele Orta ve Batı Akdeniz’e intikal etti. Akdeniz’in tamamına egemen olmayı hedefleyen Osmanlı Devleti, büyük bir deniz gücü olmaya doğru hızlı adımlarla ilerliyordu. Osmanlı Devleti’nin Akdeniz’de güçlendiği ve bir deniz imparatorluğuna dönüştüğü sırada Avrupa’da iki büyük deniz devleti ortaya çıkıyordu: İspanya ve Portekiz. XV. yüzyılın sonu ve XVI. yüzyılın ilk yarısında coğrafi keşiflerle birlikte İspanya ve Portekiz gibi devletler dünyayı içine alacak deniz imparatorlukları kurmaya başladılar (Bostan 1997: 191). Portekizliler Hint deniz yoluna açılırken, İspanyollar Akdeniz ve Kuzey Afrika’ya yöneldiler. Bu durum Batı Akdeniz’e doğru ilerleyen Osmanlı Devleti ile İspanya’yı karşı karşıya getirdi. Her iki imparatorluk da, kendine bağlı toprakları ve denizaşırı sömürgeleri korumak amacıyla deniz kuvvetlerini güçlendirmişlerdi (Toledo 1992: 861). Bu karşılaşma sonucunda Akdeniz’e hâkim olmayı amaçlayan iki devlet arasında XVI. yüzyılın sonuna kadar devam edecek, ancak zamanla hızını yitirecek bir mücadele başlayacaktır. Akdeniz’e hâkim olarak ekonomisini bu doğrultuda geliştirmeye çalışan iki devlet, hem karada hem de denizde sürekli olarak karşı karşıya gelecektir. Bu mücadelenin denizdeki boyutu Akdeniz’de, karadaki boyutu Kuzey Afrika’da gerçekleşecektir.

XV. yüzyıla gelindiğinde İspanya, İslam dünyasına karşı Katolik Hristiyan âleminin, müdafisi durumuna geçti. Bu durumdan aldığı güçle Akdeniz’de hâkimiyetini pekiştirerek, Avrupa dünyası için büyük öneme sahip olan doğunun hazinelerine ve değerli ticaret mallarına ulaşmak istiyordu. Bu amacı gerçekleştirmenin en kolay yolu da Akdeniz ve Kuzey Afrika’yı kontrolüne almaktı (Bal 2011: 203). Osmanlı Devleti ve İspanya’nın Akdeniz’deki hedeflerini gerçekleştirmek için harekete geçmeleri iki ülke arasında mücadelelerin başlamasına neden oldu. Osmanlı Devleti ile İspanya arasında mücadelelerin yaşandığı bu dönemde bir başka Türk denizcisi olan Barbaros Hayrettin Paşa, Kuzey Afrika’da İspanyollarla mücadele ediyordu. Aslında İspanya kralı Barbaros’u kendi tarafına çekmeye çalıştı. Ancak Barbaros, Osmanlı Devleti’nin

hizmetine girip Cezayir sultanı olmayı seçti. Barbaros kısa zamanda, Hristiyan dünyasına karşı Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki savunucusu oldu. Barbaros ve ekibinin yetenekleri ve Akdeniz iklimini iyi bilmeleri sayesinde Osmanlı Devleti 1538'de büyük bir zafer kazandı. Karada ve denizde sayısız zaferler kazanan Osmanlı Devleti'nin Preveze Zaferi'nden sonra, Akdeniz'deki savaş alanlarında Türklerin üstünlüğü kesinleşti ve Orta Akdeniz'de hâkimiyet kurmalarının başlangıcı oldu. 13 yıl sonra Tarblusgarb'ı ele geçiren Osmanlı Devleti, Orta Akdeniz'e yerleşti ve Osmanlı donanması Batı Akdeniz'de kendisini hissettirmeye başladı (Gülsoy 2002: 1083).

Osmanlı Devleti denizlerde hızla güçlenirken, Barbaros ve ekibinin yardımıyla da İspanyolların İtalya ve Afrika'daki topraklarına yapılan saldırılara devam etti. Aynı zamanda, bu saldırılar Papa'nın ve Venediklilerin topraklarını da kapsıyordu (Toledo 1992: 864). Hristiyan dünyasının müdafisi olarak görülen İspanya, bu saldırıları engellemek için harekete geçti ve savaş hazırlıklarına başladı. Osmanlı Devleti'ni Batı Akdeniz'den uzaklaştırma gayesi güden İspanya ve müttefiklerinin oluşturduğu donanma, 1560'da Cerbe Adası'nda ağır bir mağlubiyete uğratıldı (Gülsoy 2002: 1083). Çok sayıda Hristiyan kadırgası büyük zayıat verdi. Bu durum Akdeniz'deki Hristiyan bölgelerinin korsan saldırıları karşısında savunmasız kalmasını beraberinde getirdi. Bu gelişmelerden faydalanan Osmanlı Devleti, Cerbe Deniz Zaferi ile Batı Akdeniz ve Kuzey Afrika'daki üstünlüğünü perçinlemiştir (Bal 2011: 205). Bu zaferin ardından Batı Akdeniz'deki hâkimiyetini kesinleştirmek isteyen Osmanlı Devleti, Malta Adası'nı kuşatmaya karar vermiştir. 1565 tarihindeki Malta kuşatması, Osmanlı Devleti'nin beklediği yönde ilerlememiştir. Malta kuşatması sırasında başlangıçta Hristiyan deniz kuvvetleri harekâtı yeterli olmamıştı. Buna rağmen Osmanlı Devleti'nin Malta'ya ulaşan deniz yollarının tamamını kapatamaması ve adanın fethi için eşgüdümlü bir hareket planına sahip olmayışı neticesinde kuşatma başarısız olmuştur (Hess 2010: 122). Sonuçta Osmanlı Devleti'nin Batı Akdeniz'deki ilerleyişi Malta önlerinde durmuştur. 1566'da yeniden hazırlanan donanma Sakız önlerine gelmiş ve adayı zapt etmişti. Bundan sonra Osmanlı Devleti'nin saldırıları; Zanta, Korfu, Avlonya ve Ragusa'da devam etmişti. Bunu izleyen yıl Nakşa adasının alınması ile Osmanlı donanmasının güç gösterileri daha da kuvvetlenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin İspanya karşısındaki başarıları, Akdeniz'deki hâkimiyetini daha da güçlendirmiştir. Akdeniz'deki egemenlikleri zedelenen Hristiyan devletleri ise çareyi Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket etmekte bulmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki yeni yerler fethetme teşebbüsü bu birliğe zemin hazırlamıştır.

1.4. Avrupa'da Genel Durum

XV.-XVI. yüzyıllarda Akdeniz'de Osmanlı Devleti ve Venedik arasında hâkimiyet mücadeleleri sürerken, Avrupa'da hümanizm, rönesans, coğrafi keşifler ve dinde reform gibi kıtayı etkisi altına alacak büyük olaylar meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki ticari ilişkileri daha iyi değerlendirebilmek için Avrupa'da yaşanan bu gelişmeleri de göz önünde bulundurmalıyız. Çünkü Akdeniz ticaretini, Osmanlı Devleti ve Venedik'in tekeline alması, ekonomisi Akdeniz ticaretine dayanan Avrupa'nın daha da yoksullaşmasına neden olmuştu. Yoksulluk ve gerilemenin üstesinden gelmek isteyen Avrupalılar, yeni keşifler çağının ve yeniden doğuş olarak adlandırılacak olan bir devrin başlamasına zemin hazırlanmışlardır. Ayrıca özellikle coğrafi keşiflerin, Akdeniz ticaretini ve bu ticaretten beslenen Osmanlı Devleti ve Venedik'i nasıl etkileneceğini görmek açısından da önemlidir.

Akdeniz'in doğu ucunda Osmanlı Devleti, XV. yüzyılda ve XVI. yüzyılın başlarında açık bir yükseliş halindeydi. Batıda Fas'tan Doğu Akdeniz'e Levant üzerinden doğuda Balkanlara ve Karadeniz'e uzanan İslamiyet'in gücü, Hristiyan Avrupa'yı etkin bir biçimde sınırlıyor, onun Afrika ve Asya'nın yakın alanlarına doğru genişlemesinin doğal yollarını önlüyordu (Arnold 2000: 18). Osmanlı Devleti hububat, baharat ve ipek gibi ürünlerin ticaretinde önemli bir rol oynarken, Venedikliler bu ticaretin deniz yollarını ellerinde tutuyorlar ve başka ulusların bu ticareti yapmasını engelliyorlardı. İşte bu durum, ekonomik zenginlik kaynakları arayan Avrupa'yı bu değerli metaların çıktığı ülkelere ulaşmanın başka yollarını aramaya yöneltti. Ticari yaşamdaki yoğunluk, alışverişin artması kıymetli maddelere isteği de artırdı. Değerli maddelerin azlığı yüzünden XV. yüzyıl sonlarında fiyatlar olağanüstü bir artış gösterdi ve Avrupalıları kıymetli maden aramaya teşvik etti (İnalcık 2011b: 129). XV. ve XVI.

yüzyıllara kadar kendi dışındaki dünya ile ilgili olarak gerçek bilgilerden çok, mit ve fantezilerle beslenen Avrupa ekonomisini canlandırmak ve Hristiyanlığı yaymak için coğrafi keşif hareketlerine başladı.

Yüzyıla yakın bir zamanı kapsayan keşif çağı insanların hayat felsefelerini ve tarihin akışını değiştirdi. Bu dönemdeki en büyük gelişme ise ticari alanda yaşandı. Özellikle 1488’de Ümit Burnu’nun ve 1492’de Amerika’nın keşfi ile dünya ticareti bambaşka bir boyut kazandı. Bu tarihten itibaren Atlas Okyanusu’na kıyısı olan ülkeler, Orta Avrupa ve Akdeniz ülkeleri karşısında büyük bir fırsat elde ettiler. Bu fırsatlardan başlangıçta yararlanan İspanya ve Portekiz oldu. Ancak bu yarışa sonradan katılan Fransa, Hollanda ve İngiltere bu iki ülkeyi geride bıraktı (Roberts 2010: 281-282).

Coğrafi keşiflerle birlikte Avrupa’nın mutfağına yeni besinler girmeye başladı. Avrupa yeni yerel besin çeşitlerinin yanında karabiber, kahve, kakao, şeker ve tütün gibi egzotik ürünlerle de tanıştı. İlk kez Fransa’da 1542’de kayıtlara geçen kuru fasulye, aynı dönemde İtalya üzerinde her tarafa yayılan domates ve Balkanlarda yetişen kırmızıbiberin kaynağı Amerika idi (Davies 2006: 556). Bu güzel gelişmelerin yanında Amerika’dan getirilen altın ve gümüş, başta Portekiz ve İspanya olmak üzere XVI. yüzyılda Avrupa’yı büyük bir enflasyona sürükledi. 1500 yılından kısa bir süre sonra birçok yerde fiyatların alışılmadık bir hız ve devamlılıkla yükseldiği görüldü. Avrupa’da fiyatlar bir yüzyıl içinde kabaca dört kat arttı. Bunun yoksullar üzerinde etkisi büyük oldu. Çünkü tarım ürünlerinin fiyatı artarken ücretler bu artışa uygun yükselmedi. Amerika ile ilişki Avrupa kültürüne derin bir etki yaptı.

Coğrafi keşifler büyük ölçüde Rönesans döneminde gerçekleşti ve bu durum tesadüf değildir. Çünkü Rönesans, Ortaçağ yaşamında büyük değişimlerin olduğu ve evrensel Ortaçağ devletinin ulus devletlere bölünmeye başladığı dönemdir. Bu dönemde matbaanın da gelişimiyle düşünce ve fikirlerin yayılması kolaylaştı, bu da sanat ve dinde gelişmeleri beraberinde getirdi. Rönesans’ın nedenleri kentlerin ve ortaçağ sonu ticaretinin büyümesine, zengin ve güçlü kapitalist patronların doğmasına, hem ekonomik hem de sanatsal yaşamı etkileyen teknik gelişmelere bağlanabilir.

XV. ve XVI. yüzyıllarda insanın potansiyelinin gittikçe daha çok farkına varılmasından türeyen bir özgürleşme ve yenilenme duygusuyla beslenen, yeni girişimler, deneyler ve keşifler çağı olarak Rönesans İtalya’da ortaya çıkmasına rağmen hiçbir zaman İtalya ile sınırlı kalmadı. Rönesans’ın etkileri Hristiyan dünyasına hızla yayılmaya başladı. Özellikle Burgonya ve Almanya kentlerinde çok önceden görülüyordu. Fransa, İtalyan modasının yanında kendi yerel tarzını da eklerken Macaristan ve Polonya’yı derinden etkiledi. Rusya birkaç sanatsal taklit olarak kaldı (Davies 2006: 516). İtalya’da başlayan Rönesans kısa zamanda bütün Avrupa’yı etkisi altına aldı. Fransa’da sanat, Almanya’da dini tablolar ve resimler, İngiltere’de edebiyat, İspanya’da resim ve edebiyat alanında gelişti.

Rönesans ve Hümanizmin maddi ve ruhsal koşullardaki derin değişiklikleri din alanındaki yeni eğilimlere de yansdı. XVI. yüzyılın başlarında yaşanan büyük bir kriz Batı Hristiyan dünyasını temelinden sarsıp, ortaçağdan beri devam eden inanç birliğini ve kilisenin evrensel otoritesini yıktı. Yeni oluşan siyasi güçler kilisenin toplum üzerinde kurduğu baskıyı reddediyordu. Bu durum kilise ve bu güçler arasındaki sorunları da beraberinde getiriyordu. Diğer yandan kilisenin haksız kazanç elde etmesi, dini siyasete karıştırması ve kendi içinde oluşan yozlaşmalar gittikçe itibarını zayıflatıyordu (Waardenburg 2007: 530). Bu gelişmelere karşı, İncil’in okunmasıyla Hristiyanlığın aslına dönülmesi savunuldu. Bu durum 1500’lerde yeni bir fikir değildi, çok daha öncesinde çatırdamalar başlamış olsa da kiliseye karşı cephe alan reformcular Rönesans’la yayılma fırsatı buldular.

Reform hareketleri ise, XV. ve XVI. yüzyıllarda dogmatik kilise düşünce sistemine karşı başlatılmıştır. Reform hareketinin başlamasında Alman bir keşiş olan Martin Luther öncü olmuştur. Roma’ya yaptığı ziyarette orada gördükleri hoşuna gitmemiştir. Papalık şehri cismani bir mekân haline gelmiş ve kilise mensubu yöneticilerin durumu ise daha beterd. Kilisenin insanlara cennet için af belgesi satması ve bundan çıkar sağlaması Luther’i öfkelenmişti. Tanrı’nın cezalandırıcı değil bağışlayıcı olduğunu insanlara anlatması gerekiyordu. Hristiyan dininin kaynağını yok ettiğine inandığı bu gidişe karşı koymanın vicdani bir görev olduğuna karar veren Luther, 95 maddelik tezini 1517’de Wittenberg Kilisesi’nin kapısına asmıştır. Luther’in

bu tutumu kilise ile irtibatını kesin bir biçimde koparan bir hareket olmuş ve yayıldığı yerlerdeki otoritelerce kabul edilmiştir. Böylece devlete bağlı kiliseler ile bir siyasi otoriteden bağımsız gruplar ortaya çıkmıştır.

Reform fikri, 1520'lerin sonlarından itibaren Avrupa ülkelerine doğru hızla yayılmaya başladı. Fransa'da Johann Calvin, İsviçre'de Ulrich Zwingli, Macaristan'da Matthias Biro, Erdel'de Johann Honter, Polonya-Litvanya'da Johann Laski, İskoçya'da John Knox, İngiltere'de başında bizzat kendisinin bulunduğu VIII. Henry tarafından sürdürüldü. Katolik kilisesinin mutlak otoritesine karşı mücadeleler yürütüldü. Kiliseye karşı bu mücadeleyi yürüten kesim Protestan olarak adlandırıldı ve Protestanlar ile Katolik kilisesi arasında silahlı mücadele kaçınılmaz hale geldi.

Katolik dünyası papanın otoritesine karşı gelmeden ve heterik akımlara bağlı kalmadan karşı reform yapma gerekliliği duydu. Dini kalkınmayı tarikatlarla sağlayan Katolik Kilisesi'nin karşı reformunda Cizvit tarikatı önemli bir rol oynamıştır. Cizvitler, Protestanları tekrar papaya bağlılığa ve Katolikliğe sokmaya çalışırken, diğer yandan başka kıtalarda Hristiyanlığı yaymaya çalışmışlardır. Tarikatın en önemli yayılma aracı eğitim ve öğretim olmuştur. Prenslerin saraylarına vaiz, öğretmen olarak yerleşmişler ve Avrupa'nın birçok ülkesinde varlıklarını duyurmuşlardır (İnalçık 2011b: 227). Aynı zamanda Avrupa kıtası dışında Amerika'da, Japonya'da, Çin'de, Hindistan'da misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Protestanların çıkardığı ayrılığı etkisiz kılmak için karşı reformu belirleyen asıl girişimi Trento Konsili yapmıştır. 1545-47, 1551-52 ve 1562-63 döneminde görev yapan konsil, İspanya yönetimi altında toplanmış ve Katolik kilisesindeki bozulmalara karşı yapılan düzenlemelerin başarıyla uygulanabileceğini belirlemiştir (Lee 2009: 51).

Ancak karşı reform hareketi, Protestanlık karşısında beklenen başarıyı gösteremediği gibi kargaşaları daha da artırmıştır. Sosyal, ekonomik, siyasi ve askeri bakımdan önemli gelişmelere yol açan reform hareketi Protestan ve Katolikler arasındaki savaşlarla Avrupa'yı büyük bir kargaşanın içine sürüklemiştir. Batı ve Orta Avrupa'da şehirleşme, orta sınıfın meydana çıkışı, ticaret ve zenginlikte yeni yolların oluşumu, demokrasinin oluşmaya başlaması, asillerin güç kaybetmesi gibi bir değişim

gösteren reform, Katolik kilisesinin askeri ve siyasi gücü karşısında dayanamamıştır. Gerek olumlu gerek olumsuz olarak değerlendirebileceğimiz bu gelişmeler Avrupa'yı temelden sarsarken, Avrupa devletlerini uzun yıllar uğraştıracak olan din savaşlarının da habercisi olmuştur.

Avrupa, coğrafi keşifler, Rönesans ve reform gibi çalkantılı bir dönemden geçerken Osmanlı Devleti, ekonomik ve siyasi gücünün zirvesinde bulunuyordu. Avrupa'daki parçalanmışlık Osmanlı Devleti'nin işine geliyordu. Bu durumdan faydalanan Osmanlı Devleti, Avrupa'da hızla ilerledi ve yeni fetihlerle topraklarına toprak kattı. Sınırlarını hızla genişletti. Osmanlı Devleti'nin büyümesi ve gelişmesi, coğrafi keşiflerin etkisi Akdeniz'e yayılana kadar sürdü. Ancak coğrafi keşiflerin etkisini hissettirmeye başlamasıyla Akdeniz ticareti zayıfladı. Ancak Osmanlı Devleti, Akdeniz en zengin devletiydi. Akdeniz ticaretindeki bu zenginliği sayesinde de coğrafi keşiflerin sonuçlarından hemen etkilenmedi. Sonuçta Akdeniz ticaretini canlı tutmayı başaran Osmanlı Devleti, Akdeniz'deki gücünü bir süre daha korumuş oldu.

II. BÖLÜM

2. II. SELİM DÖNEMİ OSMANLI-VENEDİK ARASINDAKİ SİYASİ VE ASKERİ İLİŞKİLER

2.1. Kıbrıs'ın Fethi

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs ile ilgisinin Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) döneminde başladığı söylenebilir. Fatih Sultan Mehmet, Mısır ve Suriye'ye ulaşmak için Ada'yı bir basamak olarak kullanmayı planlamış, ancak gerçekleştiremeden vefat etmiştir. Kıbrıs'a ilk Osmanlı tehdidi oğlu II. Bayezid (1481-1512) döneminde Osmanlı-Memlûk harbi sırasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde Venediklilerin elinde olan ada hukuken Memlûklere bağlı bulunuyordu. II. Bayezid'in politikasıyla 1486'dan itibaren Kıbrıs'a yapılan Türk akınları 1502'ye kadar devam etti. Ancak II. Bayezid da Kıbrıs'ı ele geçiremeden vefat etti. 1517'de II. Bayezid'in oğlu Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır'ın fethedilmesiyle Venedikliler, bu tarihten itibaren Mümlûklere verdikleri yıllık 8.000 duka vergiyi Osmanlı Devleti'ne vermeye başladı. Böylece 1517'den itibaren Kıbrıs hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlanmış oldu. Kanuni Sultan Süleyman dönemine gelindiğinde ise Akdeniz'i bir Türk gölü haline getirme çalışmaları, Kıbrıs'ın kaderini belirleyecek bir etkendi. Çünkü tarihi süreç boyunca görülmekteydi ki, Akdeniz'de hâkimiyet kuran devlet Kıbrıs'a hâkim olurdu. Adayı bu kadar önemli yapan da Doğu Akdeniz ticaretinin merkezinde bulunmasıydı. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de kurulmuş olan Türk egemenliğini siyasi ve askeri yönden tamamlaması için Kıbrıs adasını da alması zorunlu görünmekteydi.

Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra tahta çıkan oğlu II. Selim, yaklaşık bir asırdır fethi planlanan ve babasının da gerçekleştiremediği bir hedef olarak kalan

Kıbrıs'ın fethine yönelmişti. Bu döneme kadar, Osmanlı Devleti ve Venedik arasında her zaman bir sürtüşme olsa da açık bir savaştan kaçınılmıştı. Ancak II. Selim, Kıbrıs'ın fethi ile bu geleneği bozacak ve döneminin en önemli harekâtına imza atacaktır denilebilir.

2.1.1. Savaşı Hazırlayan Sebepler

XV. yüzyılın sonundan itibaren planlanan Kıbrıs'a hâkim olma fikri, XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti için bir zaruret haline geldi. Özellikle 1500'lerin ortasına kadar Kıbrıs'ın fethinin temelinde Akdeniz'de tamamen Türk hâkimiyetini kurma amacı yatmaktaydı. Bu dönemden sonra ise Osmanlı Devleti'nin dini ve iktisadi çıkarları da eklenince fetih kaçınılmaz oldu.

Osmanlı Devleti'nin, egemenliği altındaki Ortadoğu ve Kuzey Afrika lkeleri ile arasındaki kara yolları uzun, yorucu ve yetersizdi. Buna karşılık Kıbrıs üzerinden bu ülkelere denizden her hizmetler daha hızlı ve ekonomik olarak ulaştırılabilirdi. Ancak adı geçen ülkelerin kolay ve etkili savunmasında önemli bir s olan Kıbrıs'ın Venedik elinde olması, Osmanlı Devleti için büyük bir tehlike teşkil ediyordu. Herhangi bir devlet ile Osmanlı Devleti arasında bir savaş çıkacak olursa Kıbrıs, düşman devletler için askeri bir üs olarak kullanılıyor ve Osmanlı Devleti'nin kıyıları kolayca saldırıya uğrayabiliyordu (Alasya 1988: 25). Aslında Doğu Akdeniz'deki tek Hristiyan kalesi olarak kalan Ada'yı Venediklilerin tahkim etmeleri de bunun içindi. Hristiyan dünyasının Akdeniz'deki bu küçük ama etkili tesiri kırılıp, Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu ülkeler arasında güvenli bir ulaşım sağlanması için Ada'nın alınması zarurıydı.

Ticari açıdan bakıldığında Kıbrıs'ın önemi büyüktü. Asya ve Avrupa arasındaki ticaret yolu Kıbrıs ve yakınından geçmekteydi. Akdeniz korsanları, bu yollardan geçen ticaret gemilerini soyarak geçimlerini sağlıyorlar ve çokta zenginleşiyorlardı. Tüccar ve hacı gemilerinin soyulmasına karşılık Venedikliler bu soygunların Messina ve Malta şövalyeleri tarafından yapıldığını ileri sürüyor ve hiçbir sorumluluk almayacaklarını bildiriyorlardı (Zeki 1974: 59). Hatta deniz ticaretinin Türklerin eline geçmesini istemeyen Venedikliler bin bir hileye başvuruyorlardı. Akdeniz'de korsanlık yapan

Uskoklar¹ Türk gemilerini soymaya başlamışlardı. Uskokların Venedikliler için de sorun teşkil etmesi üzerine, Venedik bir harekât ile bu korsanları etkisiz hale getirdi ve bunu gizli tuttu. Korsanlık hareketini Uskoklar yapıyormuş gibi devam ettiren Venedikliler, Türk gemilerine saldırmaktaydı. Yapılan araştırmalar sonucu bu saldırıların Venediklilerce yapıldığı öğrenildi (Haz. ATASE 1986: 16). Bu durum karşısında Osmanlı Devleti'nin, Venedik'i protestolarına rağmen bu korsanlık faaliyetleri devam etti. Ardından Mısır'a giden Mısır defterdarının gemisine el koyup, içindeki para ve kıymetli eşyanın yağmalanması Venedik'le olan ilişkileri iyice gerginleştirdi.

Aslına bakılırsa Kıbrıs Adası'nın fethedilmesine Ada'da yaşayan halkın durumu da sebep olmuştur diyebiliriz. Bu dönemde Venedik hâkimiyetinde bulunan Kıbrıs halkı, çok kötü bir durumda bulunuyordu. Halk ağır vergi sistemi altında sürekli olarak eziliyor ve Venediklilerin topraklarında angarya usulüyle en az üç gün çalışmak zorunda bırakılıyordu. Diğer taraftan Venedik yönetiminin Katolik olması sonucu, Ortodoks kiliseleri kapatılıp, halk Katolik olmaya zorlanıyordu. Oysa Osmanlı Devleti ele geçirdiği topraklardaki halka ibadet özgürlüğü tanımaktaydı. İbadetin engellenmesi ve ekonomik bunalımlar sonucu Kıbrıs halkı çareyi Osmanlı Devleti'nden yardım istemekte buldu. Böylece inanç özgürlüğü sağlanacak ve iktisadi hayat rahata kavuşacaktı. Ada'ya Osmanlı Devleti'nden her türlü yiyecek ve malzeme nakli kolayca yapılabilecekti (Haz. Kara 2009: 31-32). Ada halkının yardım çağrısını dikkate alan II. Selim, İçel Beyi'ne gönderdiği hükümle Kıbrıs halkının canlarına ve mallarına zarar verilmeyeceği, düşmanca bir zulüm yapılmayacağı teminatı vermiştir (MD. 9, 29/78). Fetihden sonra sadece ziraat ettikleri yerlerin öşrünü verecekleri yolunda istimâlet verip, eğer düşmanla birlik olurlarsa merhamet edilmeyeceğini de bildirmişti (MD. 12, 42/19).

Müslümanlar, Kıbrıs'a tarih boyunca 24 kez sefer düzenlemişlerdi. Bu seferler sırasında içinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in halasının da olduğu birçok şehit verilmişti. Toprağında sayısız şehit bulunan Kıbrıs, bir an önce Hıristiyanların elinden alınmalıydı. Ayrıca Memlûkler'in hâkim oldukları dönemde Ada'nın geliri Mekke ve Medine'nin iâşesine tahsis edilmişti. Ada ele geçirildiği takdirde geliri tekrar Haremeyn-i

¹ Sırbistan'ın işgali sırasında kaçarak Dalmaçya kıyılarındaki kalelere yerleşen ve korsanlıkla geçinen yerlilerdir.

Muhteremeyne tahsis edilebilirdi (Dündar 2002: 1219). Aynı zamanda Müslümanların hac yolculuğunun güvenliğini sağlamak için de bu durum gerekiyordu. Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra halifeliği alarak dini reis olması, İslam âleminin her türlü hakkını korumak sorumluluğunu Osmanlı Devleti'nin padişahlarına yükledi. II. Selim bu sorumluluğun bilincindeydi ve fetih hareketinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan dini sebep dönemin Şeyhülislamı Ebussuûd Efendi'ye sunuldu. Ebussuûd Efendi, Venediklilere savaş açılmasının şeriata uygun olduğunu bir fetva² ile bildirdi. Bu fetvanın hazırlanmasında Kıbrıs'ın eski bir İslam vilayeti iken Hristiyanların eline düştüğü, medrese ve mescitlerin tahrip edildiği, İslam dininin horlandığı, Müslümanların padişahının Hristiyanlarla barış yapmasının bütün Müslümanların yararına olursa şeriata uyduğu; olmazsa gerektiğinde bozulmasının da şeriata uygun olduğu temel ilke oldu (Haz. ATASE 1986: 18).

Diğer taraftan, Hammer başta olmak üzere çeşitli Avrupalı tarihçiler Kıbrıs'ın sadece güzel şarapları için fethedildiğini ve bunun için de dinin alet olarak kullanıldığını iddia etmişlerdir. Hammer'e göre, II. Selim'in şehzadeliliğinden beri yakın ahababı olan Yahudi kökenli Josef Nassi'nin telkinleri Ada'nın fethi için etkili olmuştur. Josef Nassi, Venedik dukaları ve Kıbrıs şarabını şehzadeye sunarak, Ada'nın fethi ile bu altından ve kıymetli şaraptan bol miktarda tedarik etmenin kolay olacağını söylemiştir. Buna karşılık II. Selim'in de Josef Nassi'ye Kıbrıs Krallığı sözünü verdiği iddia edilmektedir (Hammer 2010: 997). Bu duruma karşı olan tarihçilere göre ise, eğer II. Selim'in böyle bir amacı olsaydı, Kıbrıs'ın fethinden sonra Girit, Korfu ve diğer adalar

² “Sabıka bir vilâyet-i dâr-ı İslâm'dan olup, ba'de zaman küffâr-ı hâksâr müstevli olup medâris ve mesâcidin harâb ve muattal ve menâbir ve mehâfilin küfr ve dalâlet ile mâl-â-mâl ve nice dürlü ef'âl-i habîse ile dîn-i İslâm'a ihanet kasd eyleyüb ve etraf ve âleme evzâ-ı kabîhaların iş'at eyleseler, pâdşâh-ı dîn-penâh hazretleri hamiyet-i İslâm muktezâsınca diyâr-ı mez-kûrî küffâr-ı hâksâr elinden olup, dârü'l-İslâm'a ilhak eylemeye azimet ve himmet buyursalar, sabıka mezkûr kefereniün tasarruflarından olan âharr vilâyetler musâlaha oldukda ellerine virilen ahd-nâmede mezkûr vilâyet dâhil olmağla, Şeriât-i mutahhara mucibince mezkûr ahdnâme nakzına azimet buyurmalarına mâni' olur mı? Beyân huyunla. El-Cevâb: Allahu a'lem, asla mân' olmak ihtimâli yoktur. Pâdşâh-ı islâm, eizze'llahu ensârihu, kefare ile sulh eylemek ol zaman meşru' olur ki, kâffe-i müslimine menfaat ola. Olmıyacak, asla sulh meşru' değildir; menfaat müşâhade olunup, müebbed yahûd muvakkat oldukdan sonra menfaatlii zamanda bozulması enfâ' görüşe elbette bozmak vâcib ve lâzim olur. Hazret-i Resul, aleyhi's-selâm, Hicret-i Nebeviyyeniün altıncı yılından on yıla değin sulh idüp, Hazret-i Alî, keremu'llahi ve veçhe, müekked ahidnâme yazup, muahede mukarrer kılınduk-dan sonra gelecek yıl bozmak enfâ' görülüüp, Hicret'in sekizinde üzerlerine varup, Mekke-i Muazzama'yı feth buyurmuşlardır. Hazret-i Halife-i Rabbi'i-âlemîn, halledallahü Teâlâ dalâli' saltanatehu alâ mefâriku'l-müslimin ve eyyefe bi'n-nasri'l-aziz ve'l-fethi'l-mübin, azimet-i hümâyûnlarından Ceneâb-ı Risâlet-penâh, sallelallahu Teâlâ aleyhi ve sellem hazretlerinin sünnet-i şeriflerine iktidâ buyurmuşlardır. Ketebühü'l el-fakir Ebussuud.” Bkz. Hammer (2010), 998-999.

da fethedilmez ve Tunus zapt edilmezdi. Aynı zamanda Osmanlı Devleti bu dönemde hukuken Ada'ya hâkim olduğu için II. Selim'in istediği kadar şarap elde edebileceği görüşündedirler.

Görüldüğü gibi II. Selim döneminde Venedik ve Osmanlı Devleti arasındaki anlaşmazlık çözülemez bir hale gelmişti. Venedik ahidnâmelerle belirlenmiş sınırları ihlal etmeye başlamış, bölge halkını kışkırtarak yeni köyler oluşturmaya teşebbüs etmiş ve Kilis sancağına girerek yağmalarda bulunmuştu. Bu kargaşaya daha fazla dayanamayan Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ın teslim edilmesi için Kubad Çavuş'la Venedik'e ültimatom gönderdi (11 Şubat 1570). Kubad Çavuş, 28 Mart 1570'te ültimatomu Venedik Senatosu'na sundu. Ancak Venedik, türlü bahaneler bularak ültimatomu geri çevirdi ve Kıbrıs'ın teslimini kabul etmedi.

Sonuçta, Kıbrıs'ın zaptı artık kaçılmaz oluyordu. Fakat bu seferin yapılmasına Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa taraftar değildi. Karşı çıkma sebebi olarak da, Ada'ya bir sefer açıldığında Venediklilerin Osmanlı Devleti'ne karşı bir Haçlı ordusu kurmaya çalışacağını düşünüyordu. Aynı zamanda İspanya Müslümanlarına yardım edilmesi gerektiğini ve Süveyş Kanalı'nın açılma planının gerçekleştirilmesini öne sürüyordu. Sokullu Mehmet Paşa'nın bu ısrarcı tutumu, bazı tarihçiler arasında gözden düşme korkusu olarak yorumlanmaktadır. Eğer Ada fethedilirse, Lala Mustafa Paşa'nın itibarının artacağını ve sadrazamlığa dahi getirilebileceği düşünülmektedir. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın tüm itirazlarına rağmen, başta II. Selim olmak üzere birçok devlet adamı ve özellikle II. Selim'in Lalası Mustafa Paşa ile eski Kaptan-ı Derya Piyale Paşa'nın kararlı tutumları neticesinde Kıbrıs Seferi'ne karar verildi. Şeyhülislam Ebussuûd Efendi'nin fetvası da alınarak savaş hazırlıklarına başladılar (Bostan 2006: 88).

2.1.2. Savaş Hazırlıkları

2.1.2.1. Osmanlı Devleti'nin Hazırlığı

Kıbrıs seferine karar verildikten sonra Osmanlı Devleti gerek siyasi gerek askeri hazırlıklara başladı. Avusturya, Fransa ve Rusya ile antlaşmalar yapıldı. İspanya'daki

Müslümanlara yardımlar gönderildi. Bu arada da tersanelerde kadirga, baştarda, mavna ve at gemileri yapılması için emirler gönderildi. Venedik ve müttefiklerinin çok kuvvetli bir donanma hazırlayacakları tahmin edilerek, gemi inşaatının serbest olduğu ilan edildi. Gemileri ile donanmaya katılacak olan gönüllü reislerin ve gemici leventlerin mükâfatlandırılacakları bildirildi (Alasya 1988: 35). Donanmanın eksiklerinin tamamlanması yanında, ordunun yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere zahire temin edildi. Ayrıca sefer sırasında yaklaşık üç yıl yetecek miktarda silah ve mühimmat hazırlanmasına başlandı.

Kıbrıs sefer hazırlıkları İstanbul tersanesinde hızla sürdürülmekte, gemilerin inşa ve tamiri yapılmaktaydı. “20 Aralık 1568-28 Ağustos 1569 tarihleri arasındaki tersane kayıtlarını gösteren muhasebe kayıtlarına göre Bağçe-i Amire’de 9 kayık inşa edildi. Tersanede ise 12 baştarda, kadirga ve kalyata yanında, 45 baştarda, kadirga ve kalyata, 7 top gemisi, 3 taş gemisi ve 3 palaşkerme tamir edilerek donanma için 79 gemi ve kayık hazır hale getirildi. Ancak daha önce Karadeniz kıyısındaki Ahyolu, Bartın ve Amasra’da inşa edilmesi istenen gemilerin sefer vakti geldiği halde henüz tamamlanmamış olması sıkıntıya sebep olmaktaydı. Buna karşılık Aydın beyinin kendi bölgesindeki leventlerle gemi inşa etmesi takdirle karşılanıyordu” (Bostan 2009: 189) ve kısa zamanda hazırlıklarını tamamlayarak Piyale paşaya katılması isteniyordu.

Osmanlı Devleti, Kıbrıs seferine yönelik hareket ve hazırlıklarının Kıbrıs’ta yaşayan Venedikliler tarafından bilinmesini istemiyordu. Bunun için öncelikle Ada’ya gidiş geliş engelleme yoluna gitti ve Ada civarındaki önemli ticaret merkezlerinde bulunan Venedik balyoslarını tutuklattı. Venediklilerin Bosna ve Hersek topraklarındaki saldırılarını öne süren Osmanlı Devleti, Halep ve Mısır’daki Venedik konsoloslarını hapsedtirdi ve onların Kıbrıs seferi ile ilgili haber göndermelerine engel olmaya çalıştı. Bu amaçla Kıbrıs’a gidip gelen tüccar ve konsolosun adamları hatta casusların yakalanmaları ve ellerinde mektup ve yazılı kâğıt bulunursa el konup İstanbul’a getirilmeleri sağlandı. Kıbrıs’a karşı alınan tedbirler biraz daha artırılarak Trablusgarp ve İskenderiye gibi Osmanlı Devleti’nin limanlarındaki Venedik gemilerine içindeki kaptan ve yolcular tutuklanarak el konuldu (Bostan 2006: 88-89). Venedik’e giden tüccarların eşyalarının arasında akçe ve altın bulunması halinde hepsinin İstanbul’a

gönderilmesi istendi. Bu sırada Venediklilere karşı Fransa ile anlaşma yaptıkları için Fransalı tüccar ve yolculara dokunulmamasına dikkat edildi.

Osmanlı Devleti, bir yandan sefer hazırlıkları yaparken diğer yandan Kıbrıs halkı ile temas kurmaya ve onların desteğini almaya çalışmaktaydı. Bunun için İçel Beyi'ne hükümler gönderen II. Selim, Kıbrıs halkının desteğini almasını istedi. Kıbrıs halkına Osmanlı ordusuna destek olmaları halinde fetih sonrası ev, mülk ve tımarlarını kendilerine teslim edileceğini aksi takdirde hepsinin öldürülerek çocuk ve kadınlarının esir edileceğini bildiriyorlardı. Diğer taraftan Ada halkı, kendilerini köle yerine koyan ve vergi oranlarını yükselten Venediklilerden kurtulmak için Osmanlı Devleti'ne fiili destek vermeye gönüllüydüler (Çiçek 2002a: 124). Tüm bu hazırlıkların yanında Osmanlı Devleti bir yandan da düşmana askeri bakımdan zayıt vermek için, Venedik limanlarında bulunan gemilere sabotaj yaptırdı. Bu sabotaj Venediklilerin çok sayıda gemisinin tahrip olmasını sağladı.

Hazırlıklar sırasında sefere bizzat katılma niyetinde olan II. Selim daha sonra bu düşüncesinden vazgeçti ve Kıbrıs seferinin serdarlığına Lala Mustafa Paşa'yı atadı. Anadolu Beylerbeyi Cafer Paşa ve oğlu Mustafa Paşa, Halep Beylerbeyi Derviş Paşa eyaletlerindeki beyler, tımar ve zeamet sahipleri ile; Şehrizar valiliğinden el çektirilmiş Muzaffer Paşa, Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa, Sivas Beylerbeyi İskender Paşa; Rumeli'den Tırhala, Yanya, Elbasan, Prizrin sancağı askerleri beyleri ile (Peçevi İbrahim Efendi 1992: 344); Yeniçeri kethüdası Yahya Kethüda yönetiminde yeniçeri, topçu, cebeci (zırhlı asker), lağımçı, humbaracı (bombacı) olmak üzere iki partide 5.000 kapıkulu, 200 Şam yeniçerisinin katılımıyla 5.200 asker, değeri yüksek olan serdarın komutası altına verildi. Ayrıca 50.000 piyade, 2500 süvari, 30 ağır ve 50 de hafif top (Zeki 1974: 65) ve 2.000 kadar da Mısır gönüllüsü ile kara ordusunun mevcudu 60.000 kişiye kadar yükselmekteydi. Kaynaklara göre Anadolu'dan Kıbrıs'a gönderilen yardımcı kuvvetlerle bu sayı daha da artmakta ve tahminen sefer boyunca 60.000 ve 100.000 arasında değişmektedir.

Osmanlı donanmasının üç grup halinde İstanbul'dan Kıbrıs seferi için denize açıldığı görülmektedir. Birinci filonun başında 25 kadirga ile Murat Reis

bulunmaktaydı. Vazifesi Rodos’u almak, Türk kıyılarını muhtemel düşman saldırılarına karşı korumak ve özellikle düşmanın deniz durumu ve harekâtı hakkında bilgi toplamaktı. Mart 1570 tarihinde İstanbul’dan ayrılan Murat Reis komutasındaki filo, Ege denizi ve Girit adası yönünde keşifte bulundu. Donanmanın ikinci kısmını 65 kadirga ve 30 kalyonla Piyale Paşa komutasındaki filo teşkil etmekteydi. Filonun görevi rastladığı yerde düşmanı taarruzla yok etmek ve Kıbrıs’a yardım götürmelerini engellemekti. Donanma Nisan 1570’te İstanbul’dan hareket etti. Donanmanın büyük kısmını Kıbrıs serdarı Lala Mustafa Paşa ve Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa’nın emrinde bulunan 36 kadirga, 12 çektiri, 8 mavna ve hayvan taşımak için 40 gemi ile asker yiyecek ve top taşımak üzere 40 karamürselden oluşan filo oluşturmaktaydı. Vazifesi Kıbrıs harekâtı için düzenlenen kara ordusunu Kıbrıs Adası’na çıkarmak olan filo 16 Mayıs 1570’te Beşiktaş’tan hareket etti.

Tarihi kaynaklara baktığımızda Kıbrıs seferine katılan Osmanlı donanmasının sayısı hakkında farklı bilgiler vardır. Peçevi İbrahim Efendi (1992: 344), “Piyale Paşa ve Kapudan Ali Paşa’nın 400’e yakın kimi kadirga ve mavna, kimisi barça ve kalite sınıfından gemilerle kara ordusuna destek olduğunu”; Selaniki Mustafa Efendi (1989: 77-78), “Piyale Paşa’nın 84 kadirga ve başarda ile İstanbul’dan ayrıldığını, yirmi gün sonra hareket eden Lala Mustafa Paşa’nın 124 kıta donanma gemisi ile hareket ettiğini, yani toplamda 208 gemi olduğunu”; Kâtip Çelebi (2008: 110) ise “180 pare kadirga, 10 mavna, 170 barça ve karamürsel türü gemilerle toplam 360 gemi olduğunu” belirtmişlerdir.

2.1.2.2. Venedik’in Hazırlığı ve Müttefikler

Sefer hazırlıklarını gizli yürüten Osmanlı Devleti, Venediklileri kuşkulandırmamak için eski antlaşmayı yeniledi. Buna rağmen hazırlıklar Venediklilerin İstanbul’daki casusları sayesinde kısa süre içinde Venedik Senatosu’na duyuruldu. Senato’da barıştan yana olanlar, Arnavutluk ve Dalmaçya’da bir denge meydana getirmek ve ticari imtiyazlar kazanmak karşılığında Kıbrıs’ı terk etmeyi savundular. Hatta Ada’nın Osmanlı Devleti’ne büyük bir para karşılığında satılması fikrini önerdiler. Ancak savaş taraftarlarının çokluğu nedeniyle dikkate alınmadılar

(Dündar 2002: 1222). Sonuçta Senato savaş kararı aldı ve derhal bir savaş planı hazırlama çalışmaları başladı. Venedik'in hazırlıkları iki yönden yürütülmekteydi. Bir yandan Kıbrıs'ın savunmasını kuvvetlendirmek, diğer yandan da Avrupa'da bir Haçlı kuvveti meydana getirip Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmak hedefleniyordu.

Venedikliler Kıbrıs'ın savunmasını kuvvetlendirmek için hızla harekete geçtiler. Birçok kale tahkim edildi ve lüzumsuz görülenler tahrip edildi. Lefkoşa, Magosa, St. Hilarion, Bufavento ve Kantara kaleleri tahkim edilenlerdendi. Kıbrıs'ın en kuvvetli ve önemli yeri olan Magosa'da büyük bir kale yapıldı. Kalenin ana girişi korumak için bir tabya ve surların deniz kenarına kadar uzandığı güneydoğu köşesine askeri teçhizat kulesi yapıldı. Lefkoşa, stratejik olarak önemli görülebilecek diğer bir şehirdi. Lefkoşa'nın savunmasını kolaylaştırmak için eski kalesi yıkıldı, hudutları daraltıldı ve şehir yeniden surlarla çevrildi. 11 tabya ve üç kapıdan oluşan yaklaşık 3 mil uzunluğunda yeni bir kale yapıldı. Şehir daire şeklinde çevrelendi ve dairenin çeşitli aralıklarla belirlenmiş on bir noktasına, ok ucuna benzeyen üçgen şekli ve geniş alanı ile top savunmasına uygun olan alçak burçlar inşa edildi (Haz. Kara 2009: 122). Tabyaların isimleri; Po dö Cataro, Constanza, D.Avila, Tripoli, Roccas, Mula, Quirini, Barbaro, Loredano, Flatro ve Caraffa'dır. Kapıların isimleri ise; kuzeyde Proveditore (Girne) Kapısı, doğuda Giuliano (Magosa) Kapısı, batıda Domenico (Baf) Kapısı. Kale 250 top ile savunulmakta her tabya ise yaklaşık 2.000 kişiyi alacak kapasitedeydi.

“Ada'nın askeri kuvvetine baktığımızda, Lefkoşa'da 6.600 Venedikli, 6.300 Kıbrıslı gönüllü, 800 Kıbrıslı genç zagedân, 2.800 İtalyan, 500 İtalyan Süvarisi, 250 Arnavut, önemli bir kısmı silahsız 2.600 Lefkoşalı, 3.000 Milis ve 200-250 kadar top, iki yıl savunmaya yetecek ölçüde mühimmat yiyecek ve içecek stoku bulunuyordu. Lefkoşa'daki bütün kuvvetlerin toplamı 20.000 kadardı” (Haz. ATASE 1986: 33). *“Magosa'da ise 4.000 kadar eğitim görmüş İtalyan askeri ile 4.000 kadar yerli halktan asker, 250 Arnavut asker ve 300 kişi kadar süvari kuvveti bulunuyordu. 1571'de Venedik filosu, Magosa Limanı'na 1.700 kişilik bir takviye kuvveti getirdi. Magosa'daki kuvvetlerin tamamı 10.000 kadardı. 90 kadar da top bulunuyordu”* (Haz. ATASE 1986: 34).

Kıbrıs'ın bir ada olması sebebiyle buraya yapılacak sefer mutlak surette deniz yoluyla yapılması gerekiyordu. Bunu göz önünde bulunduran Venedik, donanma hazırlıklarına ağırlık verdi. Öncelikle personel, silah, araç-gereçleri eksik olarak Girit'te bırakılan 20 kadirganın donatılması için Marc Quirini görevlendirildi. 16 Mart 1570 tarihinde gerekli aracı yükleyen Marc Quirini 25 kadirga ile Dalmaçya kıyılarındaki Lesina adasından Girit'e hareket etti. 17 Mart günü Ragusa dolaylarında Venedik'e gitmekte olan Kubat Çavuş'a ait kadirga ile karşılaştı. 3 Nisan 1570 tarihinde Girit'in Kandiya Limanı'na ulaştı ve gemilerin donanımı için çalışmalara başladı (Haz. ATASE 1971: 83-84). Savaş hazırlıklarını kısa sürede bitirerek 21 kadirgası ile Osmanlı donanmasından önce Kıbrıs'a ulaşmak için harekete geçti. Bu sırada Osmanlı donanmasının Finike civarında olması üzerine planını uygulayamayacağını anladı. Seyir yönünden kuvvetli rüzgârlar estiğini ve kürekçilerin acemiliğini gerekçe göstererek 28 Haziran'da Korfu Adası'na yöneldi.

Venedik, Osmanlı Devleti'ne karşı güçlü bir donanma hazırlamasına rağmen kendi başına hareket etmekten çekiniyordu. Çünkü Osmanlı Devleti, denizlerdeki gücünün zirvesinde bulunuyordu ve sefer için güçlü bir donanma ve ordu hazırladığı düşünülüyordu. Bu nedenle Venedik, Papa'ya başvurarak Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupa'nın büyük devletlerinden oluşan bir Haçlı birliği kurulmasını istedi. Osmanlı Devleti ile yakın zamanda antlaşma imzalayan Avusturya İmparatoru Maksimilyan Papa'nın Floransa dukasına Büyük Duka unvanı vermesinden dolayı bu teklife önem vermedi. Fransa Kralı IX. Şarl ise Osmanlı Devleti ile iyi devam eden siyasi ve ticari münasebeti düşünerek Papa'nın müracaatını reddetti. Aynı zamanda Avrupa devletlerinin de katılmasına engel olmaya çalışan Fransa, durumu Osmanlı Devleti'ne bildirdi (Uzunçarşılı 1983: 11). Portekiz ancak gelecek yıl yardım edebileceğini bildirirken, Ceneviz, Floransa ve Orban Dukaları da yardım vaat etti. Tek olumlu cevap ise İspanya ve Malta cephesinden geldi. Böylece Venedik, Papalık, İspanya Karalı II. Philip ve Malta şövalyeleri arasında ittifak kuruldu. Kısa sürede hazırlıklara başlayan müttefik kuvvetler, Temmuz sonuna kadar hazırlıkları tamamlayıp Suda Limanı'nda buluşmaya karar verdiler.

Amiral Zane, 27 Mart günü Venedik filosu komutanlığına atandı. 31 Mart günü de Venedik'ten 73 kadirga ile Zara'ya hareket etti ve 13 Nisan'da Zara'ya vardı (Haz. ATASE 1971: 84). Bu sırada Korfu Adası'nda bulunan Venedik filosunda çıkan salgın hastalık 20.000 kadar kayıp vermelerine sebep oldu.

Amiral Zane komutasındaki Venedik filosu, 23 Temmuz 1570'te Korfu Adası'ndan Girit'e hareket ederek 4 Ağustos'ta Girit'in Suda limanına vardı. Girit'te toplanan bütün Venedik filosu 126 kadirga, 1 kalyon, 11 firkateyn ve 6 küçük gemi olmak üzere toplam 144 gemiden oluşuyordu (Haz. ATASE 1971: 84).

Savaş hazırlıkları devam ederken müttefik kuvvetler arasında tarihi ve dini ayrılıklar, güvensizlikler sebebiyle anlaşmazlık yaşanmaktaydı. İspanya Kralı II. Philip, Venedik ile işbirliğine güvenemediği için anlaşmaya uzak duruyordu. Bu sebeple de sağlam bir işbirliği yapılamıyordu. İspanya, kendi filosunun komutanı Jean Andrea Doria'nın komutan olmasını istiyordu. Ancak 3 Haziran 1570'te, Papa'nın kararıyla Marc Antonny Colonna komutan seçildi.

Venedik, bu sefer için Papalık adına on ikiden fazla gemi vermeyi kabul etti. Papalık kendisine ait gemileri olmadığı için, Venedik'e gemilerin parasını ödemekteydi. Bu gemiler Ağustos 1570 başında Otranto'ya gelebildiler (Haz. ATASE 1986: 44).

İspanya kralı, Andrea Doria'ya çarpışmaktan kaçınması ve emrindeki bütün İspanyol gemilerini noksansız ve güvenle geri getirmesi konusunda talimat vermişti. Bu talimata uyan Andrea Doria hareket boyunca çarpışmaktan kaçındı. *“49 gemiden oluşan İspanya donanması, önce Sardunya ve Napoli'ye uğrayarak 1.500 İtalyan savaşçısını aldıktan sonra 8 Ağustos 1570'te Messina'ya ulaştı”* (Haz. ATASE 1986: 44).

Malta şövalyeleri de müttefik deniz kuvvetlerine katılmak ve Andera Doria'nın emrine girmek üzere Messina'ya giderken 15 Temmuz 1570'te Uluç Ali Reis komutasındaki Türk filosunun baskınına uğradı. 4 gemiden sadece bir gemiyi kurtarabildiler ve Sicilya'dan da iki gemi satın alarak yola devam ettiler. Diğer taraftan Malta'dan beş gemilik bir filo daha hareket etti ve bu filo da yolda 18 Türk kadirgası ile

karşılaştı. Bu filodan da üç gemi kurtuldu. Filo büyük bir güçlkle 26 Ekim’de Suda Limanı’na ulaştı.

“Papalık ve İspanyol filoları ise, 31 Ağustos 1570’te Suda Limanı’na demirlediler. Böylece, 31 Ağustos 1570’te Suda Limanı’nda 144 Venedik, 49 İspanya, 12 Papalık’tan olmak üzere 205 gemi toplanmış bulunuyordu” (Haz. ATASE 1986: 45). Aynı zamanda 1300 topu ve 17.000 kişilik kuvvetten -nakliye gemileri ve mürettebat buna dâhil değildir- oluşuyordu (Zeki 1974: 63-64).

2.1.3. Kıbrıs Adasına Çıkarma

Sefer hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı donanması, 16 Mayıs 1570 tarihinde Kurban Bayramı’nın birinci günü Beşiktaş’tan hareket etti. Saray burnu ve Yedikule arasında II. Selim Uğurlama Merasimi ile donanmaya eşlik ediyordu. Aynı gün gece saat dörtten sonra Yedikule’den ayrılan donanma 17 Mayıs öğle ve ikindi arasında Tavşan Adası’na geldi. Gece saat dört buçuktan sonra buradan da kalkarak 18 Mayıs’ta Lala Mustafa Paşa ve Ali Paşa’nın önderliğinde Gelibolu’ya vardı (Bostan 2006: 92). Lala Mustafa Paşa o zamana kadar Gelibolu’ya gelmiş olması gereken eyalet askerlerinin gelip gelmediklerini kontrol etti, ancak gelmediklerini görünce merkeze bildirdi.

İki gün Gelibolu’da kalan donanma, 20 Mayıs günü Cuma’dan sonra yola koyuldu ve yaklaşık 30 mil uzağındaki Boğazhisar’a (Çanakkale) ulaştı. Burada gemilere taze su alındı. Ankara Beyi ve Dumdum Reis, İzmir ve Foça’ya peksimet temini için gönderildi (Bostan 2006: 93). Aynı gün Piyale Paşa, düşman donanmasının 120 kadirga, 12 mavna ve 30 barçadan oluştuğunu ve nasıl bir harekât izlenmesi gerektiği hususunda İstanbul’a mektup gönderdi. Su ihtiyacını karşılayan donanma 21 Mayıs’ta Ege Denizi’ne doğru harekete geçti ve 22 Mayıs’ta Bozcaada’ya ulaştı. 23 Mayıs Midilli’nin Sığrı Limanı’na ulaşan donanma ertesi gün Kalina (Kaleniyne) Limanı’na geçti ve 25 Mayıs’ta Sakız’a vardı (Haz. Kara 2009: 90).

Donanma, Sakız Adası'nda iken İstanbul'dan Mustafa Paşa'ya bir ferman gönderildi. Bu fermana göre geride kalan bazı levent kayıklarının etrafa zarar vermeye başladığı, Fuad oğlu Abdülcebbar Bey'in veya münasip bir başkasının kendi gemisi dışında iki kalyata ve bir firkate ile Midilli ve Sakız etrafında görevlendirilmesi bildiriliyordu (27 Mayıs 1570) (MD. 9, 91/235).

Bu sırada II. Selim'e, Piyale Paşa'dan ve çeşitli yerlerden düşman donanması ile ilgili haberler ulaşmaktaydı. Mora Sancak Beyi'nin yaptığı araştırmalara göre, düşman 90 kadirga ve 20 barça ile Girit Adası'na gelmişti. Bundan hareketle Piyale Paşa, Murat Paşa kumandasındaki kuvvetleri de alarak düşman donanmasını tahrip etmeyi ve daha sonra Mustafa Paşa'ya katılmayı planlamaktaydı (Bostan 2006: 93). Bu teklifin II. Selim'e iletilmesi üzerine Piyale Paşa'ya 28 Mayıs 1570 tarihli bir hüküm gönderildi. Bu hüküme göre Eğriboz Beyinin bir adamının batan Venedik barçasının defteriyle geldiğini ve 60 kâfir kadirgasının Halomich'e geldiğini; Kocaeli Beyi Kaya Bey'in Andre Adası'ndan toplayıp verdiği bilgilere göre ise, kâfirlerin kadirgasının 100'den fazla olmadığı; Dubrovnikli'nin de bunu bildirdiğini ve kâfirlerin hile yaptığı bu nedenle Murat Paşa kumandasındaki filonun Piyale Paşa'ya yardım etmesi yerine Lala Mustafa Paşa hizmetinde olması gerektiği bildirildi (MD. 9, 92/237). Aynı zamanda Mustafa Paşa'ya da bir hüküm gönderilmiş ve Kıbrıs Adası'na acilen ulaşarak çıkartma yapılması gerektiği, durumdan doğru haber vermeye özen gösterilmesi ve çıkartma sırasında kadirga ve barçaların boş bırakılmayıp korunması gerektiği bildirildi (MD. 9, 94/239). Buna karşın Marc Quirini kumandasındaki 25 gemilik bir filo 3 Nisan 1570'te Girit'e ulaştı. Osmanlı donanmasının istihbarat bilgileri doğru olsa da düşman kuvvetinin az olması, II. Selim'in aldığı kararın doğru olduğunu gösterdi.

Osmanlı donanması 1 Haziran'da Sisam Boğazı'na geldi, 2 Haziran'da İstanköy'e geçti. Burada Rodos Beyi Hamza Bey donanmaya katıldı. Osmanlı donanmasının üçüncü filosunu oluşturan Murat Reis kumandasındaki 25 kadirgadan oluşan filo da 3 Haziran'da asıl donanmaya katıldı. Donanma, 4 Haziran'da Rodos'a ulaştı. 5 Haziran'da Piyale Paşa'nın donanması, Lala Mustafa Paşa ve Kapudan Ali paşa donanması ile birleşti. Böylece Kıbrıs seferi için Osmanlı donanması bir araya gelmiş oldu (Bostan 2006: 94). *“Rodos'ta toplanan Osmanlı donanması; Müezzinzade Ali Paşa*

kumandasında 8 mavna, 36 kadirga, 10 firkate, 6 kalyon, 80 nakliye gemisi; Piyale Paşa kumandasında 65 kadirga, 30 kalite; Murat Reis kumandasında ise 25 kadirga olmak üzere, toplamda 266 parçalık 8 mavna, 120 kadirga, 30 kalite, 10 firkate, 6 kalyon ve 80 nakliye gemisinden oluşmaktaydı” (Haz. Kara 2009: 98).

Osmanlı donanmasının Rodos civarında toplanmaya başladığı sırada Müslüman gemisi şekline bürünmüş 2 kadirga ve 3 firkateden oluşan bir düşman filosu Trablusşam limanına gelerek sabun yüklü bir tüccar gemisini alıp götürdü. Bunun üzerine Rodos Beyine düşmanın korsanlık ve casusluk yaparken kendisinin casus ayarlayamadığını ve bunun bir an önce sağlanması gerektiği, aynı zamanda yanından bir düşman gemisi geçtiğinde düşmana aman vermemesi gerektiği bildirildi (MD. 9, 96/246). İskenderiye Kaptanı Mehmet’e Trablusşam’a gelen gemilerin kimlere ait olduğunu araştırması (MD. 9, 97/247), Şam Beylerbeyi’ne de Trablus ve etrafını muhafaza etmesi bildirildi (MD. 9, 98/250).

6 Haziran’da Meis Adası’na geçen Osmanlı donanması, kadirgalarını burada yağladı. Üç gün burada kalan donanma, 10 Haziran’da Finike’ye ulaştı. 30 Haziran’a kadar henüz bölgeye gelmemiş olan Anadolu’daki sancak askerlerinin gelmeleri beklendi. Bu sürede zahire, un ve koyun ile diğer ihtiyaçlar yakın çevredeki illerden temin edilmekteydi (Bostan 2006: 94). Tüm bu hazırlıklar yapılırken Piyale Paşa, Mustafa Paşa ve Kapudan Ali Paşa hep birlikte birkaç kadirga ile iskelenin durumunu öğrenmek ve buradan asker alınıp alınmayacağını tetkik etmek için Antalya’ya gittiler (19 Haziran 1570). Askerin Kıbrıs’a bu civardan geçeceği daha önce belirlenmiş olmalı ki, yollar genişletilip, iskeleler geçiş ve asker yükleme için tamamlanmıştı (MD. 9, 97/248). Kara yoluyla gelen askerlerin Kıbrıs’a geçeceği iskelelerde bu sahillerde bulunuyordu. Bu nedenle Antalya ve Elmalı kadılarına askerden at gemilerine yetişemeyenlerin süratle rençper gemileri bulundurularak adaya taşınmaları emredildi (MD. 9, 98/251). 22 Haziran’dan itibaren beklenen askerlerde limana geldi ve dört gün süren tedarik çalışmaları sonunda birlikler tamamlandı.

Osmanlı donanmasının hazırlıkları sürerken İstanbul’dan Piyale Paşa’ya bazı haberler geldi. Alınan bilgilere göre İspanya’ya ait 25 kadirga Venedik’e yardım

amacıyla Halku'l-vâd-e zahire ve silah götürmüştü. Dubrovniklilerin verdiği haberlere göre ise, Venedik 100 kadirga ve 12 mavnaya sahipti ve 20 tane de kalyata hazırlatıyordu. Ancak İspanya'nın Venedik'e yardımı tam belli değildi (Bostan 2006: 95).

30 Haziran 1570'te Finike'den hareket eden donanma, 2 Temmuz 1570'te Kıbrıs'ın güneyinde bulunan Limasol Limanı'na vardı. Buraya küçük bir kuvvet çıkarılarak 4-5 km. içeriye kadar girildi. Önce Leftari Kalesi ardından da Limasol Kalesi kısa sürede karşı koymadan teslim oldu. İlk Türk bayrağı Limasol Kalesi'ne çekildi.

3 Temmuz 1570'te Limasol Kalesi'nden ayrılan Osmanlı donanması Tuzla (Larnaka ve Salines) körfezine geldi ve buraya demirledi. Asıl çıkarma 4 Temmuz'da buraya yapıldı ve çıkarma sırasında hiçbir direnişle karşılaşılma (Haz. ATASE 1986: 47). Bu durumda Ada'nın yerli halkının Venedik idaresinden memnun olmaması ve Osmanlı Devleti'nin kuvvetlerine yardım etmesi etkili oldu. Burasını üs olarak seçen Osmanlı ordusu Tuzla (Larnaka) İskeleyi'ne asker ve teçhizat yığınağı yaptı (Çiçek 2002: 374). Asker, toplar, araç ve gereçlerin karaya çıkarılması için buraya bir köprübaşı kuruldu. Ada'ya ayak basan Piyale Paşa, bir miktar asker ile serdarın çadırını kurdu. Ardından karaya çıkan Lala Mustafa Paşa, çadırına girdi. Lala Mustafa Paşa, önce Piyale Paşa'nın sonra diğer beylerbeyleri ve sancak beylerinin selamını kabul etti. *“Bu merasimde Anadolu Beylerbeyi İskender Paşa, Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa, Sivas Beylerbeyi Behram Paşa, Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa, Halep Beylerbeyi Derviş Paşa, Kilis Sancakbeyi Canpolat Bey, Şehr-i Zor Beylerbeyinden Muzaffer Paşa hazır bulunmaktaydılar”* (Haz. Kara 2009: 104). Burada bütün paşaların hazır bulunduğu bir toplantı yapılarak Lefkoşa ve Magosa kalelerinden hangisinin daha önce zapt edilmesi gerektiği tartışıldı. Piyale Paşa adanın en önemli kalesi olan Magosa'nın alınmasını önerdi. Ancak Lala Mustafa Paşa adanın idare merkezi olan Lefkoşa'ya düşmandan yardım gelmeden önce alınması gerektiğini beyan etti. Yapılan tartışmalardan sonra Lefkoşa'nın alınmasına karar verildi.

Lefkoşa'nın alınması kararından sonra, aynı gün çıkartma başladı ve kuşatmada kullanılacak topraklar sahile indirildi. Kurulmuş olan köprübaşı yaklaşık 20 km. derinliğine kadar genişletilip, düşmandan gelebilecek taarruz ihtimaline karşı gerekli tedbirler alındı. Bundan sonra donanmanın Suriye ve Güney Anadolu'daki kuvvetlerinin de adaya getirilmesine karar verildi. Bu amaçla donanma iki kısma bölündü. Piyale Paşa kumandasında 100 kadirga, 12 mavna ve yeteri kadar karamürsel ile Suriye kıyılarına giderek Payas, Lazkiye, Trablusşam ve Beyrut limanlarında toplanmış bulunan Sivas, Maraş (Dulkadir), Trablusşam, Halep ve Şam eyaletlerine mensup Osmanlı Devleti'nin kuvvetlerini getirecekti. Geri kalan gemilerde Müezzinzade Ali Paşa komutasında Antalya ve Finike limanlarına giderek daha önceden harekâta yetişememiş birlikleri getirecekti. Her iki donanma 15 gün sonra 22 Temmuz günü Ada'ya tekrar geri dönecekti (Haz. ATASE 1971: 87-88).

Bu sırada Lala Mustafa Paşa, Ada'nın zarar görmeden teslim edilmesi için önceden Korfu Adası'ndan esir alınan bir Rum rahiple mektup gönderdi. Mektupta yaklaşık olarak 200.000 kişilik bir ordu ile gelmiş olduğunu, padişahın gerektiğinde daha çok kuvvet gönderebileceğini ve hazır bulunduğunu, Hristiyan dünyasının bir araya gelse bile başarılı olamayacaklarını, küçük bir Venedik devletinin karşı koymasının doğru olmadığını, bu nedenle adanın teslim edilmesi ve Osmanlı Devleti ile dostluğunun devam ettirilmesinin Venedik çıkarlarına daha uygun olduğunu bildirmişti. Aksi takdirde muzaffer Osmanlı ordusunun mağlupları ağır bir şekilde cezalandıracağını ilave etmiş ve 15 gün süre vermişti (Haz. ATASE 1971: 88). Bu süre zarfı Suriye ve Anadolu'ya gitmiş donanmanın döneceği güne denk gelmekteydi.

Diğer taraftan Osmanlı ordusuna katılacak kuvvetlerin gelmesi beklenirken Ada halkının Osmanlı Devleti'ne karşı tutumu gözlenmekteydi. Ada halkının Venediklileri sevmediklerini, Türkleri hem kurtarıcı olarak gördüklerini hem de dostça karşıladıklarını gördüler. Osmanlı Devleti'ne karşı sempati duyan ve Ada'daki kaleleri Osmanlı Devleti'ne teslim eden halkların Venedikliler tarafından ağır şekilde cezalandırılması Osmanlı Devleti'ne karşı ilgiyi iyice artırdı. Tarihi konusunda çeşitli görüş ayrılıkları olan Leftari kalesinin teslim edilmesi buna en güzel örnektir. Kalenin

Osmanlı Devleti'ne teslim edildiğini öğrenen Venedik, 100 atlı ve 600 piyade ile halkı öldürmüş, çocuk ve kadınları dağa kaldırmıştı.

2.1.4. Venedik Savunma Hattı

Venedik Senatosu, Lala Mustafa Paşa'nın çağrısına olumlu cevap vermemiş, aksine savaş kararı almıştı. Senato Ada'nın savunmasını Astorre Baglione'ye vermişti. Kıbrıs'ın tahkim edilmiş şehir ve kasabalarda, hatta gerektiğinde dağlarda savunulması ve yeri geldiğinde taarruz edilmesi gerektiği Baglione'ye bildirilmişti (Haz. ATASE 1971: 89).

Venedik Senatosu, Kıbrıs'ta sorumlu bulunan asker ve sivil bütün şahsiyetlerin hepsi, önemli bir şehir olması dolayısıyla Osmanlı ordusunun öncelikle Magosa'ya saldıracaklarını düşünüyordu. Hatta savunma hattını da buna göre oluşturdular ve Venedik Başkomutanı Astorre Baglione de bu ihtimale göre Lefkoşa'daki görevini bırakarak Magosa'ya gitti. Ancak beklenenin aksine saldırı öncelikle Lefkoşa'ya yapılacaktı.

Ada'nın savunulması konusunda Venedikliler bir türlü uzlaşma sağlayamıyorlardı. Başkomutan Baglione ve Ada'nın ileri gelen diğer komutanları, Osmanlı donanmasının kıyıda karşılanması gerektiği fikrindeydi. Ancak Ada Valisi Dandolo bu fikre katılmıyordu. Süvari birlikleri komutanı Kont Roucha, Dandolo'ya destek vererek Ada'nın yalnız tahkim edilmiş şehirlerde savunulması fikrindeydi. Sonuçta Dandolo'nun görüşü kabul edildi. Bu şekilde bir savunma hattında Osmanlı Devleti'nin sıcak iklim şartlarına dayanamayarak kuşatmayı kaldıracağı düşünülmekteydi (Haz. Kara 2009: 124-125). Fakat gerek Baglione, gerekse diğer sorumlu subaylar Osmanlı donanmasının kıyıda karşılanması konusunda ısrarcıydı. Nitekim Baglione'nin komutanlarından biri olan Sozomeno kendisinin hazırlamış olduğu bir planı Dandolo'ya sundu. Adanın sadece tahkim edilmiş şehirlerde savunulması planın, Osmanlı Devleti'nin bir çıkarma yapması halinde büyük kayıplara uğramalarının kaçınılmaz olduğunu ve çıkarma konusundaki fikrini değiştirmesini istedi. Bu plana göre, 6.000-7.000 mızraklı süvari ve tüfekli piyade ve 25.000 halktan

toplanmış ve askeri kılığa sokulmuş milis gücüyle Tuzla Körfezi'nin hâkim tepelerinde Osmanlı donanmasını görebileceği bir yere yerleştiriliyordu (Haz. ATASE 1971: 90). Baglione ise çıkarma hareketine karşı süvariler ve atlı piyadelerle karşı harekette bulunmak istemişse de bu teklif Dandolo ve Roucha tarafından reddedildi.

Bu tartışmalar yapılırken Osmanlı donanması Baf (Paphos) açıklarında görüldü. Bunun üzerine Dandolo, Baglione'nin savunmayı istediği gibi yönlendirebileceğini, Tuzla körfezi kıyılarında bir savunma yapabileceğini söyledi. Ancak savunmada çıkacak aksaklıklardan Baglione'nin sorumlu olduğunu ve durumu Senato'ya bildireceğini ekledi. Osmanlı Devleti çıkarma yaptığında gerek Baglione, gerekse Roucha emirlerinde 400-500'er kişilik süvari grupları olduğu halde çıkarmaya engel olamadılar. Bu konu kesin ve planlı bir şekilde kararlaştırılmadığı için başarı sağlanamadı ve çıkarma önlenemedi. Bunun üzerine Roucha Lefkoşa'ya geri çekilirken, Baglione de Magosa'ya çekildi.

Dandolo, Senato'ya yazdığı raporda kıyıda savunma yapmasına müsaade verdiğini belirterek Baglione'yi suçlu göstermiştir. Ancak durumu değerlendirdiğimizde Dandolo kıyıda bir savunma yapılmasına son anda karar vermişti. Ayrıca Venedik Senatosu'nun yanlış kararı, Dandolo'nun körü körüne bu kadar paralelinde komutanları engellemesi, Osmanlı kuvvetlerinin karaya çıkmasını kolaylaştırmıştı (Haz. ATASE 1986: 51) denilebilir. Aslında Osmanlı Devleti'nin çıkarmasının kıyılara ulaşmadan önlenmesi, bunda başarı sağlanamazsa başarının kalelerde sürdürülmesi gerekirdi.

2.1.5. Lefkoşa'nın Zaptı

Askeri kuvvet getirmek için giden her iki filo 22 Temmuz 1570 günü³ Tuzla Körfezi'nden karaya çıktı. Çıkartma harekâtının tamamlanmasıyla birlikte, askere düşman donanması hakkında bilgi toplanması ve denizden gelebilecek düşman saldırılarının önlenmesi görevi verildi.

³ Bazı Batı kaynakları Lefkoşa Muhasarası'nın başlangıç tarihini 15 Temmuz Cumartesi günü olarak vermektedir. Katib Çelebi'nin Efsar'ül Bihar adlı eserinde 15 Ağustos Salı günü olarak görmekteyiz (Katib Çelebi 2008: 111). Ancak gerek Hammer gerekse İsmail Hami Danişmend seferin 51 gün olduğundan yola çıkarak bu tarihi 22 Temmuz Cumartesi günü olarak kabul etmişlerdir (Hammer 2010: 1003, Danişmend 1948b: 396). Bazı Osmanlı Kaynaklarında ise hiçbir tarih verilmemektedir.

Venedik Başkomutanı, kuşatma süresince Ada'da kalacak halkı tespit ederek Yahudi, Ermeni, Suriyeli, Hindu ve Çingeneleri dağlara ve köylere göndermişti. Hatta Venedikliler kuşatma öncesinde Lefkoşa çevresindeki su kuyularını zehirlemişler; bütün ağaçları ve başak halindeki ekin tarlalarını yakmışlardı. Bu durum başlangıçta Osmanlı ordusu için sıkıntı yaratsa da yeni kuyular açılarak bu sorun giderildi (Haz. Kara 2009: 131).

23 Temmuz tarihinden itibaren Osmanlı ordusu, Tuzla bölgesinden ileri harekâta başladı ve 27 Temmuz'da Lefkoşa Kalesi yakınlarındaki Ağlança köyüne gelerek burada konakladı. Burada yerleşmeyi düzenlemekle görevli olan Kırşehir ve Akşehir Beylerine Lefkoşa Kalesi'nden bir saldırı yapıldı. Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa'nın yetişmesiyle saldırı geri püskürtüldü ve kalenin kuşatılmasına başlandı.

Lefkoşa Kalesi'nin 11 tabya ile 3 kapısı vardı. Lala Mustafa Paşa, askerlerini yedi kola ayırarak yedi tabya karşısına yerleştirdi. *“Birlikler Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa ve Anadolu Beylerbeyi İskender Paşa emrindeki eyalet askerleri Podocataro (Sazlı) burcu karşısında, Muzafer Paşa emrindeki Rumeli Sancak Beyleri ile Şam ve Trablusşam eyalet askerleri Constanza (Bayraktar) burcu karşısında, Müezzinzade Ali Paşa emrindeki Yeniçeri ve kaptan Paşa eyalet askerleri Davila (Kara İsmail) burcu karşısında, Halep eyalet askerleri Derviş Paşa emrinde Tripoli (Değirmen) burcu karşısında olmasına karar verildi. Ayrıca kale çevresinde devriye dolaşarak dışarıdan gelecek tehlikeleri engellemek için Lala Mustafa Paşa'nın oğlu Niğde Sancak Beyi Mehmet Bey bir grup askerle görevlendirildi”* (Haz. Kara 2009: 133). Piyale Paşa donanma ile Rodos sularında dolaştı. Böylece Venediklilere gelecek her türlü yardım önlenenecekti. Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa komutasında bir kuvvette Magosa'yı teftişe memur edildi (Danişmend 1948b: 396).

Osmanlı ordusu, Baf kapısı ile Magosa kapısı arasındaki kuzey bölgeyi yüzer kişilik süvari ve piyade bölüklerinden kurulu devriyelerle gözetlemekteydi. Ayrıca Saint Marina, George Mangona, Saint Maragarita Tepesi, Mandia Dağı etekleri, Davila ve Tripoli burçları karşısındaki kaleye ortalama 1.000 metre uzaklıklarda topçu mevzileri kuruldu. Bir hafta boyunca topçu mevzileri için kazı çalışmaları yapıldı ve 60 adet top

hazır hale getirildi (Haz. Kara 2009: 134). Osmanlı ordusu kuşatma için tedbirlere devam ederken düşman bazı çıkış hareketleri yaparak bu planlara engel olmaya çalıştı. 30 Temmuz 1570 tarihine kadar yaptıkları üç çıkış hareketinin üçünde de kayıp vermekten ileri gidemediler.

Lala Mustafa Paşa, Lefkoşa'nın teslimi için çağrıda bulundu, ancak olumlu bir yanıt alamadı. Red cevabından sonra iki gün sürekli bombardıman başladı. Aralıksız dört gün devam eden bu bombardımanda şehir içinde birçok bina yıkıldı, kalenin burçları ve surları da hayli tahribe uğramasına rağmen beklenen sonuca ulaşamadı.

Lala Mustafa Paşa, öncelikle Podocataro ve Constanza burçlarına saldırılması emrini verdi. Böylece bombardımanların etkisi ölçülecek, savunmanın gücü denenecek ve kesin bir sonuç sağlanacaktı. Podocataro burcuna karşı yapılan taarruz bir sonuç vermedi. Ancak Constanza burcu duvarlarına kadar çıkıldı, hatta Türk bayrağı bile dikildi. Ancak destek kuvvet gelmemesinden yararlanan Venedikliler taarruzda bulundu ve ordu geri çekilmek zorunda kaldı (Haz. ATASE 1986: 55).

Bu durumdan ders alan Venedikliler Osmanlı ordusunun bu burçlara tekrar gelme ihtimalini düşünerek, ikinci bir savunma hattı kurdular. Bu hat için toprak kazıldı, toprak çuvaları ve fiçiler kullanılarak ikinci bir savunma mevziisi kuruldu. Osmanlı ordusunun birinci savunma hattını aşsa bile ikinciye takılması planlanıyordu.

Yapılan bombardımanların sonuç vermemesi üzerine Lala Mustafa Paşa, yeni bir plan yapma gereği ile komutanları topladı. Yeni plana göre birliklere kazma kürek dağıtılarak toprak sürülmesi, kale önünde hendek açılarak surlara yaklaşılması ve sur temellerine lağımlar açılarak giriş için hendekler açılması kararlaştırıldı (Haz. Kara 2009: 134). Böylece Osmanlı askeri, düşmanın yan ateşlerinden bile rahatça korunacaktı. İkinci hat topçu mevzileri hazırlanmasının ardından Rodos Adası'nın zaptı sırasında kullanılan toplar da getirilerek bu mevzilere yerleştirildi. Kale artık daha yakından ve daha etkili dövülüyordu. Bu nedenle de halk arasında büyük can kayıpları yaşanıyordu (Haz. ATASE 1986: 56). Osmanlı ordusu ustaca ateş ediyordu ve hiçbir Venedik askeri surlara çıkamadığı gibi çıkanlarda ölüyordu. Bunun üzerine Venedik

askeri bir çıkış hareketi yapmaya karar verdi. 15 Ağustos günü Cesar Pioveni ve Andre Cortes'in idaresindeki iki-üç bin zırhlı asker, Karaman ve Anadolu Beyliklerinin bulundukları mevziye yürüdüler. Çetin çarpışmalardan sonra Cortes askerlerinin bir kısmıyla birlikte esir edildi (Alasya 1988: 39). Piovene'de ağır kayıplar alarak geri çekilmek zorunda kaldı. Ancak taarruz esnasında Dandolo, süvarilerin çıkış yapmalarına engel oldu ve kale kapılarını kapattırdı. Sur dışında kalan birlikler Osmanlı ordusu tarafından sarıldı ve Piovene dâhil olmak üzere kuvvetler yok edildi. Bu durum Venediklilerin daha çok kayıp vermesine neden oldu.

Her ne kadar yaptıkları çıkış hareketi başarısız olsa da Venedikliler, savunmaları sürdürüyorlardı. Bunun üzerine Osmanlı ikinci bir taarruz harekâtına hazırlanmaya başladı. Özellikle burçların ve surların tahribi için topçu atışlarına ve lağım açma işlerine devam ediyorlardı. Bu sırada Kara Hoca isminde bir kaptan gelip Cezayir Beylerbeyi Kılıç Ali Paşa'nın Tunus şehrini İspanyol hâkimiyetindeki Beni-Hafs hanedanından fethetmiş olduğunu ve ayrıca Malta filosunu da mağlup ettiğini ve Kılıç Ali Paşa'nın yakında donanmaya katılacağını belirtti. Bu kaptanın getirdiği Malta bayrakları surun önüne asılarak düşman manevi olarak yıpratılmaya çalışıldı (Danişmend 1948b: 396).

29 Ağustos 1570 günü Podocataro, Constanza, Davila ve Tripoli burçlarına yapılan ikinci bir taarruzdan da sonuç alınamadı. Constanza burcunun korkuluk duvarları ele geçirilmesine rağmen, kesin bir sonuç anlamadı (Haz. Kara 2009: 135).

Lala Mustafa Paşa, bu taarruzdan sonra Venediklilere ikinci bir antlaşma teklifi götürdü. Lala Mustafa Paşa, Venediklilere teslim olmalarını yeniden teklif etti. Venedikliler yakında donanmalarının destek getireceğine dair ümitlerini yitirmedikleri için teklifi kabul etmedi (Dündar 2002: 1224). Ancak Lefkoşa'da durum Venediklilerin aleyhine ilerliyordu. Şehir de tahribat ve can kaybı artmaya başladıkça halkın morali de bozuldu. Kayıp ve yaralıların sayısı artmış ve bulaşıcı hastalık baş göstermişti. Halk kiliselere, mahzenlere, kuyulara ve hatta mezarlara sığınmaya başlamıştı.

Venediklilere sunulan tekliften sonuç alamayan Lala Mustafa Paşa, üçüncü bir taarruz için hazırlık emrini verdi. Lağım açma çalışmaları hızlandırıldı, surlar dövülmeye devam edildi. Toplar daha ileri mevzilere kaydırıldı. Hazırlıklar hızla ilerlerken Piyale Paşa'a Mustafa Paşa'ya önemli bir bilgi ulaştırdı. Bilgiye göre Girit Adası'nda sadece Venedik filosu vardı ve bu filo da salgın hastalık sebebiyle yıpranmıştı. Ayrıca filoya yeni gemiciler toplanmaktaydı ve yakın zamanda Venedikliler saldırı yapamayacaklardı. Kıbrıs'ın yakın zamanda destek alamayacağı fikri, üçüncü taarruz fikrini tamamen güçlendirdi (Haz. Kara 2009: 136).

Birlikleri kuvvetlendirip kesin bir sonuca ulaşmak isteyen Lala Mustafa Paşa, Piyale Paşa'ya her gemiden 100 kişilik bir kuvvetle orduyu takviye etmelerini emretti. Bu emrin üzerine orduya 20.000 gemici ve bahriye askeri getirildi (Hammer 2010: 1004). Kuvvetler 8 Eylül 1570 akşamı Lefkoşa önüne ulaştı. Bu kuvvetler kale önündeki askerlerin moralini yükseltti. 9 Eylül Cumartesi günü Lala Mustafa Paşa gün doğmadan taarruza başladı ve ilk önce Anadolu askeri içeri girdi. Zafer sabah namazından iki saat sonra, yani tahminen altı buçukta kazanılmıştır (Danişmend 1948b: 396). Lala Mustafa Paşa kalenin alınmasından sonra Türkçeleştirilmiş deyiimi ile *“Lefkoşa Kalesi, Cumartesi, 9 Eylül 1570, bugün Tanrı'nın yardımıyla sabah namazından iki saat sonra fetholundu.”* demiştir (Haz. ATASE 1986: 60).

Osmanlı ordusunun şehre girmesi ile Venedik kuvvetlerinin bir kısmı silah bırakıp geri çekildi. Bir kısmı ise Vali Dandolo'nun bulunduğu valilik sarayına sığınarak direnişe geçtiler. Bu direniş ise saraya yapılan top atışlarıyla sona erdi. Sonuçta, Venedikliler 20.000 kayıp ve 1.000 kişi esir verdiler (MD. 14, 486/686). Osmanlı ordusu, pek çok ganimet ve esir aldı. Girne ve Baf kalelerine Dandolo'nun kesik başı gönderilerek direniş göstermeden teslim olmaları, aksi takdirde can ve mallarına zarar geleceği bildirildi. Bu teklif karşısında her iki kalede savaşımadan teslim oldu. 11 Eylül 1570 tarihinde Baf kaptanlığı 200.000 akçe ile sancak statüsünde olarak hassa reislerinden Recep Reis'e verildi. Ayrıca 15 Eylül 1570'te Girne sancağı da hassa reislerinden Kaid Mustafa'ya verildi (Bostan 2006: 98).

Lefkoşa'nın fethinin tamamlandığı gün Kıbrıs Beylerbeyliği kurularak Avlonya Sancakbeyi Muzaffer Paşa bu göreve getirildi (MD. 8, 120/1360). Lala Mustafa Paşa, yeni validen buranın derhal onarılması, savunulur bir hale getirilmesi, şehitlerin gömülmesini ve bazı kiliselerin camiye çevrilmesini istedi. 15 Eylül 1570 Cuma günü Lala Mustafa Paşa, Selimiye olarak adlandırılan Ayasofya Camii'nde Cuma namazını kıldı (Haz. Kara 2009: 138).

Osmanlı Devleti, Venedikliler zamanında ihmale uğrayan ve önemini kaybeden Lefkoşa'nın gelişimini sağlamak için iskân politikası uygulamaya başladı. Politikanın gereklerini yerine getirmek için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden ve Suriye'den nüfus nakletti. Adanın fethinin tamamlanmasından sonra, burası yeni oluşturulan Kıbrıs eyaletinin idari merkezi yapıldı (Çiçek 2002a: 124).

2.1.6. Magosa'nın Zaptı

Lefkoşa Zaferi'nden sonra Lala Mustafa Paşa, Magosa'nın barış yoluyla teslimi edilmesi için Kale Komutanı Bragadin'e teklifte bulundu. Ancak Bragadin kalenin sağlam oluşu ve Venedik'ten kuvvet geleceği umuduyla teklifi kabul etmedi. Magosa Kalesi'nin ihtişamlı surları ve hendekleri kare şeklindeki Magosa'yı bütünüyle kuşatıyordu (Haz. ATASE 1986: 61). 1489 yılında buraya hâkim olan Venedikliler, şehri askeri üs olarak kullandıkları için şehri çevreleyen surları onararak büyük bir kale inşa ettiler. Kale surları Ortaçağ mimarisinin en güzel örnekleri arasında sayılır (Çiçek 2003b: 311). Surların üzerinde on üç burç vardı ve kaleyi savunan 90 topun büyük kısmı bu burçlara yerleştirilmişti.

Teslim teklifinin Venedikliler tarafından geri çevrilmesi üzerine Osmanlı ordusu, Magosa Kalesi'ni kuşatmaya karar verdi. Kıbrıs Beylerbeyi Muzaffer Paşa emrine 300-400 kişilik bir kuvvet bırakan Lala Mustafa Paşa, 16 Eylül'de Magosa üzerine hareket etti. 21 Eylül'de Magosa'ya ulaştığında derhal kuşatmayı başlattı (MD. 8, 136/565). Bir yandan muharebe hazırlıkları devam ederken diğer yandan kısa sürede mevzilenen topçu, surları dövmeye başladı.

Bu sırada Lefkoşa'nın tesliminde ele geçirilen değerli ganimetler, altın, gümüş ve 800-1000 esir kadın İstanbul'a gönderilmek üzere 3 Ekim 1570 günü Sokullu Mehmet Paşa'nın kalyonuna bindirilmişti. Yaşanan bir patlama sonucu kalyon içindekilerle beraber havaya uçmuştur (Selaniki Mustafa Efendi 1989: 80, Danişmend 1948b: 396). Bazı tarihçiler esir cariyelerden birinin kalyonu yaktığını söylemektedir. Patlamanın etkisiyle Mehmet Paşa kalyonunun iki yanında harekete hazır bulunan iki büyük teknede yanmıştır.

Lala Mustafa Paşa, daha önceden kale keşif ve istihbarat için gönderilen Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa'dan kale hakkında bilgiler aldı. Yapılan incelemeler neticesinde Magosa Kalesi'nin Lefkoşa'ya göre daha sağlam ve daha korunaklı olduğunu değerlendirerek mevcut kuvvetleri ile kuşatmanın başarılı olamayacağı sonucuna ulaştı. Hem kışı geçirmek hem de takviye kuvvet gelmesini beklemek için kuşatma ertelendi. Kuşatmanın uzun sürme ihtimali ve donanmanın demirlemesine müsait geniş bir liman bulunmadığı için Rodos Beyi Arap Ahmet Bey, 40 kadirga ile adada bırakılarak Piyale Paşa ve Müezzinzade Ali Paşa 7 Ekim 1570'te donanmayla birlikte Kıbrıs'tan ayrıldılar (MD. 14, 585/837). Hedefleri, Rodos ve Girit taraflarını gözetlemek ve korumak için bölgede bir miktar gemi bırakmak ve sonra İstanbul'a gitmekti (Haz. Kara 2009: 140). Fakat Piyale Paşa, hava muhalefeti sebebi ile Girit'e kadar gitmedi. Çünkü donanmanın İstanbul'a dönmesi halinde düşman donanmasının da dağılacağı görüşündeydi. Ancak II. Selim, Müezzinzade Ali Paşa'ya düşman donanmasının dağılmadan İstanbul'a dönmesinin doğru olmadığını, eğer gelinecekse mutlaka 60-70 donanımlı geminin muhafaza için adalar arasında bırakılmasını bildirdi. Düşman donanmasının dağılıp 30-40 geminin kalması halinde ise Osmanlı donanmasından da 40 geminin bırakılması ve diğerlerinin İstanbul'a gelmesi bildiriliyordu (Bostan 2006: 99). Piyale Paşa'nın gemisi 12 Aralık 1570'te İstanbul'a vardı. Ancak verilen emirleri yerine getirmediği için Piyale Paşa görevinden azledildi.

Diğer yandan Osmanlı donanmasının İstanbul'a gittiğini öğrenen Marc Quirini, Kıbrıs'a yardım götürmek için 4 yük gemisi, 12 kadirga ve 1.600-1.700 silahlı askerden oluşan bir filo kurdu. Bu kuvvet 26 Ocak 1571 tarihinde Osmanlı Devleti'nin Magosa yakınlarındaki 7 kadirgasına saldırdı. Çıkan çarpışmada iki taraf gemileri de yaralandı

ve Osmanlı Devleti'nin iki kadirğası hareket edemeyecek şekilde hasara uğradı. Düşman saldırıları Şubat ayına kadar aralıklı olarak devam etti. Bu durum üzerine Lala Mustafa Paşa, İstanbul'dan acele bir donanma gönderilmesini istedi. Osmanlı Devleti biri Kıbrıs'a yapılacak müttefik yardımını önlemek, diğeri henüz alınamamış olan Magosa'ya yardımda bulunmak amacıyla iki donanma hazırlamaya başladı. Şubat ve Mart aylarında Rumeli ve Anadolu'daki kadılıklara kürekçi temini; Çorum, Ankara, Çankırı, Canik ve Karahisar-ı şarki sancaklarına donanmaya katılmaları için emirler gönderdi. Ayrıca sahillerde gemi inşa etmek isteyen levent reislerine yardımcı olunması talimatını verdi (13 Şubat 1571) (Bostan 2000: 287).

23 Mart 1571 tarihinde Müezzinzade Ali Paşa komutasında, İstanbul'dan hareket eden donanmaya yiyecek, mühimmat, top, barut, kuşatma malzemeleri ve hafif silahlar yüklendi. Ayrıca 2.000 yeniçeri ve cebeci de bindirildi (ATASE 1986: 66). Bu suretle Kıbrıs'ta oldukça sıkıntılı bir durumda bulunan ordu rahata kavuşturuldu. Bölgede daha önceden var olan gemiler ile birleştirildiğinde 33 kadirğanın kürekçileri Hristiyan forسادan, 70 kadirğanın kürekçileri Müslüman forسادan olmak üzere 103 forsa haline geldi (MD. 14, 185/394). Diğeri yandan Piyale Paşa'nın yerine donanma komutanı olarak Pertev Paşa atandı. Pertev Paşa'da 2'si forsa 122'si Müslüman kürekçilerle donatılmış toplam 124 kadirğa ile 4 Mayıs 1571 tarihinde İstanbul'dan hareket etti (MD. 12, 234/314).

Müezzinzade Ali Paşa, Müttefik donanmalarının Girit ve Korfu'da toplanmakta olduğu haberini aldı. Bunun üzerine Arap Ahmet Bey komutasındaki gemilerden 15-20 kadarının Kıbrıs sularında bırakılarak geri kalan tüm gemilerin Pertev Paşa kuvvetlerine katılmasını emretti. Böylece Osmanlı donanmasının 200'e çıkarılması hedefleniyordu. Bunun üzerine Arap Ahmet Paşa, güvenliği sağlaması için 20 kadar gemiyi Kıbrıs sularında bırakarak, 10 Mayıs 1571'de Rodos'a girmek üzere hareket etti. Kılıç Ali Paşa ve Barbaros'un oğlu Hasan Reis'te yirmişer kadirğa ile Osmanlı donanmasına katıldı (Haz. Kara 2009: 147).

Diğeri taraftan Magosa'nın zaptı için yapılan hazırlıkların tamamlanması üzerine Lala Mustafa Paşa 16 Nisan 1571'te askere büyük bir resmigeçit yaptırdı. Bundan sonra

da büyük hücumlar başladı. Şehir 74 topla aynı anda devamlı olarak dövülüyor, fakat surlar çok sağlam olduğundan tesiri görülüyordu. (Bu sayıya bazen donanma topçusunun da katılmasıyla sayının arttığı da olmuştur.) Atılan topların etki etmemesi sebebiyle lağım faaliyetlerine girişildi (Zeki 1974: 69).

Bu sırada Kale Komutanı Bragadin'de yoğun önlemlerle Osmanlı ordusunun kuşatmasını etkisiz bırakmaya çalışıyordu. Şehirdeki yiyecek, içecek ve malzemelere el koyuyor, stoklar hazırlıyordu. Ne var ki, bu çalışmalar da kalenin ihtiyaçlarını uzun süre sağlamaya yetmemekteydi. Bragadin gerek ümitsizliğe sebebiyet vermeleri gerekse yiyecek tüketmeleri sebebiyle 8.000 kişiyi dışarı çıkardı. Osmanlı ordusu bunlara insaniyet göstererek yakın köylere yayılmalarına müsaade etti. Kalede yarısı İtalyan ve yarısı Rum olmak üzere silah taşıyabilecek 7.000 kişiden fazla adam kaldı (Hammer 2010: 1005). Bragadin tarafından alınan bir başka tedbir ise, Osmanlı ordusunun kale surlarına yaklaştıklarında veya kale hendeklerine girdiklerinde kale duvarlarından aşağıya ateş atmak oldu. Bu görev için üç subay ve 20 kişilik bir birlik tayin etti.

15 Mayıs 1571'de, Osmanlı ordusu kaleyi birkaç yerden dövmeye devam etti (Katib Çelebi 2008: 112). Deniz boyunda sağ tarafta Canbulat Bey, Halep Beylerbeyi Derviş Paşa, Anadolu Beylerbeyi İskender Paşa, Yeniçeri Ağası Yahya, Miriliva Akşehir Güllüzade Mehmet Bey metrisleri; solda Rumeli dilâverleri, Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa, Rum Beylerbeyi Behram Paşa, Zülkadriye hâkimi Mustafa Paşa, Kıbrıs Beylerbeyi Muzaffer Paşa'nın metrisleri; kalenin kuzey tarafına Kastamonu Beyi Sinan Bey ve Serdar-ı Ekrem'in oğlu Niğde Beyi Mehmet Bey karavulları⁴ vardı (Alasya 1988: 48).

18 Mayıs 1571 tarihinden itibaren de piyadelerin ellerinde mevcut çakmaklı tüfeklerle kaleyi ateş altına almalarından sonra, Magosa saldırıları şiddetini artırmaya başladı. Kara topçu ateşi, donanma tarafından yaklaşık 40 top ile desteklendi. Top atışları sayesinde asker kale dibine yaklaşmayı başardı.

⁴ Karavullar gece gündüz at üzerinde dolaşırlar ve kaleye kimsenin girip çıkmasına bakarlardı.

Magosa'ya yapılacak genel taarruz için beş hafta süren hazırlıklar nihayet tamamlandı. 21 Haziran 1571 tarihinde Canbulat Bey tarafından Arsenal burcunun altında ilk lağım patlatıldı. Bu patlama sonucu, kulenin cephesi, iki yanındaki tahkimat siperleri, kale içindeki platformlar ve metrisin yan cephesi 2-3 metre genişliğinde tahrip edildi. Ancak Arsenal burcundaki topçu desteği ile Venedikliler Osmanlı birliklerine doğru karşı harekete geçtiler ve Canbulat Bey'in kuvvetlerini geri çekilmeye zorladılar (Haz. ATASE 1986: 69).

Canbulat Bey'in taarruzundan sonuç alınamaması üzerine, Lala Mustafa Paşa bir toplantı yaptı. Yapılan toplantı da bütün kuleler ve burçlar altına lağım açılması ve toprak sürülmesi kararı verildi. 30 Haziran 1571 sabahı Anadolu Valisi İskender Paşa'nın öncülüğünde lağımın atılması ve topçu desteğiyle kaleye ikinci taarruz başladı. Bu lağımın atılmasıyla, Andruzzi burcunun bütün cephesinin yıkılması sağlandı. Bölgede göğüs göğse bir çarpışma başladı. Ancak her iki tarafta ağır kayıplar vermesine rağmen kesin bir sonuca ulaşamadı (Katib Çelebi 2008: 112).

7 Temmuz 1571 tarihinde Kıbrıs sularında bulunan Osmanlı komutanı Arap Ahmet Bey, küçük bir filo ve sancak gemisiyle limana yanaştı. Buraya ve limanın güney bölgesine 22,5 kg'lık ve daha ağır mermiler atan 40 kadar top çıkardı (Haz. ATASE 1986: 71). Kaleye yakın bir yerde inşa edilen yedi tane kule uzun menzilli toplarla donatıldı. Donanma toplarının da desteği ile 8 Temmuz 1571 tarihinde kale yoğun bir şekilde topçu ateşi ile dövülmeye başlandı (Haz. Kara 2009: 162). 9 Temmuz 1571 sabahı Türk kuvvetleri, bütün güney cephesi boyunca taarruza geçtiler. Aynı gün Andruzzi burcunun altına girildi. Venedikliler o yerin altına korkunç bir lağım kazdırarak içine barut doldurmuşlardı. Hücum ettikleri zaman o sürülen toprak ile beraber üç-dört Osmanlı askeri havaya uçtu. Malatya Sancakbeyi Ferhat Ağa ve üç sancak beyi, tımar ve zeamet sahiplerinden sayısız insan burada şehit oldu (Peçevi İbrahim Efendi 1992: 345). Venediklilerden de Andruzzi ve Arsenal burçlarının komutanlarının yanında 150 kişi öldü.

Osmanlı ordusu, 14 Temmuz 1571 günü erkenden Arsenal ve Lemosos burçları arasındaki güney kesime taarruza geçti. Andruzzi burcuna yerleşen Osmanlı birliğinin

ağır ve hafif silahları, Lemosos Kapısı'nı ateş altına aldı (Haz. ATASE 1986: 72). Osmanlı ordusu Lemosos burcu altındaki Venediklilerin lağım faaliyetleri hakkında bilgiler edinerek bu bölgeye saldırılarını güçlendirdi. İki taraf arasında çok ağır çarpışmalar yaşandı. Osmanlı ordusu karşısında dayanamayan Venedikliler iç kaleye sığındılar. Bunun üzerine Lemosos burcu Papazı, Bragadin'in yanına geldi ve cephanenin az olduğunu, mevcut gediklere en fazla 150 kişi yerleştirilebileceğini, kale duvarlarının büyük bölümünün yıkıldığını, teslim olmak gerektiğini bildirdi (Haz. Kara 2009: 162). Bragadin durumu Girit'e bildireceğini bunun için 15 gün direnmek gerektiğini söyledi. 14 Temmuz'da Girit'e gitmek üzere bir firkateyn adadan ayrıldı.

15 Temmuz 1571 günü Osmanlı ordusu, Arsenal burcunun altında bir lağım patlatmasına rağmen herhangi bir taarruzda bulunmadı. Yine aynı gün Osmanlı ordusu, Santa Napa burcunun çıkış kapısını kırdı, fakat içeri girmedi. Lemosos burcunu ele geçirmek üzere Sivas, Karaman, Maraş ve Kıbrıs Beylerbeyliklerine bağlı askerlerle kurulu bir birlik aynı gün ikindi vakti hücumla geçti. Saldırıda Venedikliler tarafından patlatılan bir lağım iki tarafında ağır kayıplar vermesine neden oldu (Haz. ATASE 1971: 127). Çarpışma sonucunda kulenin demir kapısı Osmanlı ordusunun eline geçti. İçeri giren Osmanlı ordusu iki kule arasındaki bölgeye yerleşti. İkinci plandaki duvarların yıkılarak yol açılması için top kullanılmasına karar verdiler. Osmanlı birlikleri, Campo Santa, Andruzzi, Santa Napa ve Arsenal burçlarında açılan gediklere ve Lemosos burcunun batı kesimine toplar yerleştirerek burçların iç duvarlarını dövmeye başladılar (Haz. Kara 2009: 163).

17 Temmuz 1571 tarihinde Osmanlı ordusu Lemosos çıkışının demir kapısını üç gün boyunca zift, katran, odun ve yağ ile yaktı. Venedik askerleri söndürmede başarılı olamadılar. Kapının erimesi üzerine geri çekilmek zorunda kaldılar. 19 Temmuz 1571 günü Osmanlı ordusu Andruzzi burcunun çıkış kapısını da kırıp ele geçirdi (Dündar 2002: 1229). 20 Temmuz'da Lemosos kulesinin dehlizlerini de ele geçiren Osmanlı ordusu, Venedikliler tarafından buraya daha önce hazırlanan lağımları da patlattı.

23 Temmuz 1571 tarihinde Lala Mustafa Paşa tarafından, Bragadin'e gönderilen bir mektupla teslim olmaları teklif edildi. Ancak Bragadin topraklarını sonuna kadar

savunacaklarını söyleyerek bu teklifi geri çevirdi (Haz. Kara 2009: 164). Oysa Magosa garnizonu son günlerini yaşıyordu. Yiyecek ve içecek bakımından hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Mevcutları azalmış olan Venedik askerlerinde yara almayanlarının miktarı 500 kadardı. Bunlarda uykusuzluk ve yorgunluktan bitkin durumdaydı (Dünder 2002: 1229).

Teklifin geri çevrilmesi üzerine Osmanlı ordusu güneyden genel taarruza başladılar. 29 Temmuz 1571 Pazar günü kalenin Arsenal ve Lemosos burçları arasındaki güney kesiminde daha öncekilerden daha büyük bir taarruz yapıldı. Her iki tarafta çok ağır şartlarda çarpışmaktaydı. Arsenal burcunda patlatılan lağım, burcun geri kalan kısmını da tamamen yıktı. Burcun sadece iki duvarı kaldı. 30 Temmuz günü erkenden başlatılan taarruz güneş batıncaya kadar sürdürüldü. O gün boyunca üst üste dokuz hücum yapıldı.

1 Ağustos 1571 Çarşamba sabahı Osmanlı ordusu yine büyük bir taarruza başladı. Lala Mustafa Paşa yardım kuvveti aldıktan sonra Magosa'yı iyice sıkıştırdı. Osmanlı ordusunun coşkuyla katıldıkları taarruzda Lemosos burcunun ikinci plandaki kulesi ele geçirilerek Osmanlı Bayrağı çekildi. Bu durumu gören ve artık direnmeye gücü kalmayan Venedik Komutanlığı, kale surlarına çektiği beyaz bayrakla teslim olduğunu bildirdi. Magosa Kalesi'nde yedi yüz altmış top ile dört bin cenkçi asker elde edildi. Kıbrıs'a Tarsus, Alaiye ve İçel sancakları ilhak edildiği gibi aynı zamanda adaya Anadolu'dan Konya, Karaman, Niğde, Kayseri sancaklarından göçmen naklolundu (Uzunçarşılı 1983: 14-15).

İspanya Kralı II. Philip'in üvey kardeşi Avustralyalı Don Juan komutasındaki bir donanma İyon adalarından Kefalonya'ya vardığında, Venediklilerin Kıbrıs'taki son kaleleri olan Magosa'nın Osmanlı Devleti'nin eline geçtiğini öğrendiler. Artık Hristiyan müttefiklerinin amacı Kıbrıs'ı korumak değil geri almaktı (Finkel 2007: 146).

2.1.7. Vire Antlaşması

Her iki tarafın da ateşkes ilan etmesi üzerine, Lala Mustafa Paşa bir antlaşma için görüşmelerde bulunmak üzere sorumlu bir şahıs göndereceğini Venediklilere bildirdi. Mustafa Kethüda'yı kendi adına görüşmelerde bulunmaya yetkili kılarak ve yanına Yeniçeri Ağası Yahya Kethüda'yı katarak Magosa Kalesi'ne gönderdi. Her ikisi kalenin kuzey doğusunda ve kıyıda bulunan Diamonte burcuna gittiler. Osmanlı temsilcilerinin yanında 100 çakmaklı tüfekte teçhiz edilmiş bir birlik vardı. Astorre Baglione, silahlı ve kalabalık olmalarına rağmen Osmanlı temsilcilerini karşıladı (Haz. ATASE 1971: 131).

Bu sırada Venediklilerin temsilcisi olan Kont Hercules Martinengo ve Magosa'nın ileri gelenlerinden M. Colti, rehine olarak Osmanlı ordusunun karargâhına gitmek üzere Diamonte burcundan çıktılar. Lala Mustafa Paşa'nın oğlu Niğde Sancakbeyi Mehmet Bey bir süvari birliğiyle Venedik temsilcilerini tam bir hürmetle karşıladı (Haz. ATASE 1971: 131). Sırmalı hilafetler giydirerek, yeniçeri ağasının çadırında karınlarını doyurdu (Hammer 2010: 1006).

Yapılacak antlaşma için, her iki tarafta şartlarını dile getirdiler. Venedikliler Kıbrıs'tan ayrılmak isteyenlerin ayrılması ve mallarına dokunulmaması, kalede bulunan hafif silahlar, eşyalar, gemiler gibi mühimmatın güvenle Kandiya'ya götürülmesi gibi isteklerini bildirdiler. Osmanlı Devleti'nin ise tek bir şartı vardı. Magosa kalesinde esir olan 50 Türk esir sağ olarak teslim edilmeliydi (Danişmend 1948b: 400). Bu şartlar dâhilinde bir uzlaşıldı ve antlaşma imzalandı. “Antlaşmaya göre;

- ✓ *Hacca giderken Venedikliler tarafından yakalanan 50 Türk esiri iade edilecek,*
- ✓ *Kalede bulunan İtalyanlarla aileleri, çocukları ve eşyaları serbestçe memleketlerine dönmek üzere Girit'e gönderilecek,*
- ✓ *Kalede bulunan toplardan beş adet topla komutanların üç atı ve az miktarda hafif silahları da beraberinde götürülebilecek,*
- ✓ *İnsan, eşya ve malzemeyi götürmek üzere bir Türk filosu tahsis edilecek,*

✓ *Şehirde kalan halkın can ve malına dokunulmayacak, dinlerinde serbest kalacaklar, göç etmek istediklerinde diledikleri memlekete serbestçe gidebileceklerdi.”* (Haz. Kara 2009: 166-167).

Antlaşmanın kabul edilmesinden sonra şartlara göre hazırlıklar başladı. 2 Ağustos 1571 günü Lala Mustafa Paşa'nın emriyle şehre yeterli yiyecek ve içecek maddeleri gönderildi. Üç kadirga, on karamürsel, bir küçük yük gemisinden oluşan Osmanlı filosu limana gelerek yükleme işlemlerine başladı (Haz. Kara 2009: 167). 1-5 Ağustos günlerinde Venedik birliklerinin topları ve silahları bindirme işlemi tamamlandı. Üç gün boyunca bütün muhafızlar gemiye bindirilmiş, kalede kumandanları Bragadin'den başka kimse kalmamıştı.

5 Ağustos akşamı hazırlıklar tamamlandı ve Bragadin şehrin anahtarını teslim etmek üzere Lala Mustafa Paşa'nın karargâhına geldi. Bragadin ve heyeti, Lala Mustafa Paşa tarafından karşılandı. Taraflar arasında yapılan sohbetten sonra Lala Mustafa Paşa, Venediklileri Girit'e götürecek olan gemilerinin dönüşte bir taarruza uğramamaları için rehin olarak Venediklilerden birini bırakmalarını istedi (Haz. Kara 2009: 167). Fakat Bragadin anlaşmada böyle bir madde olmadığını beyan etti. Serdar, Antuan Quirini'nin rehin bırakılmasını istedi. Kaynaklara göre Venedikli kumandan *“beğ değil, bir köpek bile rehin alamazsınız”* diyerek teklifi reddetti (Danişmend 1948b: 400). Bu cevaba sinirlenen Lala Mustafa Paşa teslim şartları gereğince 50 Türk esirinin geri verilmesini istedi. Buna karşılık Bragadin esirlerin beyler tarafından katledildiğini söyledi. Türk esirlerinin kendilerini ellerinde tutan Venedikli Beyler tarafından öldürülmesi üzerine, antlaşma bozuldu, adı geçen beyler ile Bragadin idam edildi (Darkot 1955: 674).

Gemilere yüklenen insanlar, eşyalar, silahlar ve malzemeler geri indirilerek, halk adada iskân edildi. Venedik kuvvetlerine mensup 4.000 kadar asker, forsa olarak kullanılmak üzere Osmanlı donanmasına verildi (Haz. Kara 2009: 167).

Lala Mustafa Paşa, 9 Ağustos 1571 Perşembe günü büyük bir törenle Magosa'ya girdi. Beylerbeylerinin önünde büyük bir zafer geçidi yapıldı. Zafer törenlerle kutlandı.

Magosa'yı ele geçirdikten sonra Osmanlı Devleti, şehri Venedikliler gibi donanma üssü olarak kullanmayı tercih etti. Fethin ardından bir sancak ve bir kaza merkezi yapılan Magosa'ya fetihten hemen sonra bir kadı, bir dizdar ve bir kethüda tayin edildi. Adanın savunmasında stratejik önemi bulunan kale onarıldı ve buraya cebeci, topçu gibi çeşitli sınıflardan 1108 muhafız yerleştirildi (Çiçek 2003b: 312).

Osmanlı Devleti, Kıbrıs Adası'ndaki hâkimiyetini pekiştirebilmek ve Ada'nın tekrar eski canlılığına kavuşmasını sağlayabilmek için çalışmalara başladı. Niğde, Konya ve Kayseri halklarına Kıbrıs Adası'na yerleşmeleri için emirler gönderdi. Ada'ya yerleşenlerin üç yıla kadar vergilerden muaf tutulacağı bildirildi (MD. 10, 246/379).

2.2. İnebahtı Deniz Savaşı

İnebahtı Savaşı'na bazı Osmanlı kaynaklarında Sığın Donanma Harbi de denilmektedir (Kâtip Çelebi 2008: 113). Sığın Türkçe manada “*mağlup*” anlamına gelmektedir. Preveze Zaferi ile Türklerin denizlerde yenilmezliği fikri Hristiyan âlemine yayılmıştı. Ancak İnebahtı'daki ağır mağlubiyet bu görüşü değiştirmiş ve mücadelenin Sığın Harbi olarak anılmasına neden olmuştur. Sığın Harbi için, Kıbrıs askeri ve deniz harekâtının son safhası da diyebiliriz. Bu bölümde Kıbrıs Seferi'nin ardından yaşanan ve Osmanlı Devleti'nin ihtişamlı yıllarına ağır bir darbe olarak nitelendirilebilecek İnebahtı Savaşı'nı, daha geniş bir çerçevede ele alalım.

2.2.1. Mukaddes İttifak (Kutsal Liga)

Papa V. Pius, Papalık makamına seçildiği 1560 yılından beri Osmanlı Devleti aleyhine bir politika izlemekteydi. Kıbrıs'ın fethi sırasında Venedik, İspanya ve Papalık donanmaları başarısız bir harekât yapmalarına karşın Papa, Türklere karşı ittifak girişimlerine devam ediyordu. Hatta önceki girişimlere ek olarak Avusturya, Polonya ve Fransa'ya elçiler gönderdi, ancak olumlu sonuç alamadı (Uzunçarşılı 1983: 15). Haçlı zihniyetini canlandırmak isteyen Papa, sadece iki müttefik temin edebildi. Bunlardan biri Afrika ve Akdeniz siyasetleri güden İspanya, diğeri Kıbrıs seferinden dolayı

Türkler ile harp halinde bulunan Venedik idi. Ancak gerek Papalık gerekse İspanyollar, Venedik'i çıkarları söz konusu olduğunda Türklerle antlaşmaya yanaşacağı konusunda kuşku duyuyorlardı (Braudel 1990: 294).

Aslında Papalık ve İspanyollar kuşkularında haklı da sayılabilirlerdi. Hristiyan dünyasındaki ittifak girişimlerinin ülkesi için felakete yol açacağından korkan Sokullu Mehmet Paşa, İstanbul'daki Venedik elçileri ile görüşmeye başladı. Barış amaçlı bu görüşmelere Venedik hükümeti, Jacopo (Giacomo) Ragazzoni isimli bir elçi gönderdi (Haz. Kara 2009: 169). Elçinin görevi Osmanlı-Venedik ticari ilişkilerinin devam etmesini sağlamaktı. Başlangıçta Venedik, Osmanlı Devleti ile görüşmelere başlamıştı. Ancak bu dönemde Kıbrıs Seferi kapsamında Osmanlı Devleti'nin Magosa'yı alması görüşmeleri sona erdirdi. Osmanlı Devleti ile görüşmelerinin başarısızlığından kesin olarak emin olan Venedik, Papa'nın teklifini değerlendirdi ve ittifak görüşmelerine başladı.

Diğer müttefik İspanya ise, denizdeki gücüne güvenerek ittifaka katılmak için bazı şartlar öne sürdü. Bu şartlardan en önemlisi ittifak donanmasının başına Şarlken'in gayrimeşru oğlu ve II. Filip'in kardeşi Don Juan'ın getirilmesiydi. Venedik başlangıçta bu şartı kabul etmek istemedi. Venedik ile İspanya arasında uzun süren görüşmelerden sonra Don Juan'ın müttefik donanmasının başına getirilmesi kabul edildi (Kaya 2011: 134). Aynı zamanda Venediklilerin sürekli Kıbrıs'ı geri alma planlarına karşılık, İspanya sadece Kıbrıs topraklarını almak için ittifak kurulmamasına dikkat ediyordu. İspanya'nın amacı Kuzey Afrika sahillerinde güç elde etmektir. Mukaddes İttifak denilen üç taraflı Hristiyan ittifakı uzun görüşmelerden sonra 25 Mayıs 1571 Cuma günü imzalandı. Antlaşmada alınan kararlar şöyleydi (Galenti 1924: 59-60):

- Bu ittifak yalnız Türklerin kuvvetlerine karşı direnme ve kudretlerini imha değil, belki Cezayir ve Trablusgarp ocaklarına karşı da direnme ve onları imha etme maksadı ile sürdürülecek,
- Müttefiklerin kuvvetleri 200 kadirgadan oluşan bir donanma ile 50.000 piyade, 4.500 süvari ve 500 topçudan oluşacak, bu kuvvetler ile bunlara lazım olan erzak ve mühimmatı nakletmek üzere 100 parça yelkenli harp ve nakliye gemisi bulundurulacak,

- Bu sefer kuvvetleri 1571 yılının Mart ya da en geç Nisan ayında Doğu sularında hazır bulundurulacak, müteakip senelerde de aynı uygulama devam edecek,
- Papa, talep edilen donatılmış 12 kadirga ile 3.000 asker ve 270 süvariye sefer kuvvetlerine katacak,
- Savaş masraflarının 3/6'sını İspanya Kralı, 2/6'sını Venedik Senatosu Dükü, Papalık hissesine düşen 1/6'lık pay ise Papa ödeyemediği takdirde İspanya ve Venedik tarafından karşılanacak,
- Her bir müttefik kendisinin ihtiyaç duyduğu malzemeleri, ellerinde bol bulunanları ile tedarik edecek, fazlası ise bunlara muadil olan eşya ve malzemelerle ödenecek,
- İspanya Kralı ve Papalık bu ittifak kuvvetleri toplanmadan önce Türkler ve Araplar tarafından saldırıya uğrar ise Venedik Dukası tarafından 50 kadirga ile ivedi olarak yardım yapılacaktır,
- Harbin idaresi, üç devletin müttefik komutanlarının görüşmeleri ile yapılacaktır, en az iki oy ile kararlar kabul edilecek,
- Başkomutan Don Juan olacak, bulunmadığı zamanlarda Papa gemilerin kumandanı olacaktır.

Müttefik hükümetler arasındaki ahidnâme İspanya elçisi tarafından Aziz Mark Kilisesi'nde okunan bir duanın ardından 22 Temmuz'da ilan edildi (Hammer 2010: 1008). Bu ittifak, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturdukları ittifakların on üçüncüsü sayılır.

Mukaddes İttifak'ın üyeleri Venedik, Papa ve İspanya idi. Ancak bu devletler ittifaka diğer Hristiyan devletleri de davet etmişlerdi. Bu üç asıl devlet yapacakları deniz harekâtlarıyla Akdeniz hâkimiyetini Osmanlı Devleti'nden alabilirlerse, kıtadaki diğer Hristiyan devletlerinde kendilerine katılacağı görüşündeydiler (Büyüktuğrul 1970: 295). Bu antlaşmanın diğer Hristiyan devletlerine açık kapı bırakması sonucu, Toskana, Ceneviz, Savua, Malta, Ferrara, Parma gibi küçük beyliklerde antlaşmaya girdiler (Uzunçarşılı 1983: 16). Bu dönemde Fransa, Osmanlı Devleti ile ilişkilerini olumlu yönde geliştirmiş ve ticari imtiyazlar elde etmişti. Ticari çıkarlarına zarar gelmesini

istemeyen Fransa, bu ittifaka katılmamıştı. Hatta Papa'nın önderliğinde yapılan ittifakı engellemeye çalışmıştı. Fransız elçisi, İstanbul'a gitmek üzere Venedik'ten geçerken Senato'yu niyetinden çevirmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır.

“Başkomutanlığını Don Juan'ın yaptığı, Venedik'in 108, İspanya'nın 70, Papa'nın 12, Malta'nın 10, Sava'nın 2 gemisinden oluşan müttefik kuvvetleri 23 Ağustos 1571 tarihinde Messina'da toplandı” (Hammer 2010: 1008). Olası anlaşmazlıkları önlemek için muharebe düzeni kurulmasına karar verildi. Bu karara göre her devletin kendi filo teşkilatı yerine Sağ Cenah, Sol Cenah, Merkez, İhtiyat ve Öncü olmak üzere beş filo oluşturuldu. Böylece askerlerin kutuplaşması önlenmeye çalışıldı.

Öncü filo; Venedik'ten dört gemi, Sicilya'dan üç gemi olmak üzere toplam 7 gemi ile Sicilya Amiralî Don Juan dö Cardona tarafından komuta ediliyordu. Sağ cenah filosu; yirmi beş Venedik, altı Napoli, beş Sicilya, iki Papa, beş Jan Andre, iki Savua, bir Grimaldi, dört Neğrone, bir Cenova ve iki Lomellino olmak üzere toplam 53 kadirga ile Cenovalı Amiral Jan Andre Doria tarafında komuta ediliyordu. Merkez filosu; yirmi yedi Venedik, dokuz İspanya, dört Napoli, yedi Papa, üç Malta, altı Jan Andre, bir Savua, beş Cenova bir Grilmadi ve bir Davite olmak üzere 64 kadirga ile bizzat Don Juan tarafından komuta ediliyordu. Papa Amiralî Colonna ile Venedik Amiralî Venier ise Don Juan ile birlikte aynı filoda onun sağına ve soluna yerleştirilmişti. Sol cenah filosu; kırk bir Venedik, sekiz Napoli, iki Papa, iki Jan Andre ve iki Lomelino olmak üzere toplam 55 kadirga ile Venedik Amiralî Agostino Barbaribo tarafından komuta ediliyordu. Napoli Amiralî ve Santakroz Markisi olan Don Alvero dö Bazan kumandasında ise 10 Napoli, iki Sicilya, üç İspanyol, on iki Venedik ve üç Papa'ya ait olma üzere 30 kadirga ile İhtiyat filosu oluşuyordu (Haz. Kara 2009: 174).

Böylece müttefik filosu 202 kadirga, 6 galias –her birinde en az 30 top bulunur- ve 70 firkateynden kurulu olup toplam 278 gemiden oluşmaktaydı. Gemilere yapılan görünür işaretlerle bağlı bulundukları filolar belirtilmişti. *“Buna göre; sağ cenah filosunda gemiler yeşil, merkez filosundakiler mavi, sol cenah filosundakiler sarı, ihtiyat*

filosundakiler beyaz bayrak çekeceklerdi” (Haz. Kara 2009: 175). Ayrıca riyale ve kaptan gemileri bunların yanında uzun flama çekeceklerdi.

Hazırlıkları tamamlayan müttefik donanması 15 ve 16 Eylül 1571 tarihlerinde Messina’dan hareket etti. İtalya’nın güneyindeki Catanzaro, Taranto ve Otranto kıyılarını takip eden donanma 26 Eylül 1571 tarihinde Korfu Adası’na geldi. Buraya gelince Osmanlı donanmasının Korfu’ya geldiğini, buraları tahrip edip Preveze’ye gittiğini ve oradan da güneye indiğini öğrendi (Haz. ATASE 1971: 140).

Korfu Adası’nda bulunan 10.000 Venedik askerinden 2.000 asker kalenin savunması için görevlendirilirken 8.000 askerler ise gemilerdeki yerini aldılar. Böylece müttefik donanmasında kürekçi ve gemiciler dışında Korfu’dan alınanla birlikte asker sayısı 37.000’e kadar çıkmıştı. Ayrıca Preveze Kalesi’ni kuşatma altına almayı planlayan Müttefik donanması altı büyük topla birlikte 6.000 gülleyi de gemilere yüklemişti. Bu yükleme işi 28 Eylül 1571 gününe kadar sürdü. Bu sırada Don Juan, Osmanlı donanması hakkında bilgi almak amacıyla Zanta Adası’na gemi gönderdi. Bu keşif sonunda, Osmanlı donanmasının İnebahtı’da olduğu ve Osmanlı Devleti’ne ait 60 kadar kadirganın iki nakliye gemisi ile 23 Eylül tarihinde güneye doğru ilerlerken Kefalonyalılar tarafından görüldüğü bildirildi. Don Juan, Osmanlı donanmasını İnebahtı’da gözetlemek ve donanma İstanbul’a dönmek üzere Patras Boğazı’ndan geçerken saldırmayı planladı. Planlarını gerçekleştirmek isteyen Don Juan muharebe için hazırlık işareti verdi ve askerleri savaş durumuna geçti (Haz. Kara 2009: 177).

2.2.2. Osmanlı Donanması

Magosa’nın zaptı bölümünde de anlatıldığı gibi, Magosa kuşatmasında Kıbrıs serdarı Vezir Lala Mustafa Paşa’nın yardım istemesi üzerine Müezzinzade Ali Paşa emrindeki kuvvetler Kıbrıs’a getirilmişti. Ancak bu kuvvetler, henüz askerleri tam olmadan, cenkçi ve kürekçilerindeki eksikliğe önem verilmeden yola çıkarılmıştı. Pertev Paşa kumandasındaki gemiler ise müttefik kuvvetlerden gelebilecek tehlikelere karşı Rodos sularına gelmişti. Magosa’nın zaptından sonra Müezzinzade Ali Paşa, Kıbrıs’ta 20 gemi bırakıp (10 Mayıs 1571), Pertev Paşa ile birleşmek üzere hareket etti

(MD. 10, 10/13, 19/22). Donanma, 19 Mayıs 1571'de Sakız'a ve 27 Mayıs 1571'de Eğriboz'a ulaştı (Bostan 2000: 287). Bu sırada Barbaros'un oğlu Hasan Paşa ve Tersane Emmini Mustafa Bey, kumandasında bulunan 20 kadırgalık bir filo ile İstanbul'dan ayrılarak Eğriboz'daki kuvvetlere katıldı. 3 Haziran 1571'de gemiler Eğriboz'dan ayrıldı (MD. 10, 12/14).

Osmanlı donanması, müttefik donanmanın yaptığı hazırlıklardan henüz haberdar değildi. Ancak Venedik Komutanı Sebastiano Veniero'nun Girit adasına gelen ufak filosu İstanbul'a bildirildi (Büyüktuğrul 1970: 296). II. Selim aldığı haberler üzerine Pertev Paşa'ya emir göndererek Girit sularına gidip Venedik donanmasının imha edilmesi ve gelebilecek yardımlar için Venedik adalarına saldırılmasını bildirdi (MD. 12, 350/513). Bunun üzerine Pertev Paşa, Eğriboz'dan Girit'e doğru hareket etti (MD. 14, 1102/1617). Bu sırada İstanbul'dan gelen bir emirle donanmanın Girit civarında oyalanmaması ve kaptan-ı deryaya da Pertev Paşa ile birlikte hareket etmesi tavsiye edildi (Bostan 2000: 287).

Akdeniz sularında ilerleyen Osmanlı donanması Suda Limanına asker çıkardı. Ardından da Hanya'ya taarruzda bulundu. Sebastiano Veniero, çareyi Messina Adası'na kaçmakta buldu. Osmanlı donanması Seriko, Zanta ve Kefalonya adalarını yağmaladı. Ortada herhangi bir düşman filosu yoktu. Bunun üzerine Osmanlı donanması Lestina, Antivvari, Ülgün ve Sopata kalelerini ele geçirdi (Büyüktuğrul 1970: 296). Savaşa kara komutanı olarak atanan Ahmet Paşa'nın Ülgün'ü alması İstanbul'da büyük bir sevgiyle kutlandı ve Ahmet Paşa, II. Selim tarafından ödüllendirildi. Diğer taraftan Selaniki'nin bildirdiğine göre bu harekâta katılmak üzere donanmadan karaya çıkan askerlerden birçoğu donanmaya dönmeden kaçmışlar ve gemi askersiz kalmıştı (İnalcık 2002: 147). Uzun süre burada kalan Osmanlı donanması, Venedik donanması ile karşılaşmadı. Bu sırada Kılıç Ali Paşa'ya gönderilen bir hükme göre Pertev Paşa'nın kuvvetlerine katılarak Tunus ve Cezayir taraflarının koruma altına alınması bildirilmişti (27 Haziran 1571) (MD. 10, 14/16). Bunun üzerine Kılıç Ali Paşa emrindeki 20 kadırğa ve kaliteden oluşan Cezayir Filosu, Pertev Paşa'nın kuvvetlerine katıldı.

Osmanlı donanması Korfu ve Kefalonya adalarını vurarak İnebahtı (Lepanto)'ya geldi. Bölgede hem yorulan askeri dinlendirmeyi ve yıpranan donanmayı düzenlemeyi hem de kış mevsimini güvenli bir şekilde atlatmayı planlamaktaydı (Eylül 1571). Aslında donanma yıpranmış olduğu için İnebahtı en uygun yerdı. İnebahtı Limanı, doğu-batı hattında Korint körfezini Patras körfezinden, güney-kuzey hattında Mora yarımadasını asıl Yunanistan'dan ayıran Rion boğazından 9 kilometre poyraz tarafındaydı. Liman küçük ve sığ olduğundan büyük bir donanmayı barındıramazdı. Ayrıca önündeki deniz donanmaya müsaaitti ve iki yüz kadar gemi için bol miktarda da tatlı su bulunuyordu (Soucek 1974: 37). Bu sırada Eğriboz Beyi Salih Paşazade Mehmet Bey, Mora'dan cenkçi ve kürekçi toplamakla görevlendirildi ve o gelinceye kadar donanmanın burada dinlenmesi kararlaştırıldı (Baysun 1948: 40). Ancak donanmanın İnebahtı'ya çekilmesi bazı tayfalar ve cenkçiler arasında seferin bittiği kanısını uyandırdı. Bu düşünceyle donanmanın bir kısmı memleketlerine dönmek üzere dağıldı (Soucek 1974: 36). Osmanlı donanması İnebahtı'da demirlerken Kara Hoca müttefik donanması hakkında bilgi getirdi. Buna göre müttefiklerin üç yüzden fazla kadirga, on mavna ve daha birçok gemi ile Kefalonya sahillerine geldikleri anlaşıldı.

Müttefik donanmasına karşı Serdar Pertev Paşa, Müezzinzade Ali Paşa, Cezayir Beylerbeyi Kılıç Ali Paşa, Trablus Beylerbeyi Cafer Paşa, Hayrettin Paşa oğlu Hasan Paşa ve 15 sancakbeyi bir araya gelip görüşmelerde bulundular (Kâtip Çelebi 2008: 113). Bu görüşmelerde iki konu üzerinde duruldu. Birincisi savaşı kabul edip etmemek, diğeri ise savaş kabul edilirse engine açılmak veya sahil boyunu tutmak meseleleriydi (Danişmend 1948b: 405). Pertev Paşa cenkçi ve kürekçi noksanlığı sebebiyle düşmanın saldırısı karşısında müdafaada bulunulması gerektiğini söyledi. Kılıç Ali Paşa'da askerin acemi ve eksik olması sebebiyle savaşın müdafa halinde yapılmasını, eğer taarruz yapılacaksa da açık denizlerde yapılması gerektiğini söyledi. Uzun görüşmelerden sonra Müezzinzade Ali Paşa, bu iki durumu da reddederek düşmana taarruz edilmesi konusunda kati emirler aldı (Uzunçarşılı 1983: 18). Müezzinzade Ali Paşa, kahraman ve devletine sadık bir asker olmasına rağmen, yeniçerilikten geldiği için denizcilikten anlamıyordu. Müezzinzade Ali Paşa'nın kararlarında bu kadar ısrarcı olmasında, İstanbul'dan gelen fermanlarda düşmana kesinlikle taarruz edilmesinin

emredilmesi ve aksi takdirde kendisinin sorumlu olacağının belirtilmesi de etkili olmuş olabilir.

Müezzinzade Ali Paşa'nın kesin surette aldığı karar neticesinde, asker sayısı eksik, tekneleri bozuk, mevcut olan gemileri de esirler ve askerlerle dolu donanma savaşa girecekti. Karşısında ise her yönden kendisinden üstün ve savaşa hazırlıklı bir donanma vardı (Danişmend 1948a: 6). Ali Paşa'nın kararını değiştiremeyen paşalar, müttefik kuvvetlerle yapılacak deniz harbi için hazırlıklara başladılar.

60 kadirga ve iki taşıt gemisiyle Koron limanına girmiş olan Eğriboz Beyi Mehmet Paşa, bir hafta da Mora sipahilerinden 3000 kişiyi toplayarak İnebahtı'ya geldi. Mora Beyi de 1500 askerle burada donanmaya katıldı. Karadan 10-12 mil mesafede sahil boyuna mevzilenmiş olan Osmanlı donanmasının savaş düzeni şu şekildeydi: *Merkez filosu; Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa komutasında 85 kadirga. "Başkomutan Pertev Paşa'nın baştardası da bu grupta Ali Paşa'nın baştardasıyla bulunuyordu. Sağ cenah filosu; İskenderiye Kaptanı Şuluk Mehmet Bey komutasında 53 kadirga. Eğriboz Beyi Mehmet Paşa'da bu grupta bulunuyordu. Sol cenah filosu; Cezayir Beylerbeyi Kılıç Ali Paşa komutasındaki 87 kadirga. İhtiyat filosu ise; 25 gemi olup, merkez filosunun gerisinde bulunuyordu"* (Haz. ATASE 1971: 142).

Donanmanın mevcuduna baktığımızda tarihçiler arasında fikir ayrılıkları görmekteyiz. Osmanlı donanmasını Hammer 240 kadirga, 40 kalyon ve 20 küçük gemiden toplam 300 gemi (2010: 1009), Contarini 200 kadirga, 50 kalyon ve 20 ufak gemiden toplam 270 gemi, Guglielmotti 222 kadirga ve 60 kalyon toplam 282 gemi (Toledo, 1990: 872-873) olarak ifade etmişlerdir. Türk kaynaklarında ise Peçevi İbrahim Efendi 300'den fazla gemi (1992: 350), Kâtip Çelebi 180 pare gemi (2008: 114), Selaniki Mustafa Efendi 184 gemi (1989: 81) olarak bildirmişlerdir. Bu bilgiler ışığında Osmanlı donanmasının 200-300 gemiden oluştuğunu söyleyebiliriz.

2.2.3. Çarpışmanın Başlaması

Müttefik donanması 30 Eylül 1571 günü sabah Korfu Adası'ndan ayrıldı. Arnavutluk sahillerindeki Gomeniç Limanı'ndan su ve odun tedarik etmek için demirledi. Buradan da 3 Ekim 1571 günü hareket eden donanma güneye doğru ilerlemeye başladı. 4 Ekim sabahı Kefalonya Adası'nın kuzeyinde bulunan Fiskardon (Phiscardon) Limanı'na demirledi. Aynı gün Osmanlı Devleti'nin Magosa Kalesi'ni ele geçirdiğini öğrendi. Artık Kıbrıs'a yardım götürmenin bir anlamı kalmamıştı. Bunun üzerine müttefik donanması İstanbul'a dönmekte olan Osmanlı donanmasına saldırma kararı üzerinde yoğunlaştı.

4-5 Ekim gecesı Fiskardon Limanı'ndan ayrılan Müttefik donanması, kötü hava şartları ile karşılaştı. Bunun üzerine Kefalonya sahilinde bulunan Pilaros koyuna demir atıldı. Donanmanın burada demirlemesi Türk istihbaratçıların işine geldi. Kara Hoca isimli bir reis, gemi sayılarını öğrenmek için müttefik gemilerine yaklaştı. (Haz. Kara 2009: 179). Müttefik donanması da Cecco Pisano'yu Osmanlı Devleti'ne ait gemileri saymakla görevlendirdi. Yine de iki donanma karşılaştıkları anda birbirlerinin gemi sayısı hakkında doğru bir bilgi sahibi olmayacaklardır (Baysun 1948: 42).

6 Ekim gecesı bu limandan ayrılan Müttefik donanması, 7 Ekim sabahı Rumların EGINE adı verdikleri beş ada açıklarında görüldü. Müttefiklerin İnebahtı'ya keşif için gönderdikleri firkateyn Osmanlı donanmasının yaklaştığı haberini verdi. Bunun üzerine Don Juan gemisinin arka direğine yeşil bir bayrak asarak savaş işaretini verdi (Hammer 2010: 1009).

Osmanlı donanması ise 6 Ekim 1571 tarihinde Korint ve Patras Körfezlerini ayıran dar boğazın dış tarafına Evinos suyu doğusundaki Galata Koyu'na geldi. Geceyi koyda geçiren donanma, 7 Ekim sabahı buradan demir alarak batıya doğru hareket etti. Birbirini arayan iki donanma, 7 Ekim sabahı şafak sökerken, İnebahtı Körfezi'nde karşılaştılar (Braduel 1990: 302). Müttefik donanması hilal biçiminde dizilmişti. İki deniz kuvveti, bir süre hayranlıkla birbirlerini seyrettiler. Osmanlı donanması, Müttefiklerin miğfer, zırh ve kalkanları karşısında gözlerini alamamışlardı. Aynı şekilde

Osmanlı donanmasının koyu renkleri, altın fenerleri, kırmızı sancakları da Müttefikleri kendine hayran bırakmıştı. Bu kısa süreli sessizlik üzerine Osmanlı amiral gemisi selam işaretini vermek ve Müttefik amiraline kendisini tanıtmaya davet etmek için topu ateşledi. Buna karşılık Don Juan büyük bir gülle mermisi ile cevap verdi (Hammer 2010: 1010).

Müttefik donanması Mora'daki Haliç burununa arkasına gizlenmişlerdi. Osmanlı donanmasını tuzağa düşürmeyi planlayan müttefik donanmasının savaş meydanında 50 kadar kadırgaları vardı. Ancak bu durumun farkına varan Uluç Ali Paşa, Müezzinzade Ali Paşa'yı durumdan haberdar etti. Kuşatılmaya engel olmayı planlayan Uluç Ali Paşa düşmanı arkadan sarma ve yandan vurma teklifini Müezzinzade Ali Paşa'ya iletti. Ancak Müezzinzade Ali Paşa "*ben padişahın donanması kaçtı dedirtmem*" diyerek teklifi reddetti. Böylece Osmanlı Devleti'ne ait 180 gemi, 50 müttefik gemisine karşı savaşıma başladı (Sançar 1942: 58).

Savaş önce Osmanlı donanmasının sağ cenah filosu ile müttefiklerin sol cenah filosu arasında başladı. Öğle vaktinden dört buçuk saat sonra Şuluk Mehmet Bey ve Eğriboz Beyi Mehmet Paşa, müttefiklerin sol cenah filosunu çevirmek üzere manevra yaptılar. Barbarigo her taraftan çevrilerek ve ölüm derecesinde yaralanarak ok yağmuru altında yere düştü (Hammer 2010: 1010). Başlangıçta Osmanlı donanması üstün duruma geçmişti. Ancak durumu gören müttefikler sol cenah filosunu destek kuvvetle güçlendirdiler. Sol cemahta müttefikler ağır kayıplar vermişti. Ancak destek kuvvetlerin yardımı sonucu Osmanlı donanmasının sağ cenah filosu büyük bir hezimete uğradı ve gemilerin çoğu battı. Filo Komutanları Şuluk Mehmet Paşa'nın şehit düşmesi, müttefiklerin lehine işledi. Bu cepheден sadece kıyıya yakın olan on kadar kadırga kurtarılabildi (Haz. Kara 2009: 185).

Müttefikler, merkez filolarındaki gemilerden uzun menzilli top atışları yapıyorlar ve Osmanlı gemilerine zarar veriyorlardı. Ancak aradaki mesafenin uzun olması sebebiyle Osmanlı gemilerinden yapılan top atışları aynı etkiyi göstermiyordu. Osmanlı gemileri mesafeyi kısaltmak amacıyla düşmana doğru ilerledi. Ancak bu

durum Osmanlı donanmasının işini kolaylaştırmadı. Çünkü yeni mesafede müttefik topları arttı ve Osmanlı gemileri daha çok zarar görmeye başladı (Haz. Kara 2009: 185).

Müezzinzade Ali Paşa, Uluç Ali Paşa'nın tüm uyarılarına rağmen gemisindeki komutan forsalarını indirmemişti. Müttefikler, Müezzinzade Ali Paşa'nın gemisini üç fanuslu olmasından tanıdılar ve donanmalarını onun üzerine sürdüler (Peçevi İbrahim Efendi 1992: 351). Büyük bir güverte muharebesi yaşandı, o sırada Müezzinzade Ali Paşa'ya bir kurşun isabet etmesi sonucu Paşa şehit oldu. Başsız kalan gemisi düşman eline geçti, iki oğlu esir düştü. Gemiye müttefiklerin bayrağı çekilirken, Paşa'nın kesik başı da bir mızrağa takılarak bayrağın yanına dikildi. Çarpışmaya hem Osmanlı kuvvetlerinden hem de müttefiklerden yardım geldi. Yardıma gelen Osmanlı gemileri ile müttefikler arasında da çarpışma oldu. Müezzinzade Ali Paşa'yı kurtarmaya çalışan Pertev Paşa'nın gemisine bir top güllesi isabet etti. Gemisi batan Paşa canını kurtarmak için tahta parçalarına sarılarak sahile doğru yüzmeye başladı (Danişmend 1948b: 408). O sırada Barbaros'un torunu ve Hasan Paşa'nın oğlu Mahmut Bey'in gemisine tesadüf etti ve çengelle kurtarıldı.

O sırada esmeye başlayan aksi bir rüzgâr Osmanlı gemilerini sahile doğru sürüklemeye başladı. Artık savaşmaya gücü kalmayan askerler, gemilerini karaya oturarak, yalçın sahillere doğru ilerlemeye başladı. Kanlıburun denilen sahil çıkıntısı, sarp ve yalçın yamaçlarında birçok Osmanlı askeri gemileriyle mahvoldu (Danişmend 1948a: 7). Saldırıya maruz kalan İnebahtı kalesini, şehrin Yahudilerinin de yardımıyla Osmanlı muhafızları ve Müslüman ahali savundu (Kiel 2000: 286).

2.2.4. Uluç Ali Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığa Atanması

Osmanlı sol cenah filosunun Komutanı Uluç Ali Paşa, denizlerde yetişmiş olduğu için cepheden yapılacak hücumların sakıncasını biliyordu. Bu nedenle filosunda bulunan komuta gemilerindeki komutan forsalarının indirilmesini emretti. Sonra düşman donanmasına yandan ve geriden hücum etti. Kendi cephesindeki düşmanın sol cenahındaki düşmanı perişan etti. Düşmanın birkaç gemisini batırdı. Malta şövalyelerinin kaptan gemisini zapt etti ve kumandanın başını kesti. Savaş Uluç Ali

Paşa cephesinden iyi gidiyordu. Uluç Ali Paşa ufacık filosu ile çok büyük düşman filolarına korkusuzca saldırıyor ve onlara büyük zaiyatlar veriyordu. Bu durum üzerine müttefikler donanmalarını Uluç Ali Paşa'nın filosu üzerine sevk etmeye başladılar (Büyüktuğrul 1970: 299). Don Juan de Cardona'nın gemisindeki 500 kişiden ancak 50'si kurtulabilmiş, müttefik başkumandanı muharebenin kazanıldığını zannederken, bu tehlikeli vaziyete şaşırılmıştı. Kendisi ve Santa-Cruz markisi ve onları takiben diğer gemileri Uluç Ali Paşa tarafına yöneldiler (Baysun 1948: 43).

Uluç Ali Paşa, merkez donanmasının mağlup olması ve bu kadar çok gemiyle başa çıkamayacağı için kurtardığı 30-40 gemiyi yanına alarak Modon Limanı'na geldi. Uluç Ali Paşa'yı takip edene müttefik gemileri Navarin'de yeni bir kuşatma yaptılar, ancak başarı sağlayamadılar. Bu sırada müttefiklerin arasındaki anlaşmazlık sonucu önce İspanyolların sonra Venediklilerin çekilmesi Uluç Ali Paşa'yı kurtardı (Uzunçarşılı 1983: 20). Bazı kaynaklar Uluç Ali Paşa'nın bu başarısı sırasında yanında Barbaros'un oğlu Hasan Paşa'nın da olduğunu belirtirler. Ancak kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Uluç Ali Paşa, 30 kadar gemi ile İstanbul'a hareket etti. O zaman Edirne'de bulunan II. Selim, olay hakkındaki bilgileri 23 Ekim günü Uluç Ali Paşa'nın gönderdiği özel bir ulaktan öğrendi (İnalcık 2002: 148). Haberi alan II. Selim, düşman donanmasından gelebilecek her türlü saldırıya karşı Vezir Ahmet Paşa'ya ve Rumeli Beylerbeyine Mora kıyılarını korumaları için emirler gönderdi. İnebahtı'da bulunan Pertev Paşa, savaşta hayatını kaybedenleri tespit ediyor ve yerlerine yeni tayinler yapıyordu. Gerek II. Selim gerekse Sokullu Mehmet Paşa, İnebahtı Savaşı'nın sonucundan ve savaşa katılanların durumlarından hiç memnun değillerdi. Hatta Şeyhülislam Ebüssuud Efendi'nin İnebahtı ile ilgili bir fetvasında “*savaştan kaçarken gark olanlar Hak hazretlerinin gazabı canibine mübtelalardır. Halas olanlara dahi an karib erişir*” denilmekteydi. Bu doğrultuda gerek donanmada gerekse İnebahtı'da yapılan tayinlerin geçersiz olduğu bildirildi. Ancak savaşta çarpışıp da kurtulanlar istisnaydı (Bostan 2000: 288).

Osmanlı Devleti için İnebahtı yenilgisi büyük bir felaket oldu. Haberler İstanbul'a ulaştığında ise endişe ve büyük bir yankı uyandırdı. İncalcık'a göre aslında Osmanlı Devleti, 1 Ağustos 1571 İnebahtı yenilgisinden önce Magosa'nın fethi ve yazın Arnavutluk'ta yapılan Ülgün ve Bar kalelerinin zaptı ile çok güven kazanmış, bu yüzden deniz bozgunu bir şok etkisi yapmıştı. Osmanlı tarihçisi Ali'ye göre ise dünyanın yaratılışından ve Nuh'un gemisinin yapılmasından beri tarih böyle bir felaketi kaydetmemişti (İncalcık 2002: 149). Donanma İstanbul'a ulaştıktan sonra daha önce Cezayir Garb Beylerbeyi olan Uluç Ali Paşa gösterdiği başarıdan ötürü Cezayir Beylerbeyliği ve kaptan-ı deryalığa tayin edildi (MD. 16, 299/563). Böylece Uluç lakabı Kılıç'a döndürüldü. Diğer taraftan donanma serdarı Pertev Paşa ise görevinden azledildi.

Türkler bu muharebede 224 gemi ve 20.000 ile 30.000 asker kaybetmişlerdi. Müttefikler, Sicilya'nın 4 ve Venedik'in 8 kadırgası ile 5.200 Venedik, 2.000 İspanyol ve 800 Papa askeri olmak üzere 8.000 asker kaybetmişlerdi. Bundan başka 190 Türk kadırgası zapt edilmiş ve 5.000 kişi esir edilmişti (Galenti 1924: 63). Ayrıca müttefikler 10 kadırga kaybetmiş ve 21.000 yaralı vermişlerdir (Braudel 1990: 302).

Osmanlı donanmasında şehit olanların arasında Kaptan-ı Derya Müezzinzade Ali Paşa, İskenderiye Kaptanı Şuluk Mehmet Bey, Tersane Emmini Mustafa Bey, İnebahtı Beyi Firdevs Bey, Çorum Sancak Beyi Gülabi Bey, Şarkikarahisar Beyi Ahmet Bey, Ankara Sancak Beyi Muammerzade, Niğbolu Beyi Ahmet Bey, Sakız Sancak Beyi Abdülcebbar Bey, Midilli Sancak Beyi Kurdoğlu Hıdır, Sığacık Beyi Kara Batak, Biga Beyi Ali Bey ve daha iki bey ile on bir sancak beyi bulunuyordu. Mora Sancak Beyi Cafer Paşa, Eğriboz Beyi Mehmet Paşa ve Müezzinzade Ali Paşa'nın iki oğlu ise esir düşmüşlerdi (Haz. Kara 2009: 187). Müttefiklere baktığımızda Barbango, Trisino, Kornaro, Veniero, Paskaligo, Kontarini, Loredano, Malta Duacısı Kirini ve Almanya Büyük Komandoru gibi Venedik'in birinci derecede ailelerinden 29 asilzade hayatını kaybedenler arasındandır. Yaralılarına baktığımızda ise Don Kişot'un yazarı Cervantes bunlardandır ve kolunu kaybetmiştir. Ayrıca Bonciani Ciafigliazi esirler arasındaydı. Bonciani Ciafigliazi daha sonra Floransa hükümeti tarafından III. Murat nezdinde sefaret hizmetini yürütecektir (Hammer 2010: 1010-1011).

İnebahtı yenilgisinin yaşanmasında birçok sebep gösterebiliriz. Temel sebeplerinden biri Uluç Ali Paşa ile birkaç reis hariç tutarsak Osmanlı donanması, yeniçeri ağalığından bu makamlara gelmiş olan Pertev Paşa ve Müezzinzade Ali Paşa gibi denizcilik bilgi ve yetenekleri olmayan komutanların elindeydi. Bazı tarihçiler bu durumu Sokullu'nun bir düzenbazlığı olduğunu muhtemel görmektedirler. Toledo'ya göre (1990: 873) Pertev Paşa ve Müezzinzade Ali Paşa'nın bazı yardım istekleri Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa tarafından yanıtlanmamıştı. Sokullu Mehmet Paşa'nın arzusu Pertev Paşa'nın yetkilerini kırmaktı. Denizcilik konusunda bilgileri olmayan bu paşalar o zamanki şartları dikkate almamışlardı. Magosa'ya gitmek üzere aceleyle yola çıkan donanmada kürekçi ve cenkçi eksikliği vardı. Ayrıca çatışma kararı, denizdeki duruma göre komutana bırakılması gerekirken doğrudan merkezden verildi (Güngen 1995: 70). Bu dikkatsizlikler savaşın Osmanlı Devleti aleyhine sonuçlanmasında en büyük sebep olarak gösterilebilir.

Baharda İstanbul'dan donanmanın her zamankinden önce hareket etmesi, denizde uzun süren harekâtın sonucu tayfanın yorgun düşmesi, gemilerden tımarlı sipahilerin firarı, İstanbul'da hükümetin mutlaka müttefiklere karşı gitme emri ve Kaptan Paşa'nın bu emri yerine getirmekteki ısrarı Osmanlı Devleti'nin mağlup olam sebepleri arasındadır. Ayrıca savaş için Uluç Ali Paşa'nın önerdiği taktiğin kale alınmamasını, gemilerden 40 ya da 50'sinin karaya çekilmesini ve askerden birçoğunun firarına rağmen kumandanın karşısında düşman saflarına karşı acele hücumunu diğer sebepler olarak gösterebiliriz (İnalcık 2002: 149).

Tüm bunlara karşılık müttefik donanmasındaki komutanların tecrübeli olmaları, personelin teçhizat yönünden üstün oluşu ve galias tipi top yüklü gemilerin fazlalığı da savaşın müttefikler lehine sonuçlanmasına neden olmuştur. Buradan da anlıyoruz ki yüzyıllardan beri Akdeniz savaş gemisi olan narin ve hafif tekneli kadırgaların yerini, müttefik filoların ön saflarında yer alan ve her birinde en az 30 top bulunan uzun direkli, büyük yelkenli galiaslar almaya başlamıştır.

2.2.5. Savaşın Avrupa Dünyasındaki Yankıları

Muharebede büyük bir fırtına çıkmıştı ve müttefik filoları Uluç Ali Paşa komutasındaki donanmayı takip etmekte zorlanmıştı. Müttefik filosu Petala Limanı'na güvenerek üç gün muharebe alanında kaldı. Daha sonra Ayamavro Adası'na doğru yola koyuldu. Burada komutanlar yeni bir savaş meclisi yaptılar. Gemilerinin tahrip edilmiş olması, mürettebatta büyük kayıpların olmaları nedeni ile İnebahtı'yı yeniden kuşatmaktan vazgeçtiler. Mora'daki Hristiyan halkı Osmanlı Devleti aleyhine isyana zorlamak için bu kıyılarda harekât yapılmasına karar verildi. Böylece Avusturya ve Almanya'nın ittifaka katılması amaçlanmaktaydı (Büyüktuğrul 1970: 299). Diğer taraftan Osmanlı Devleti ise müttefik birliklerinin dağılmamış olduklarından yola çıkarak olası bir saldırıya karşı Hersek, Kilis, Dukakin, İskenderiye, Ohri, Elbasan, Selanik ve Bosna beylerine kıyı kesimlerin korunmasına dair uyarıda bulundu (MD. 10, 105/168).

İspanya kralının kendi donanmasını geri çağırması üzerine Başkomutan Don Juan önce Messina'ya gitti. Ardından Napoli'ye gidip askeri terhis etti. Papalık Amirali Mark Antoniyo Kolona, Roma'ya geldi ve Papa'nın emri ile İspanya'ya gönderildi. Venedik Amirali olan Sebastiyen Verniyero ise kışı Korfu'da geçirdi (Uzunçarşılı 1983: 21).

Bu sırada Osmanlı donanmasının İnebahtı'da yenildiği haberi Avrupa'ya hızla yayıldı ve büyük bir sevinç uyandırdı. Özellikle Venedik ve Papa, amirallerine büyük bir ilgi gösterdi. Papa'nın Amirali Marko Antonyo Roma'ya büyük bir zaferle girdi (Sançar 1942: 60). Senato, Marko Antonyo'nun gösterdiği başarılarından ötürü adına bir heykel yaptırdı. İnebahtı Zaferi'nin nişanesi olarak yıldızlar ve tasvirlerle süslü bir tavan yaptırdı. Papa V. Pi zaferle dönen amirale mükâfat olarak 60.000 duka verdi. Venedik hükümeti zaferi ve Mukaddes İttifakı her zaman hatırlarda tutmak için Aziz Ciovanni ve Paulo Kilisesi'nde dönemin ünlü heykeltıraş ve ressamlarına sanat eserleriyle süslü bir şapel yaptırdı. Tersanenin cephesi ise zafer alayını tasvir eden heykellerle süslendi (Hammer 2010: 1011). *“Papa V. Pi, Roma kilisesinde İncil'in “Allah'ın gönderdiği Yahya isminde bir adam vardır” cümlesini Don Juan'a tatbik etti”*

(Danişmend 1948a: 14). Venedik hükümeti 7 Ekim gününü milli ve dini bayram ilan etti.

Hristiyan âleminde uzun yıllardan beri beklenen bu zafer hakkında çok sayıda kitap yazıldı. Denizlerden toplanan en ufak tahta parçaları bile müzelere nakledildi. Olay uzaktan ya da yakından ilgisi olmayan Japonların bile dikkatini çekti ve Japon sanatçılarının muazzam resimler yapmalarına neden oldu.

Diğer taraftan Fransız Amiral Joryan Delagoroyar bu savaşın zaferini Don Juan ve İspanyol askerine ithaf ederek “*Don Juan ve İspanya askeri olmasa idi, Lepant muharebesi olmayacak idi.*” diye yazmıştır (Galenti 1924: 63).

Hristiyan dünyasının bu tutumuna bakılırsa, İnebahtı ile Akdeniz egemenliği Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetinden çıkmıştı. Ancak gerçeğe baktığımızda müttefikler İnebahtı ile büyük bir zafer kazanmışlardı, ancak bunu Osmanlı Devleti’nden elde ettikleri bir kazançla taçlandıramamışlardı. Müttefikler, Osmanlı Devleti’nden bir karış toprak bile alamamışlar, hatta Osmanlı Devleti’nin Akdeniz’de kurulan hâkimiyeti bile sarsılmamıştı. Osmanlı filosu hasar almış olmasına rağmen, devletin deniz güçlerini etkileyecek büyük bir sorun görünmüyordu. Zaten “İnebahtı ile Osmanlı Devleti’nin deniz gücü zayıflamıştır” gibi söylentilere 6 ay gibi kısa bir zamanda donanmanın yeniden inşa edilmesi en güzel cevap olmuştur (Toledo 1990: 874).

Aslında İnebahtı’nın en büyük sonucu manevi yöndedir. O zamana kadar Osmanlı Devleti’nin sürekli zaferleri, ne karada ne de denizde yenilmeyeceğine Avrupa’yı inandırmıştı. İnebahtı’dan sonra ise Avrupa, Osmanlı Devleti’nin bu korkusundan kurtularak, Osmanlı Devleti’nin de her kuvvet gibi yıkılabileceğini anlamaya başlamıştır. Böylece Osmanlı Devleti’nin yenilmezlik büyüğü son bulmuştur diyebiliriz.

2.2.6. Yeni Donanmanın Kurulması

Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti sebebi ile II. Selim büyük bir üzüntü içindeydi ve yemekten içmekten kesilerek teselliye ibadette arıyordu. Hatta teselli için musahibi Celal Bey'den bir âlim kişi isteyen Sultan II. Selim için nakibüleşraf Taşkenti Seyyid Muhterem Efendi görevlendirildi. Seyyid Efendi, padişahı teselli etti ve nasihatlerde bulundu. Ayrıca bu felaketin Müslümanları terbiye etmek için Allah tarafından verildiğini ve bu durumu güçlü bir vezirin telafi edeceğini söyledi. Bunun üzerine konuşmadan etkilenen sultan, başarısızlıklarını telafi etmesi için bu işi Sokullu Mehmet Paşa'ya bıraktı (Emecen 2009: 417).

Yeni bir donanmanın hazırlanması görevini üstlenen Sokullu Mehmet Paşa hızla çalışmalara başladı. Hedefi 200 gemilik yeni bir donanma yaptırmaktı. Bu doğrultuda Karadeniz'de Sinop, Amasra, Midye, Varna, Ahyolu, Süzebolu, Burgaz; Marmara denizinde İzmit, Gemlik, Karabiga, Gelibolu; Ege Denizi ve Akdeniz'de Edremit, Rodos, Antalya ve Alaiye tersaneleri hazırlıklara başladı (Büyüktuğrul 1970: 300). Sadece Sinop'ta on yedi kadirga yapılırken diğer yerler kendi yeteneklerine göre çok sayıda kadirga yapmaktaydılar. Ayrıca Kasım 1571'de ellisi Rumeli ve ellisi Anadolu kıyılarında olmak üzere 100 geminin inşası hızla başlatıldı (Bostan 2000: 288). İstanbul'daki tersanelerin tezgâhları artırıldı. Osmanlı Devleti'ne ait tüm tersanelere kullanılan kereste, gemi demiri, zift, kürek, yelkenbezi, halat vb. malzemeleri hazırlamaları için emirler verildi. İstanbul tersaneleri geç saatlere kadar çalışıyordu. Bir taraftan gemileri kalafatlamak için kalafatçılar tedarik edilirken diğer taraftan da gemilere kürekçi ve tüfekçi hazırlanmaktaydı (Uzunçarşılı 1983: 21-22). İnebahtı yenilgisi sonrası oluşan kürekçi eksikliğini gidermek için her yedi haneden bir kürekçi alınması emir edildi (MD. 10, 140/216). Hatta hapishanelerde bulunan suçluların idam edilmeyip kürekçi yapılması emir edildi (MD. 10, 145/222). Böylece cezalarını kürek çekerek ödemelerine karar verildi. Bütün bu hazırlıkların yanında elde bulunan gemiler tamir edilerek donanmanın gücü artırılmaya çalışıldı (MD. 10, 86/134).

Kısa bir dönem için de güçlü bir donanma hazırlamak zor görünüyordu. Bunu anlayan Kılıç Ali Paşa, sadrazama bu gemilerin bir kışta yapılması mümkün olsa da bu

kadar az zamanda demir, teçhizat ve tayfalara lazım olan diğer teçhizatların tedarikinin zor olacağını söyledi. Bunun üzerine Sokullu Mehmet Paşa'nın şu karşılığı verdiği söylenir: *“Endişe etmeyiniz Paşa, İmparatorluğun zenginlikleri şu anda o derece boldur ki, eğer çapaları demirden ve yelkenleri kenevirden yapmak imanını bulamazsak çapaları gümüşten, halatları ipekten, yelkenleri atlastan yaparız.”* (Lamartine 2011: 518). Gerçekten de Sokullu Mehmet Paşa, bu tutumunda haklı çıkmıştı. Yoğun çalışmalar sonucu 120 gün içinde 134 gemi yapıldı (Selaniki Mustafa Efendi 1989: 859). Bu çalışmaların harcamaları sırasında hazinece para sıkıntısı çekilmediği gibi zenginlere müracaat da edilmedi.

Osmanlı Devleti'nin hızla devam eden donanma hazırlıkları sırasında, İstanbul'daki Venedik Balyozu Mareantonio Barbaro, Sokullu Mehmet Paşa'nın huzuruna geldi. Amacı Osmanlı Devleti'nin sulh yapıp yapmayacağını öğrenmekti. Konuşma sırasında Mehmet Paşa'nın *“İnebahtı muharebesinden sonra cesaretimizin sönmediğini görüyorsun; sizin zayıflığınızla bizimki arasında fark vardır. Biz sizden bir krallık (Kıbrıs Adası) yer alarak kolunuzu kestik, siz ise donanmamızı mağlup etmekle sakalımızı tıraş etmiş oldunuz. Kesilmiş kol yerine gelmez, lakin tıraş edilmiş sakal daha güler çıkar.”* dediği rivayet edilir (Uzunçarşılı 1983: 23).

Sokullu Mehmet Paşa'nın desteği ve Kılıç Ali Paşa'nın gayretleri ile Osmanlı donanması sekiz ateş destek tipi olmak üzere 250 parça gemi ve 40.000 denizcisi ile Haziran 1572 tarihinde Akdeniz'e gönderildi. Donanma yapı itibari ile öncekilere göre değişime uğramıştı. Venedik filosunda görülen uzun ve büyük ateş destek gemileri ilk kez kullanılmaya başlamıştı. Bu gemilere yerleştirilen uzun menzilli toplar ile uzaktan muharebe imkânına kavuşulmuştu.

Akdeniz'de hızla ilerlemeye başlayan Kılıç Ali Paşa komutasındaki Osmanlı donanması, Mora sularına gelince 60 gemiden oluşan bir filo Venedik adalarını vurmaya başladı. Bu durumu öğrenen Venedikliler, İspanyolları Korfu Adası'na çağırdı. Fakat kimsenin gelmemesi üzerine Messina'ya geçti ve orada buldukları 52 İspanyol kadırgasını beraberlerine alarak Çuha Adası civarına geldiler. Müttefik donanması çok kısa süre içerisinde inşa edilen Osmanlı donanmasını görünce şaşırılmıştı. Karşılaştıkları

Osmanlı donanması ile hiçbir muharebeye girişmediler. Bu sırada Korfu Adası'na gelen Don Juan, müttefikleri etrafında toplamak için çağırdı. Çağrı sonucu müttefikler 249 gemiden oluşan bir donanma meydana getirdiler. Bu donanma Navarin'e taarruzda bulunduğu sırada Osmanlı donanması yetişti. İki taraf arasında yaşanan kısa top atışlarından sonra gece karanlığında müttefikler uzaklaştı. Bu dönemde İspanya Kralı II. Philip bir taraftan Flandres'deki savaş, diğer taraftan İngiltere ve Fransa ile olan hassas ilişkileri üzerine yoğunlaşmıştı. Donanmasının Doğu Akdeniz'de bulunması sebebiyle kendisini bu devletler karşısında yeteri kadar güçlü hissetmemektedir (Haz. Kara 2009: 190). Tüm bunların yanında doğuda Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki gücünü hala koruduğunu görmüştü. Bu nedenle donanmasının bir an önce İspanya'ya dönmesini emretmişti. Sonuç olarak Venedikliler yalnız kalmıştı.

Müttefiklerin geri çekilmesi üzerine Karaca Ali Bey, Kılıç Ali Paşa'ya düşman donanmasını takip etmeyi teklif etti. Ancak Kılıç Ali Paşa, Karaca Ali Bey'in takip teklifini geri çevirerek askerlerin henüz savaşıma hazır olmadıklarını ve karaya yakın yerde savaş olmayacağını öne sürdü (Baysun 1948: 45). Böylece büyük bir çarpışma olmadan donanma İstanbul'a döndü.

2.2.7. Osmanlı-Venedik Antlaşması

İspanya tarafından hiçbir yardım görmeyeceğini anlayan Venedik hükümeti, Osmanlı Devleti ile sulh görüşmeleri için müracaatta bulundu. Venedik elçisi, Onlar Meclisi tarafından ağır şartlara dayansa da bir antlaşma yapılması için vazifelendirildi (Hammer 2010: 1013). Bu antlaşmayı yapmak için Fransa'nın İstanbul'daki büyükelçisi M. de Noailles'in aracılığıyla Osmanlı Devleti ile barış görüşmeleri başladı.

Osmanlı Devleti'nin temsilciliğini Bosna Beylerbeyi Ferhat Paşa'nın başkanlığında Nişancı Feridun Bey, Babîâli tercümanı Osman Bey ve Sokullu'nun doktoru Rabbi Salamon yapıyordu. Venedik'i ise İstanbul'daki temsilcileri Marko Tenono Barbarum ve Aloisio Mocenigo temsil etmekteydi. Üç ay süren görüşmelerden sonra 7 Mart 1573 Cumartesi günü antlaşmaya karar verildi. 18 Mart 1573 Pazar günü yedi maddelik bir antlaşma imzalandı. Antlaşmaya göre (Baysun 1948: 45; Büyüktuğrul

1970: 301; Danişmend 1948: 414; Haz. ATASE 1971: 150; Hammer 2010: 1013; Uzunçarşılı 1983: 25-26):

- Venedik Cumhuriyeti, Kıbrıs seferi için harp tazminatı olarak Osmanlı Devleti'ne üç senede 300.000 altın florin ödeyecek. Bu paranın ödenmesi konusunda eski anlaşmadaki usuller dikkate alınacak,
- Kıbrıs seferi sırasında Venedikliler tarafından işgal edilmiş olan Dalmaçya'daki Sopoto Kalesi, bütün topları tam olarak Osmanlı Devleti'ne iade edilecek. Buralarda bulunan halktan isteyenler yerlerinde kalacak, istemeyenler bütün ailesi ve eşyaları ile diledikleri yerlere gitmekte serbest olacaklardı,
- Zanta Adası için Venediklilerin savaşa kadar ödemekte oldukları yıllık 500 florin vergi 1500 florin olarak ödenecek,
- Kanuni devrinden beri Venediklilere tanınan haklar, II. Selim döneminde de devam edecek,
- Kıbrıs Adası fiilen Osmanlı Devleti'ne geçtiği için, eskiden Venedikliler tarafından Osmanlı'ya ödenen 8000 altın florin, bundan sonra ödenmeyecek,
- Arnavutluk ve Bosna vilayetlerinde bulunan kaleler ve hudutlar üzerinde bulunan yerler ve köyler savaştan önceki halini alacak. Bar ve Örgün kaleleri ise Osmanlı'da kalacak,
- Savaş sırasında müsadere edilmiş bulunan tüccar malları ve gemileri karşılıklı olarak iade edilecek, kaybolan mallar için taraflar ödeme yapacaklardı.

Antlaşmanın metnini götürmek için Barbaro'nun oğlu Francesco yola çıktı. Francesco'nun yolcuğunu güvence altına almak ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak için Osmanlı beyleri ve kadılarına emirler verildi. Venedik'e ulaşan antlaşma, senato tarafından derhal imzalandı. Daha sonra da Venedik elçisi Andrea Badoer aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne takdim edildi (Turan 1948: 439). Bu sırada Barbaro hudut işini düzenlemek amacıyla Dalmaçya'ya gitti. Osmanlı Devleti'nde elçilik yapan Andre Abadoeran'ın yerine Antonyo Tripoli, İstanbul'da Venedik balyosluğuna tayin edildi (Hammer 2010: 1013).

Antlaşma, Osmanlı Devleti için bir galibiyet teşkil etmektedir. Kıbrıs seferinin bir safhası olan İnebahtı mağlubiyetinin sonuca hiçbir etkide bulunmadığını gözler önüne sermektedir. Antlaşmanın Venedikliler lehine etkisi olmamıştır. “*Nitekim Voltaire, “Essai sur les Moesurs” eserinde “Türkler Lepanto muharebesini sanki kaybetmemiş de kazanmış gibiler!” demiştir*” (Danişmend, 1948b: 414). Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti, İnebahtı yenilgisine uğramamış gibi antlaşma imzalamıştır. Ancak şu gerçeği de unutmamak gerekir ki Osmanlı Devleti, İnebahtı yenilgisinde önemli denizcilerinin çoğunu yitirmiştir. Bu durum daha sonraki yıllarda Osmanlı donanmasının eski ihtişam ve etkinliğine ulaşmasını engelleyecektir.

III. BÖLÜM

3. II. SELİM DÖNEMİNDE OSMANLI-VENEDİK ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

3.1. Osmanlı Devleti'nin Venedik'e Verdiği Ahidnâmeler

Osmanlı Devleti'nin İtalyanlara verdiği ahidnâmelerin menşei XIV. yüzyılın ortalarına kadar dayanmaktadır. Osmanlı Devleti ilk defa Cenevizlilere verdiği ahidnâmelerin benzerlerini sonradan Venediklilere de vermeye başlanmıştı (Acıpınar 2016: 289). XIV. yüzyıldan itibaren dönem dönem yenilenerek verilen ahidnâmeler, Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki ilişkilerin en kalıcı kanıtlarından biridir. Bu kanıtlardan istifade, Osmanlı Devleti'nin Venedik ile ilişkilerini, özellikle II. Selim döneminde Venedik'e verilen imtiyazları iki başlık altında inceleyebiliriz.

3.1.1. Ahidnâmelerin Özellikleri

Ahidnâmeler, Osmanlı Devleti'nde yabancı devletlere verilen ticari imtiyazlar ve sulh antlaşmalarıdır. Hazırlanmasında İslam hukukunun prensipleri göz önünde bulundurulan ve şeyhülislamının fetvası alınarak oluşturulan belgelerdir (Kütükoğlu 1988: 536). Ahidnâme karşılıklı antlaşma gibi görünse de aslında barış zamanında Osmanlı padişahlarının tek taraflı olarak verdiği güvencedir.

Barış dönemi yenilenen ve düzenlemeler yapılan ahidnâmelerin yanında savaş sonrası sulh ahidnâmeleri de verilmiştir. Savaş sonrasında verilen sulh ahidnâmelerinde barış görüşmelerinin kimler arasında ve nerede yapıldığı, antlaşmanın kaç maddeden oluştuğu, ne kadar süreyle yürürlükte kalacağı belirtilirdi. Genellikle harp sonunda

imzalanıp yürürlüğe giren ve sulh antlaşması olarak yorumlanan bu belgeler, iki taraf arasında herhangi bir savaş olmadığı dönemlerde de yenilenirdi (Şakiroğlu 1986: 527). Bu ahidnâmeler tahta yeni çıkan bir padişah zamanında sulhun yenilenmesi için de verilirdi. Bu ahidnâmelerde hudud boylarının yeniden düzenlenmesi yapıldı. Ticari imtiyazlar üzerine verilen ahidnâmelerde ise ahidnâmenin kimin tarafından istendiği ve eklenen maddeler yer alırdı.

Hangi tip ahidnâme olursa olsun, sonunda ahidnâme şartlarına sadık kalınacağına dair söz verilirdi. XV. ve XVI. yüzyıl ahidnâmelerinde bu husus daha kuvvetli bir şekilde ifade edilmiştir. “...*Eymân-ı mugallaza/şedide ile yemin ederim ki, yeri göğü yaratan Perverdigâr hakkıyçün...*”vb. ifadeler kullanılmıştır (Kütükoğlu 1988: 537). Aynı zamanda 1482 tarihli antlaşmaya kadar Allah ve Peygamber üzerine yemin yanında kılıç üzerine de yemin görülmektedir. Ancak bu tarihten sonra Osmanlı padişahları bu gelenekten vazgeçmiştir. Dede Korkut kitabında bile bulunan bu çok eski Türk geleneği bu antlaşmada kullanılmadığı gibi sonraki metinlerde de kullanılmamıştır (Şakiroğlu 1983: 1564).

Bütün ahidnâmeler padişahın tuğrasını taşımaktaydılar. Eğer orijinal olursa bu ahidnâmenin sureti bazen dost hükümdarlara da gönderiliyordu. Ayrıca Osmanlı diplomatiği bakımından incelediğimizde ahidnâmelerin elkapları bazı özellikler göstermektedir. Bu konuda genel olarak sade elkaplardan uzun ve ağır elkaplara doğru gidilmektedir. Mesela bu ahidnâmelerde II. Bayezid’in elkabı çok sadedir: “*Ben ki Sultan Bayezid bin Sultan Mehmet bin Sultan Murat Han*”. Kanuni Sultan Süleyman ise elkabına hükümdarı olduğu ülkelerin isimlerini de eklemiştir. “*Akdeniz’in ve Karadeniz’in ve Rumeli’nin ve Anadolu’nun ve Şam ve Halep ve Karaman ve Rum’un ve vilayet-i Dülkadiryenin, Diyarbekir’in ve Kürdistan, Azerbaycan ve Van’ın ve Budun ve Yemen’in ve Bağdat ve Cezayir vilayetlerinin ve dahi nice memleketlerin ki, âbai ikram ve ecdad.*” şeklindedir. Ahidnâmelerde muhatap hükümdarın elkabına gelince Venedik Dojunu, “*Şimdiki halde Venedik Doju, haliya Venedik Doju olan*”, diye zikrederken balyosları da “*yarar ve muted âdemleri*” şeklinde zikrederdi (Gökbilgin 1973: 475-476).

Ahidnâmeler sadece dostluk ve sadakat koşulu ile verildiğinden, padişahlar bu hükümleri yalnız dost olan ve dostluğunu aradığı devletlere verirlerdi (İnalçık 2003: 61). Ahidnâmelerdeki konular iki devlet arasındaki mevcut düzenlemeye dair her türlü konuyu kapsardı. Siyasi, askeri, ticari, iktisadi meseleleri bir karara bağlardı. Hatta dini konulara da değinilirdi. Mesela kiliselerin korunması, Osmanlı Devleti sınırları içinde belirlenen yerlerde kilise inşa edileceği üzerine maddelere yer verilirdi. Ahidnâmeler vasıtası ile dağıtılan bu imtiyazlarda da İslam fıkıh esaslarına uygunluk, karşı taraftan sağlanacak politik çıkarlar, ekonomik ve mali çıkarlar göz önünde bulundurulurdu (Türkmen 1995: 328).

Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkilerin en önemli özelliği ticari çıkarları ele geçirme ve egemen olma savaşıdır. Venedik'in yüzyıllar boyunca Doğu'da elde ettiği limanları, adaları, kolonileri Akdeniz'de hızla ilerleyen Osmanlı Devleti ele geçirmişti. Bu durum Venedik'in yaşamsal çıkarlarının zedelenmesine ve Akdeniz'deki üstünlüğünü kaybetmesine neden olmuştur. Menfaati gereği ilişki kurma ve barış içinde yaşama girişimleri Venedik'ten gelmişti. Bunu sağlamak için de ahidnâmelerin yapılması gerekiyordu (Özkan 2004: 20). Osmanlı Devleti'nin tarihini incelediğimizde, Osman Devleti ve Venedik arasında çok fazla savaş ve barış yapıldığını görmekteyiz. Buna paralel olarak Osmanlı Devleti barış içinde olduğu her devlete verdiği gibi, dönem dönem Venedik'e de ahidnâmeler vermiştir. Yapılan değerlendirmede Osmanlı Devleti tarihinde en çok ahidnâmenin Venedik'e verildiği görülmektedir. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nden imtiyaz isteyen diğer Hristiyan devletleri genellikle gelişmiş Venedik diplomasisini ve yazışmalarını takip etmekteydiler (Acıpınar 2016: 295).

Osmanlı Devleti'nin belirli dönemlerde Venedik'e verdiği belgelerin ahidnâme olduğunu ise içinde geçen şu ifadelerden anlamaktayız. “*Bu ahidnâmede vaki şerait olan...*”, “*dostluk ve ahdi kabul edip işbu ahidnâme yazıldığı gün...*”, “*Bu ahidnâme-i hümayunu mütalea kılanlar...*” vb. şeklindedir (Gökbilgin 1973: 474).

Venedik, Osmanlı Devleti'nden ilk ahidnâmesini 1384 tarihinde aldı. Böylece hububat elde etmek ve Osmanlı Devlet topraklarında ticari bir üs kurma imtiyazına

sahip oldu. Bu dönemde başlayan ahidnâmeler her padişah döneminde yenilendi. İki devlet arasında gerçekleşen savaşlardan sonra, Venedik'in isteği üzerine Osmanlı Devleti tarafından yapılandırılan ahidnâmeler yeniden verildi. Venedik'le ilk temaslardan itibaren verilen ahidnâmelerin en bilinenleri 1419, 1482, 1503, 1513, 1521, 1540, 1567 ve 1573 tarihli ahidnâmelerdir. Bizim üzerinde duracağımız, II. Selim döneminde verilen 1567 ve 1573 tarihli ahidnâmelerdir.

3.1.2. 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnâmeler

II. Selim döneminde Venedik'le yaşanan siyasi ve askeri gelişmeleri inceledik. Elbette ki siyasi ve askeri olaylara asıl şeklini veren diplomatik görüşmelerdi. İki devlet arasındaki ilişkilerin son durumu diplomaside karara bağlanırdı. Bu noktada Osmanlı Devleti'nin Venedik'e verdiği ahidnâmeler iki devlet arasındaki ilişkiler açısından büyük bir öneme sahiptir. Hazırlanışı, yazılışı, karşılıklı elçilerin gidiş-gelişleri merak konusu olan ahidnâmeler, kazanılan imtiyazları ve karşılıklı çıkarları en iyi şekilde gözler önüne sermektedir.

II. Selim döneminde Venedik'e iki ahidnâme verildi. Bunlardan biri 1567 yılında II. Selim'in tahta çıkması ile verildi. Osmanlı padişahlarının tahta çıktıklarında Venedik'e ahidnâme vermeleri alışılmış bir durumdu. Yeni tahta çıkan sultanı tebrik etmek ve iki ülke arasındaki sorunları tartışmak için seçilen elçi sultanın huzuruna çıkardı. Venedik elçisi, sultanla yaptığı görüşmeleri ve Osmanlı Devleti tarafından yeni bir ahidnâme verildiğini Venedik Senatosu'na iletirdi. 1567 tarihli ahidnâme de Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki sulhun devamını göstermek için verildi. Padişah değişikliği ile antlaşmaları yenilemek için verilen bu ahidnâmede, sulhun devam ettiği ve babası Süleyman döneminde verilen 1540 tarihli ahidnâmenin aynen yürürlükte olduğu belirtilmiştir. Belgeye baktığımızda, veriliş nedeni ve elçinin adı gibi bilgiler bulunmadığı gibi, II. Selim elkabını da çok kısa tutmuştur (Şakiroğlu 1986: 529). Osmanlı Devleti'ndeki birçok fermanının aksine Sultan II. Selim elkap bölümünde sadece babasının adını kullanmış, elkabı uzatmamıştır. Tarih bölümüne baktığımızda ise iki devlet arasındaki antlaşmalarda son kez hicri ve miladi takvimi bir arada görmekteyiz.

Belgenin içeriğine baktığımızda, Ege adaları konusu, Rumeli sınırı, sınır görevlileri, ticaret gemileri, korsan gemileri, donanma, korsan koruma yasağı, tüccar koruma, balyos, esir, gemi koruması, suçlu iadesi, Venediklilerin borçları, Venediklilerin ikamet süresi, Venedikli tüccarların garantisi, Müslüman tüccarlar, Zenta Adası haracı, Kıbrıs Adası haracı, Mısır ve Suriye limanları, fazla vergilerin kaldırılması konularından oluşmaktadır. Özellikle gemilerin iyi korunması ve iki tarafında birbirine karşı denizde mümkün olduğu kadar az çatışmaya girmesi üzerinde durulmuştur. Ayrıca sorunların kısa bir zamanda merkeze bildirilmesi hususunda özel bir titizlik gösterilmiştir. Ahidnâmede iki tarafın karşılıklı çıkarları göz önünde bulundurulmuştur. Sultan II. Selim babası döneminde Venedik'e verilen ahidnâmeyi tüm maddeleriyle değerlendirerek yeniden vermiştir.

İkinci belge, Kıbrıs Adası'nın Venediklilerden alınmasıyla başlayan ve İnebahtı Deniz Savaşı sonuna kadar devam eden olayları konu edinen 1573 tarihli ahidnâmedir. Antlaşma İstanbul'da savaş sırasında uzun yıllar tutuklu bulunan Marc' Antonio Barbaro ve oğlu tarafından yürütülen görüşmeler sonrasında olgunlaşmıştır (Şakiroğlu 1986: 547). Beş ay süren gizli görüşmelerden sonra, 7 Mart 1573 günü antlaşma yapılmıştır. Ahidnâme M. Barbaro'nun oğlu Francesco tarafından götürülmüş ve senato onaylamıştır (Bertele 2012: 131). Böylece Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki çatışmalara yeni bir ahidnâme ile son verilmiştir.

1573 tarihli ahidnâmenin içeriğine baktığımızda, Venedikliler Sultan Süleyman zamanında ödedikleri 300.000 filori her sene ödemeye devam edeceklerdir. Arnavutluk ve Bosna üzerindeki kale ve hudutlar eski halini geri alacaktır. Ele geçirilen kalelerdeki halktan gitmek isteyen gidecek, kalmak isteyen kalacak ve kimse mani olmayacaktır (MD. 21, 165; Uzunçarşılı 1983: 25). Sultan Süleyman döneminde Venedik'e verilen haklar verilmeye devam edecektir. Aynı zamanda iki taraf tüccarlarının eşya ve gemilerinin iadesi ve zarar görenlerin karşılanması konularına değinilmiştir. Belgede sınırlar konusuna da özel bir titizlik gösterilmiştir. Belgeyi genel olarak değerlendirdiğimizde Akdeniz'e hâkim olan Osmanlı Devleti, Venedik'e verilen ahidnâmelerde denizde asayişin sağlanmasını Venedik'e bırakmıştır.

Ahidnâmeyle birlikte Venedik eski haklarının bir kısmını geri elde etmiştir. Ayrıca Kıbrıs Adası için Osmanlı Devleti'ne ödemekle yükümlü olduğu 8000 duka vergiyi ödeme yükümlülüğü kalkmıştır. Ancak Sultan Süleyman döneminden beri ödediği 300.000 filorin tutarındaki tazminatı da her sene düzenli olarak ödemiştir.

Belge Venedik Arşivi'ndeki en ihtişamlı belgelerin sergilendiği “Sala Regina Margherita”da sergilenmekteydi. Ancak 1970 yılı sonrasında burasının kapatılması ile buradaki Şark belgeleriyle birlikte “Firmani Vari” adlı bir dosyaya konulmuştur (Şakiroğlu 1988: 877).

1573 tarihli ahidnâme, II. Selim döneminde Venedik'e verilen son ahidnâmedir. Böylece II. Selim, kendi döneminde Osmanlı-Venedik ilişkilerinin son çerçevesini çizmiştir. Belge özellikle Kıbrıs Adası'nın fethinden başlayıp, İnebahtı Savaşı'nın sonuçlarına kadar olan dönem açısından büyük önem taşımaktadır.

3.2. Osmanlı-Venedik Ticaretinin Safhaları

II. Selim tahta çıktıktan sonra yeni bir ahidnâme ile Venedik'e verilen imtiyazları yeniledi. Böylece Venedik'le ticari ilişkiler hızla devam etti. Birkaç yıl sonra Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethi iki devlet arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden oldu. Ancak bu siyasi mücadele de yıllardır süregelen Osmanlı-Venedik ticaretinde büyük çapta bir değişiklik yaratmadı. Osmanlı Devleti'nin Venedik'le ticareti küçük değişiklikler haricinde II. Selim döneminde de işlerliğini sürdürdü.

3.2.1. Levant ve Levantenler

Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki ticari ilişkilere girmeden önce iki devlet içinde önemli olan Levant bölgesini ve bölgeden ismini alan Levantenleri inceleyelim. Levant, Fransızca “lever” (kalkmak, güneş içinde doğmak) kelimesinden türemiştir ve “doğu”, “güneşin doğduğu yer” anlamında kullanılmıştır (Eldem 2006: 13). Anadolu ve

Suriye kıyılarını içine alan Levant'a bazen Yunanistan ve Mısır da dâhil edilmişti. Bazen de Ortadoğu ya da Yakındoğu ile eşanlamli olarak kullanılmıştı (Yıldız 2012: 37).

Doğu Akdeniz kıyılarına Levant adının verilmesinde, İtalyan şehir devletleri önemli bir rol oynamışlardı. Levant ticaretine ilk yönelen X. Yüzyılda İtalyan şehri Amalfi olmuştu. Amalfiler, X. yüzyılın sonunda Norman Krallığına bağlanınca Venedik Levant'ta üstün duruma geçti. XII. yüzyıla gelindiğine ise Pisa ve Cenevo, Levant'ta koloni kurmaya başladılar (Turan 2003: 145). Zamanla Doğu Akdeniz'i ele geçiren İtalyan şehir devletleri birbirleriyle üstünlük yarışına girdiler.

Doğu Akdeniz'e yayılan İtalyan şehir devletleri Anadolu'nun sahibi Selçuklularla ve beyliklerle kendilerine serbestçe ticaret yapma hakkı tanıyan antlaşmalar yaptılar (Turan 2003: 146). Yapılan antlaşmalar ile Batılı tüccarlar Anadolu'dan İran'a oradan da Orta Asya'ya gidip gelme fırsatı elde ettiler. Selçukluların parçalanmasının ardından Anadolu'daki beylikler ve İtalyan şehir devletleri arasındaki ticari ilişkiler devam etti. XIV. yüzyıla gelindiğinde Levant ticaretinde Aydınöğulları ve Menteşeoğulları ön plana geçti.

Ancak Anadolu'da hızla büyüyen Osmanlı Devleti bütün dengeleri değıştirdi. Özellikle Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u, Ege adalarını, Amasra, Sinop, Samsun, Trabzon ve Kırım'ı ele geçirmesi İtalyanların doğudaki üstünlüklerini sonlandırdı. Böylece Levant ticaretinde yeni bir dönem başladı. Osmanlı Devleti'nin yönetiminde Levant, İslam dünyasının Arabistan'daki kutsal şehirleriyle İstanbul'u birleştiriordu. Bu şehirlerin korunması Osmanlı Devleti'nin prestiji için önemliydi (Harris 2005: 11). XVI. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti Levant'ta kesin bir hâkimiyet kurdu. Irak, Arabistan ve Mısır'ı ele geçiren Osmanlı Devleti, Halep ve Şam'ı da alarak Levant ticaretini geliştirdi. Ancak XVII. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ve coğrafi keşifler sonucu Levant ticareti gerilemeye başladı. Bölgedeki güçlü ticaret ağı Ümit Burnu'na kaymaya başladı. Hint Okyanusu ve Avrupa arasındaki ticarete yan yol olmaktan öteye gidemedi. Osmanlı hâkimiyeti altında Levant ticaretini yürüten Venedik ve diğeri İtalyan devletlerin bölgeye ilgileri azaldı.

İtalyanlar, bölgeye gelen tüccarları için klavuzlar ve sözlükler hazırlamaya başladılar. 1303'te Suğdak'ta hazırlanan ve Latince-Farsça-Kumanca yazılan Codex Cumanicus bu tür eserlerden biridir. Sözlük 2500 Kumanca kelime içermektedir (Turan 2003: 146). Osmanlı Devleti de bölgeye hâkim olduktan sonra bu tür eserler hazırladı.

Levant kelimesi doğu anlamına gelirken Levanten kelimesi de “Doğulu” ya da “Doğu’da yaşayan” manasına geliyordu. Avrupa’dan gelip Doğu’da (Levant bölgesinde) birkaç nesil yetişen Hristiyanlara Levanten denilmiştir. Genelde Katoliklerdi, ancak sonradan Protestan mezhebinden olanlarda Levantenler arasında yer aldılar (Baltazzi 2006: 51). Levantenler önceleri İtalyancayı sonra Fransızcaı kullanmaya başlamışlardır (Ortaylı 2006: 23).

Levantenler kilisenin ve Osmanlı yönetiminin farklı milletlerin birbirleriyle kaynaşmalarına karşı çıkmalarına rağmen, Osmanlı Devleti’nin yönetimindeki Rum ve Ermenilerle evlilikler yapmışlardır. Avrupa’nın farklı ülkelerinden gelen ve farklı dine (Hristiyan) mensup olan kişilerin dil ve milliyet farkı gözetmeden birbirleriyle evlenmeleri ve Doğu’da uzun zaman yaşamaları sonucu öz benliklerini kaybettikleri için Müslümanlar tarafından “Tatlı Su Frenkleri” denilmiştir. Levantenleri, Batı’dan getirdikleri din, adet ve düşünce tarzlarının yanında Doğu’nun yurt, toprak sevgisi ve hayat felsefesini de benimseyerek bir sentez oluşturmuşlardır (Baltazzi 2006: 52). Levanten sınıfı içinde Romalılar, Latinler, İtalyanlar ve Fransızları sayabiliriz.

Levantenler birçok malın ticaretini ellerine almışlardı. Ama ticaretle zengin olanların yanında sefaret tercümanlığı yapanlar ve dragomanlıkla diplomatik muhitlere girenler de vardı. Diğer taraftan Levantenlerin kendi baloları ve karnavalları vardı. Hatta balo ve karnaval adetlerini İstanbul’a Levantenler getirmişti (Ortaylı 2006: 25).

Levantenler, zamanla Avrupa’ya göç ettiler. Ayrıca Rumlar ve Ermenilerle yaptıkları evliliklerle de erimeye başladılar. Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında daha çok deniz ticaretinin yoğun olarak yapıldığı İstanbul, İzmir, Antalya, Beyrut, İskenderiye gibi kentlerde toplandılar. Günümüzde bu bölgelerde halen Levantenler yaşadığını görmekteyiz (Yıldız 2012: 28).

3.2.2. Venedik ile Ticaretin Geliştirilmesi

Venedik, Doğu Akdeniz ticaretinde söz sahibi olduğunda, Doğu Akdeniz ve Karadeniz'e kıyısı olan devletler tarafından Venedik'e çeşitli ticari imtiyazlar tanınmıştı. Osmanlı Devleti, XIV. yüzyılda Doğu Akdeniz'e açılmaya başladığında bölge ticaretini elinde tutan Venedik ile karşılaştı. Ancak Osmanlı Devleti, Akdeniz'de Venedik kadar güçlü değildi. Bu nedenle gücünü sağlayana kadar Venedik ile dostça ilişkiler kurdu ve ticari imtiyazlar tanıdı. Osmanlı Devleti, Doğu Akdeniz'de gücünü artırmaya başladıkça Venedik'in askeri ve ticari gücünü kırmak için çalışmalara başladı. Bu doğrultuda da Venedik'e sağlanan imtiyazları da azaltmaya başladı (Pamuk 1988: 84). Venedik'e verilen imtiyazlar Osmanlı Devlet gücünün artışına paralel olarak azalmasına rağmen her padişah döneminde de karşılıklı çıkarlar doğrultusunda sürdürüldü.

II. Selim'de Venedik'e verdiği 1567 tarihli ahidnâme ile gelenek olduğu üzere Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki karşılıklı çıkarları düzenledi. Ancak bu barış dönemi fazla uzun sürmedi. Çünkü Kıbrıs Adası'nın Venedik'in elinde olması iki taraf arasındaki ilişkilerin tekrar gerilmesine neden oldu. Kıbrıs'ın Suriye kıyıları, Mısır ve Güney Anadolu'yu İstanbul'a bağlayan denizyollarını kesen konumu, Osmanlı Devleti ile Venedikliler arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep oldu. II. Selim, İslam hukukunun kurallarına uygun olarak ateşkesi bozdu ve Venedik'e gönderdiği bir elçi ile Kıbrıs Adası'nın kendisine verilmesini istedi. II. Selim'in bu teklifi Venedik senatörlerinin ikiye bölünmesine neden oldu. Ticaret pazarlarını kaybetmek istemeyen hatta artırmak isteyen bir grup adayı satmayı teklif etti. Diğer grup ise savaşın hemen başlaması gerektiğini savundu. İkinci grubun önerisi kabul edildi ve yapılan savaşta Kıbrıs Adası Osmanlı Devleti'nin eline geçti. Sonuç olarak, Venedik uzun süredir devam eden doğu ticaret yollarındaki etkisini kaybetti (Pedani 2015: 74).

Venedik senatosu her ne kadar Osmanlı Devleti ile çarpışma için hazırlıklara başlamış olsa da, ticari zarara uğrama kaygısı içindeydi. Elbette bunu İtalya içindeki düşmanlarının varlığı da tetikliyordu. Bu nedenle de çarpışmanın çabuk, sağa sola bulaşmadan yapılması için müttefiklerini Osmanlı donanmasıyla bir an önce çarpışmaya

teşvik etti. Ayrıca mali ve ticari çıkarlarını düşünen Venedik, biran önce düşmanla pazarlığa oturmayı planlıyordu. Ticaretin aksamasını istemeyen Venedik, savaş zamanı bile tüccarlarını Osmanlı limanlarına gönderiyordu. Osmanlı tüccarları Venedik'te, Venedik tüccarları İstanbul, Halep ve İskenderiye'de işlerine devam ediyorlardı. Bu tür “biz işimize bakalım” mantığı özellikle XVI. yüzyıl Osmanlı-Venedik çatışmalarının kısa sürmesine sağlıyordu (Goffman 2004: 193). Bu duruma en güzel örnek, Kıbrıs Seferi sırasında Venedik balyosunun Venedik'te esir olan Türk tüccarları mallarıyla birlikte serbest bırakmaları karşılığında Osmanlı Devleti'nin de esir aldığı Venedik tüccarları serbest bırakma sözü vermesi olmuştur (7 Haziran 1571) (MD. 10, 6/8). İki ülke arasındaki savaşa rağmen ticari çıkarlar korunmaya çalışılmıştır. Hatta savaştan sonra Osmanlı Devleti ve Venedik tüccarları birbirlerinin ülkesinin topraklarında oturmaya ve özgürce dolaşmaya devam etmişlerdir.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkiler ticari çıkarlara dayalı olarak sürerken Avrupa'da çok büyük değişiklikler yaşıyordu. Coğrafi keşiflerle birlikte Avrupa ekonomisinin ağırlığı güneyden kuzeybatıya doğru kayıyordu. Sonuçta, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Doğu Akdeniz'de Fransa, Hollanda ve İngiltere gibi yeni güçler görülmeye başlandı. İlerleyen süreçte de Avrupa'nın bu yeni yükselen güçleri Venedik, Ragusa ve diğer İtalyan kent devletlerinin etki alanını Adriyatik denizi ile sınırlamaya başladılar (Pamuk 1988: 84-85). Ancak Osmanlı Devleti, Akdeniz'de geniş çapta ve güçlü bir ticaret ağı oluşturmuştu. Bu duruma Osmanlı Devleti'nin zenginliği de eklendiğinde başta Venedik olmak üzere Akdeniz devletleri, Ümit Burnu yolunun kullanılmasıyla oluşan sonuçlardan etkilenmemişlerdi. Akdeniz ticaretinin canlılığı XVI. yüzyılın büyük bölümünde devam etti (Mantran 1995: 111). Sanıldığı gibi aksine Akdeniz ticaretinin Hint ve Atlantik Okyanusuna kayması aniden yaşanan bir gelişme olmadı. Akdeniz ticaret yolu, XVI. yüzyılın başında bir darbe yemiş olsa da, yüzyılın ortalarında eski canlılığını kazanmaya başladı. XVI. yüzyılın sonlarında ise okyanuslardan geçen yollarla rekabeti bir süre daha devam ettirdi.

Başta Portekiz olmak üzere Batı Avrupa devletleri, açık denizlerdeki üstünlüklerine karşın Osmanlı Devleti ile kıyılarda rekabet edemediler. Osmanlı Devlet yöneticileri Hint Okyanusu'nda faaliyet gösteren Müslüman tüccarları Osmanlı Devlet

denetimindeki limanlara çektiler. Hindistan ve Güneydoğu Asya'dan gelen baharat, çeşitli boya maddeleri, pamuklu ve ipekli kumaşların bir bölümü, Basra Körfezi'ni ya da Kızıldeniz'i geçtikten sonra kervanlarla Akdeniz'e ulaştırıldı. Osmanlı Devleti, kıyılardaki güçleri sayesinde bu ticaretten gelir sağlamanın yanında Asya'dan gelen ve Osmanlı Devleti'nde üretilmeyen mallardan da yararlandı (Pamuk 1988: 87). Portekizliler, bütün çabalarına karşın Hindistan ve Endonezya'dan Basra Körfezi ve Kızıldeniz yoluyla Ortadoğu'ya ulaşan ticaret yollarını kesemediler. XVI. yüzyılın ikinci yarısında Hürmüz'den Ortadoğu'ya baharat ticaretini serbest bıraktılar (İnalçık 2012: 132). Böylece ticaret yollarının tamamen Atlantik'e kayışı engellenmiş oldu. Buna paralel olarak da Osmanlı Devleti ve Venedik gibi ticareti Akdeniz'e dayanan devletler canlılıklarını bir süre daha korudular.

XVI. yüzyılın sonu XVII. yüzyılın başına gelindiğinde, Fransa, Hollanda ve İngiltere, Doğu Akdeniz ticaretine etkin bir şekilde katılmaya başladılar. Bu devletler korsanları ve ticaret yollarıyla Venedik ile rekabete girdiler. Özellikle Fransız konsolosları İstanbul, İskenderiye ve Beyrut'a yerleştiler. Ortadoğu'ya hareket eden Fransız gemileri, dokuma, kâğıt ve hırdavat taşıyor, dönüşte Anadolu'dan yün, pamuklular ve halı, Halep ve Şam'dan da ipek ve baharat getiriyorlardı. Diğer taraftan 1570-1573 yılları arasındaki Osmanlı-Venedik savaşı sırasında, Venedik'in Osmanlı Devleti'ndeki ticari etkinliği azalmaya başladı. Kıbrıs'ın fethinin yarattığı çatışma ortamı, Venedik'in ticaret sahasını daralttı. Bu nedenle Venedik tüccarları savaş boyunca ticareti Fransız bayrağı altında sürdürdüler. Bu durum Fransa'nın lehine işledi ve XVII. yüzyıl başlarında Fransa'nın, Doğu Akdeniz'deki Venedik'in yerini almasıyla sonuçlandı. Sonuçta Fransa kazançlı çıkan taraf olurken Venedik, Osmanlı pazarlarındaki üstünlüğünü kaybetti.

3.2.3. Ticaret Malları

XVI. yüzyılın ikinci yarısında Venedik, Osmanlı Devleti ile ticareti sürdürmeye çalışsa da, Kıbrıs Savaşı yüzünden büyük bir zarar gördüğü için, İstanbul'daki Venedik ticareti eski canlılığını yitirmeye başladı. Hatta tüccar sayıları da iyice azaldı. Üstelik

eskisi kadar çok para da kazanamıyorlardı (Bertele 2012: 125). Buna rağmen tüccarlar geleneği bozmadı ve Osmanlı-Venedik ticaretini bir süre daha devam ettirdiler.

Osmanlı Devleti, Osmanlı ve Venedik tüccarlar aracılığıyla Venedik işi elbiseler ve lüks tüketim malları ithal ediyordu. Venedik'in cam işçiliği ile ünlü Murano Adası'ndan ilk gözlükler ithal edildi. Ayrıca pencere camları, camiler ve kadirgalar için cam fanuslar XVIII. yüzyıla kadar Venedik'ten ithal edildi. Ayrıca Osmanlı dükkânlarında satılmak üzere kitaplar hazırlanmıştı. Bunun yanında Venedikli kuyumcular Osmanlı Devleti'nde önemli bir yere sahipti (Pedani 2013: 46). Osmanlı Devleti'nin ithal ettiği diğer emtialar arasında yünlü kumaşlar, ipekli kumaşlar, kâğıt, bakır, kalay, çeşitli saatler, ayna, permesan peyniri, sarıklar için cam sorgu lar, şahinler ve köpekler bulunmaktaydı (Turan 1968: 254).

Osmanlı tacirleri de Venedik pazarlarında talep gören doğu memleketlerine ait maddeleri oraya götürüp satarlardı. Müslüman tüccarlar saf ipek, pamuk, balmumu, devet y nden kumaş, moher y n ve deriyi satmak üzere Venedik'e deniz yoluyla götürürdü. O dönemde besi hayvancılı ıyla  nl  Balkanlarda yetiştirilen hayvanlar İstanbul'a ya da karayolu ile Venedik'e taşınırdı. Kıtlık zamanında sultanla anlaşılırsa Karadeniz'den tahıl getirtilirdi (Pedani 2015: 251). Osmanlı Devleti'nden Venedik'e ithal edilen diğer ürünler arasında hububat, baharat (biber, karanfil, zencefil, hindistan cevizi), yapaa ı, sof, şap ve kenevir vardı (Turan 1968: 254).

XVI.-XVII. yüzyıllarda y nl  kumaşlar gibi bazı maddelerin satışında artış gözlenmektedir. Bu artış, Batılıların geniş Osmanlı pazarını hedeflediklerini göstermektedir. Bu durum özellikle İstanbul'daki Fransız, Venedik ve diğer Batılıların kendi ülkelerindeki imalatçılara yaptıkları uyarılarda görülmektedir: “*Size belirtmek zorundayız ki, yönlü kumaşlarınızın iki parmak daha enli olması gerekiyor ve onları daha iyi yapmak için renk uyumunda bir ton daha açık yeşil kullanılması uygun olur...*”, “*Size daha önce y nl lerinizin renk uyumuna daha  zen göstermeniz gerektiğini hatırlatmıştık; bize yolladıklarınızda çok fazla yeşil ve bordo var, zaten bunlar iki parmak da dar...*”, “*İstenilen renk uyumu; 2 alaca, 2 koyu kırmızı, 1 açık yeşil, 1 hafif yeşil, 1 gök mavisi, bazen de lacivert, 2 açık mor, kırmızıya  alan iki*

bordo, bir inci beyazı, 1 su yeşili, bir sarı, bir hünnap rengi, bir ten rengi...” (Mantran 1991: 145). Ancak kendi üretimlerinden bekledikleri sonucu alamayan Batılı devletler, Osmanlı Devleti ile ticareti arttırmışlardır. Bu durum Osmanlı Devleti’nde dış ticaret fazlasına sebep olmuştur. İhracatın ithalattan fazla olmasından doğan bu fark batıdan doğuya doğru altın ve gümüş akımıyla kapatılmaya çalışılmıştır.

Elbette bu dönemde iki devlet arasında kaçakçılığa da rastlanmıyor değildi. Özellikle XVI. yüzyılın sonlarında kaçak ticaret artmıştı. Osmanlı Devleti’nin bazı resmi görevlileri de tehlikelere rağmen bu durumdan kar etmeye karşı değillerdi (Dursteler 2007: 244). Osmanlı Devleti ve Venedik arasında iki çeşit kaçakçılık vardı. İlkinde haraclar ve vergiler ödenmezken ikincisinde taraflardan birinin yasaklamış olduğu malların ticareti yapılırdı. Özellikle silahların ve savaşta kullanılabilecek araçların kullanımı her zaman yasaktı. Bunun en büyük sebebi, Venedik ile her ne kadar ticari ilişkiler geliştirilmiş olsa da, Venedik’in Osmanlı Devleti’ni olası bir düşman olarak görmesidir. Osmanlı Devleti’nin silah satışı dışında ihracatını yasakladığı ürünler arasında savaş atları da yer alıyordu. Meşhur Arap atları, gerçekten de hızlı ve güçlü oldukları için Avrupalıların ürettiği ağır koşum takımlarıyla bile sıcak iklimlerde kolayca savaşılabilmekteydi. Ayrıca sirke, balmumu, deri, donyağı, pamuk, yün ve kara üzüm gibi bazı ürünlerinin ihracatı da yasaktı. Ancak tüm yasaklamalara rağmen tüccarlar Osmanlı-Venedik ticari ilişkileri sürdüğü sürece kaçakçılığa devam ettiler.

Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ticari ilişkiler XVI. yüzyılın sonuna kadar devam etti. Ancak ardı arkası kesilmeyen savaşlar ve artan korsan faaliyetleri yüzünden denizlerde pek emniyet kalmamıştı. Üstelik ticari eşya taşıyan gemileri kadirgalarıyla birlikte muhafaza etmek gerekiyordu. Tüm bunlara önlem olarak Türk tacirler tarafından Osmanlı toprakları içinden geçen *İstanbul-Spalato-Venedik* yolu tercih ediliyordu. Venedik ticaret gemileri ürünleri taşınması için daha elverişli olduğu için *Spalato-Venedik* arasındaki ticaret, Venedik bandıralı kadirgalarla yapılıyordu. Ayrıca bunlara muhafaza kadirgaları da refakat ediyordu. Özellikle 7 Mart 1573 tarihli ahidnâme ile Osmanlı savaş gemilerinin Adriyatik’e girmemeleri karşılığında Venedik, burada ulaşımı güvenceye alacağını garantisini veriyordu (Turan 1968: 256). Bu sebeple Türk tüccarları ürünlerini korsanlardan korumak için Venedik ticaret

kadırgalarını tercih ediyorlardı. Venedikli tüccarlarda bu yolu sık sık kullanıyorlardı. Spalato üzerinden gidilen bu yol yaklaşık 30 gün sürmekteydi. Uzun mesafe olması ve demir atmaları da hesaba katarsak 40-60 günü de bulmaktaydı. Mayıs aylarında yola çıkan Venedik gemileri, Temmuz başı gibi İstanbul'a ulaşmaktaydı. Osmanlı başkentinde 60-80 gün demirli kalan tüccarlar Eylül-Kasım arasında yola çıkmakta ve Ekim-Aralık sonunda Venedik'e varmaktaydılar. İstisnalar dışında kış aylarında az yolculuk yapılmaktaydı.

3.2.4. Osmanlı Devleti'nde Yaşayan Venedikli Tüccarlar

Venedikliler Bizans döneminde İstanbul'a ticaret amaçlı gelmiş ve yerleşmişlerdir. İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmet, ticaretin devamlılığını sağlamak için, Venediklilerin Galata civarında varlıklarını sürdürmelerine müsaade etmiştir. İstanbul halkının yarısına yakını azınlık ve yabancılardan oluşmuştur ve bunların da büyük oranını Venedik cemaati oluşturmuştur.

Balyosun yönetimindeki bu koloni bir yandan kâtipler ve drogmanlar⁵; öte yandan da tüccarlar ve diğer mesleklerden kişilerden meydana gelmekteydi. Bu koloninin en kalabalık unsurunu tüccarlar oluşturmaktaydı. Balyos ise koloninin yönetimi ve ticarete ilişkin tüm konularda yardımcı olan "Onlar Meclisi" üyeleri arasından seçilmekteydi (Mantran 1991: 131). Tüccarlar, çok geniş bir çeşitlilik gösteren sosyo-ekonomik ve kültürel artalandan gelen bireylerden oluşan karmaşık bir topluluktur. İstanbul'u Doğu'dan gelen malları Avrupa'ya aktarmak için nakliye merkezi olarak kullanmışlardı. Aynı zamanda Batı'nın ürünlerini de İstanbul'a taşımışlardı.

Venedikli tüccarların çoğunluğu, Galata sınırları içinde, Osmanlı, Rum, Müslüman, Yahudi ve diğer Avrupalı tüccarlarla beraber oturuyorlardı. Galata hem uluslararası tüccar topluluğunun ticaret merkezinde olması hem de limanın yanı başındaki konumu nedeniyle tüccarlar Galata'dan ayrılmak istemiyorlardı Ticaretin

⁵ Türkçe, Arapça gibi dilleri ileride imparatorluk iskelelerinde tercümanlık yapmak için iyice öğrenen resmi personel.

büyük bölümü bu bölgede yapılıyordu. Ticaret malları Galata loggia'sında⁶ alınıp satılıyordu ve tüccarlar burada günde en az iki kez buluşurdu. Ayrıca birçok Akdeniz ve Kuzey Avrupa limanında olduğu gibi resmi millet için bir tüccar odası veya bir fondaco⁷ yoktu (Dursteler 2007: 38-39).

Başlangıçta Venedikliler ile Müslümanlar arasındaki ticarete Yahudiler aracılık yapmışlardı. Zamanla Venedikliler Müslümanlarla birebir ilişki kurmaya da başladılar. Tabii ki savaş dönemlerinde Yahudilerin aracılık faaliyetleri devam etmiştir. Diğer taraftan Venedik ve Müslüman halk arasındaki ilişki sadece ticari boyutta kalmamış, zaman her iki halkta birbirlerinden kültürel anlamda etkilenmişlerdir. Venediklilerin Müslümanlarla ve hatta başka yabancılarla ortaklık kurması yasak olsa da, İstanbul'daki Venedikli ve Müslüman tüccarların aracı kullanmadan birbirleriyle doğrudan ticaret yaptıklarını gösteren çok fazla kanıt vardır (Dursteler 2007: 256).

Mesafeli gemi taşımacılığıyla Venedikli ve Müslüman tüccarlar arasındaki etkileşimi rahatça görmekteyiz. Venedik, kendi gemi taşımacılığını canlandırmayı hedefliyordu. Bu nedenle de tüccarların mallarını yabancı gemilere yüklenmesini yasaklamıştı. Ancak söz konusu Osmanlı gemileri olduğunda bu yasak genelde göz ardı edilirdi. Özellikle XVI. yüzyılda Venedik tüccarları, Venedik'in ihtiyacını karşılamak için Osmanlı gemilerinin kaptanları ile anlaşma yaparlardı. Venedikli tüccarların, Osmanlı gemilerinin kaptanlarına güveni o kadar artmıştı ki Osmanlı gemilerine Venedikli denetleyici koymaktan vazgeçtiler. Tahılın nereden ve hangi fiyattan alınacağı Osmanlı kaptanlara bırakıldı. Hatta hiçbir denetçi olmadan da tahıl almak için nakit para emanet edildi.

Ticari faaliyetlerin yanında Venedikli tüccarlar Müslümanlardan borç para da alıyorlardı. Başta Sultan'ın ailesi olmak üzere birçok Müslüman, Venedikli tüccarlara borç para verirdi. Aynı zamanda, İstanbul'un para pazarlarında, Müslümanların dini vakıfları da önemli bir kurumdu. Birçok Hristiyan köle özgürlüklerini satın almak için

⁶ İtalyanca'dan diğer dillere geçen bu kelime "kemeraltı" ya da "dışa açık revaklı galeri" anlamına gelir. Burada sözü edilen "Galata Loggia"sı bu mimari tarzda yapılmış olup ticari amaçlarla kullanılan bir bina olmalıdır.

⁷ Aynı millettten tüccarların birlikte kaldıkları ve ticaret yaptıkları bir tür han. Bazı Akdeniz limanlarında/şehirlerinde de rastlanırdı.

bu vakıflardan borç para alırlardı. Aslında Venedikliler tüccar milletinden borç almayı tercih etse de, bazı durumlarda Müslümanlara başvurulardı.

İstanbul'daki Osmanlı ve Venedik tüccarları arasında farklılık ve çeşitlilik elbette kaçınılmaz bir gerçektir. Ancak yıllar geçtikçe iki millet arasındaki ticari alışverişin yarattığı dostluk ve karşılıklı güven sayesinde, ilişkileri kalıcı düzeylere ulaşmıştır.

3.2.5. Venedik'te Yaşayan Osmanlılar

XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı tüccarları ticaret amacıyla Balkanlar ve Anadolu'dan (daha çok Ankara ve Beypazarı'ndan) Venedik'e gitmekteydi (Pedani 2013: 45).

Aslında yabancı tüccarlar içinde, en son Türkler Venedik pazarlarında boy gösterdi. Venedik'e gelen yabancı tüccarlar burada yerleşip kendilerine yuva kurarken Türk tüccarlar genelde çok fazla kalmazlardı. Ancak zamanla Türk tüccarlar büyük gruplar halinde Venedik pazarlarında görülmeye başladılar. XVI. yüzyıla gelindiğinde de Venedik'teki Osmanlı tüccarlarının sayısı iyice arttı. Buna paralel olarak Venedik'te oturma süreleri de uzadı. Türk tüccarları getirdikleri malları satmak ve karşılığında da satın alacakları malları sevk edebilmek için aylarca Venedik'te kalıyorlardı. Üstelik bir kısmı iki ülke arasında gidip gelmekten Venedik'e yerleşip ticarethane açmayı tercih ediyorlardı. Bu nedenle Venedik hükümeti, Türk tüccarlara bir arada oturacakları fondaco tahsis ediyordu (Turan 1968: 257). Özellikle Rialto pazarı, ilk Osmanlı-Venedik barış anlaşmalarından itibaren Müslümanların ticaretlerini sürdürdükleri bir yerdi.

XVI. yüzyıl ortalarında, Cannaregio semtinde bir ev Venedik'e gelen Türk tüccarlarının ikametleri için tahsis edildi. 1571'de İnebahtı (Lepanto) Savaşı'nın haberi Venedik'e ulaştığı zaman, Rialto Köprüsü'ndeki Türk tüccarları halkın tepkisiyle karşılaşmamak için kaçtılar. Daha sonra da Cannaregio'daki bu eve sığındılar (Turan 1968: 258). Nitekim Türk tüccarlar, Venedik halkının tepkisi konusunda haklı çıktılar.

Bir yanda yenilginin getirdiği öfke, diğer yanda zaferler sonucu oluşan coşku Venedik halkının Venedik'te kalan Müslümanları hedef almalarına neden oldu. Venedik hükümeti de bu duruma destek oldu ve Osmanlı Devleti ile yaptığı ticareti askıya aldı. Venedik hükümeti o kadar ileri gitti ki Fransa kralına gitmek üzereyken Venedik'e uğrayan elçi Mahmut Bey, Venedik hükümeti tarafından tutuklandı. Bu dönemde Venedik'te Osmanlı Devleti'nden gelmiş 75 Müslüman ve 97 Yahudi bulunmaktaydı (Pedani 2015: 233). Kıbrıs'ın Türklerin eline geçmesi üzerine Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişki sekteye uğramıştı. Bu nedenle Türk tüccarlar Venedik'ten ayrılmaya başladılar. Ancak bu durum fazla uzun sürmedi. 1573 yılındaki barış anlaşması ile ticari ilişkiler tekrar başladı ve Türk tüccarlar Venedik'e dönmeye başladılar. Ancak tüccarlar şehrin çeşitli yerlerine dağılıp halk arasına karışmışlardı. Bu durum zamanla dil, din, gelenek ve görenekleri farklı Venediklilerle anlaşmazlık yaşamalarına sebep oldu. Türk tüccarlar tekrar bir arada yaşamak istediklerini Venedik hükümetine bildirdiler. 1575'te Türk tüccarlarının teklifini kabul eden Venedik, Rialto'dan az ileride Angelo Han'ı restore ettirdi ve Venedik'teki ilk Türk fondaco açılmış oldu. XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise Türk tüccarları, Santa Maria Formosa ve San Giacomo di Rialto bölgelerine yayıldılar.

Tercih yapmak gibi bir şansları olduğunda, Türk tüccarları Santa Maria Formosa'da kalmayı tercih ediyorlardı. Osmanlı görevlileri Venedik'te bulundukları bu sürece, her zaman meraklı bakışlara hedef olmaktaydılar. Bu anlamda ilk planda gelenler konakladıkları evlerin sahipleri ve hizmetkârlardı. Söz konusu kişiler, konuklar alışıldık çevre dışından herhangi bir kişi ile görüşürse Venedik hükümetine haber veriyorlardı. Venedik yönetimi yabancıları sürekli gözetim altında tutuyordu.

Osmanlı Devleti ile Venedik arasında yapılan ahidnâmelere göre, Türk tüccarları Venedik'te serbestçe ticaret yapma hakkına sahipti. Aynı zamanda Venedik'e giden ve oraya yerleşen Türk tüccarlar düzenli olarak vergilerini ödemek zorundaydılar. Türk tüccarlar kıyafet konusunda da serbestlerdi. Özellikle Rialto Pazar'ında rengârenk elbiseli kozmopolit bir hava vardı. Yaşlı satıcılardan bazıları, sarık ve kaftanlarını giymeye devam ediyorlardı (Pedani 2011: 72).

Türk tüccarlar hakkında alınan kısıtlayıcı kararlar ve yaşanan ufak tefek tatsızlıklara rağmen Türk tüccarlar ve Venedikliler arasında samimi bir ilişki de vardı. XVI. yüzyıl sonlarında bazı Türk tüccarlarının Venedikli özel vekilleri bulunuyordu. Tüccarlar mallarını bu özel vekiller aracılığıyla satıyor ve onların yardımıyla da mal getiriyorlardı. Vekiller aracılığı ile getirilen bu mallar, Fondaco'ya geliyor ve buradan da satışı yapılıyordu.

Venedik'te Osmanlı Devleti'ni temsil edecek ya da Türk tüccarlarının işlerini düzenleyecek bir siyasi temsilci yoktu. Bu nedenle ölen ya da katlanan Türklerin mallarına Venedik Cumhuriyeti'nin ticaret işlerini yönetmekle görevli Cinque Savii alla Mercanzia tarafından el konurdu. Sonra bunlar İstanbul'daki Venedik balyosu aracılığıyla ölen tüccarın ailesine gönderiliyordu. Ya da Padişahın bir hükmü ile gelen Osmanlı Devlet vekillerine teslim ediliyordu (Turan 1968: 270-271).

XVI. yüzyılda Venedik'e sultan ya da sadrazam tarafından gönderilen altmıştan fazla resmi görevli vardı. Venedik'e gelen Osmanlı görevlilerinden hiçbiri Venedik'e yerleşmeyi tercih etmemişti. Avrupa'da bulunmak anavatanlarına dair anılarını tazelese de, devşirmelerden hiçbiri tekrar Hristiyanlığa dönmek istememiştir. Diğer yandan Osmanlı Devleti elçilere görevleri karşılığında para ödüyordu. Hatta çoğuna resmi olarak saptananın üstünde ödeme yapılıyordu. Bu nedenle elçilerin Venedik yararına çalışabilecekleri düşünülüyordu (Pedani 2011: 41).

Venedik'te yaşayan iki millet arasındaki ilişki, Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkiye paralel olarak ilerlemiştir. Osmanlı Devleti'nin yükselen gücüyle birlikte Türk milletine hayranlık duyan Venediklilerin Türkler hakkındaki görüşleri, XVI. yüzyılın bitişi ile değişmeye başlamıştır. XVI yüzyıldan sonra Türklere karşı duyulan hayranlık, takdir ve korku yerini nefret ve hor görmeye bırakmıştır. Osmanlı ordu ve devlet düzeninin yavaş yavaş bozulmaya başlaması Venedikli yöneticilerinde bu tutumu takınmalarına sebep olmuştur. Bu arada Venedik'e yapılan diplomatik ziyaretlerde giderek azalmaya başlamıştır.

3.3. Kültürel Etkileşim

Osmanlı Devleti ve Venedik arasında barıştan çok savaşın yaşandığı tartışılmaz bir gerçektir. Ancak iki ülke arasındaki ilişkileri sadece yaşanan savaşlara göre değerlendirmek de hatalı olur. Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki ilişkileri tanımlayıcı unsur, çatışma kadar bir arada var oluşturmıştır. Aynı coğrafyada yaşamışlar ve ekonomilerini aynı ticaret yollarına dayandırmışlardır. Özellikle İstanbul iki taraf içinde vazgeçilmez bir ticaret ve kültür merkezi olmuştur.

Osmanlılara göre Venedikliler denizde yaşayan, balıkçı bir halktı. Bu nedenle gemicilikle ilgili günümüzde kullanılan pek çok kavram Venedikliler vasıtasıyla İtalyancadan Türkçeye çevrilmiştir. Diğer taraftan Asya'dan gelen ve temel besin olarak kırmızı eti tercih eden Osmanlılar için balıkçı bir halk olmak, değer verilecek bir özellik değildi. Zira Osmanlılar, başlangıçta Venediklilerle çok fazla alışveriş yapmayı düşünmezlerdi. Ancak değerli ve ender bir mal satın almak istediklerinde Venediklilere başvururlardı. Venedikliler ise Osmanlıları tehlike olarak ya da ticaret yapacakları ve para kazanacakları bir pazar olarak görüyorlardı (Pedani 2015: 267).

1517'de Mısır'ın fethedilmesiyle Osmanlı Devleti İslam dünyasının hâkimi sayıldığı için XVI. yüzyıldan itibaren Venedik dilinde “Turco” (Türk) kelimesi “Müslüman” ile aynı anlama gelmeye başladı. “İl Turco”, (Türk) Allah'a inananla eş anlamlıydı (Pedani 2015: 273). Ayrıca Venedikliler savaş zamanlarında etnik ve dini kökeni ne olursa olsun Osmanlı tebaasına “Türk” ismini veriyordu.

Venedik'teki farklı sosyal sınıflar, Osmanlı sultanını ve tebaasını farklı algılamışlardır. Üst düzey devlet yöneticileri, soylu sınıf ve papaların algısı ile tüccar, denizci ve yaşadığı mahalleden hiç dışarı çıkamamış halkın Osmanlılarla ilgili algısı çok farklıydı. Osmanlı halkının örf, adet ve yaşayışlarını öğrenmek isteyen Venedikliler balyosların tuttuğu raporların XV. yüzyılda yazılı olması zorunluluğunu getirdi. Hatta yabancı halkları öğrenmek isteyenler için iki farklı raporlar tutuldu. İlk raporlar resmi ve siyasi bir dilde Senato'ya verilmek üzere yazılırken ikinci raporlar Osmanlı halkını öğrenmek isteyenlere özel renkli bir üslupla yazıldı. Hatta Osmanlı halkını anlatan

kitaplar yazıldı. Ayrıca Venedik edebiyatında Doğu temalı eserler görölmeye başlandı. Venedik'te Osmanlıca ve Türkçenin diğeri Avrupa dillerine göre daha çok bilinmesinin sebebi belki de Osmanlı kültürünü öğrenmeye yönelik olan bu merakı.

Venedikliler Osmanlı kültürünü sadece meraktan değil ticari amaçlı da öğrenmeye çalıştı. Osmanlı pazarlarında avantajlarını artırmak isteyen Venedikli girişimciler Osmanlı kültürünün içine girmeye başladı. Venedik'teki bir matbaada Arapça Kur'an-ı Kerim basıldı. Ancak bu durum Allah'ın kitabının matbaada basılamayacağını, sadece elde yazılabileceğini düşünen Müslüman halkın tepkisini topladı. Sonuçta basımında oluşan hakarete ulaşabilecek hatalar nedeniyle basılan nüshalar imha edildi. 1547'te Andrea Arrivabene tarafından Kur'an-ı Kerim'in İtalyanca ilk baskısı yapıldı ve ticari bir başarı sağladı (Pedani 2015: 277).

Osmanlı halkı ile Venedik halkı birbirlerinden dini açıdan da etkilenmişlerdi. Özellikle Osmanlı sarayında Hristiyanlık'tan dönme çok sayıda insan çalışmıştır. Venedik elçilik raporları Venedik uyruklu kişilerin, Türk ordusunda ve donanmasında görev almak için Müslüman olduklarını ve kendi istekleri ile Türk olduklarını belirtmiştir (Valensi 1994: 35). Ayrıca korsanlar tarafından kaçırılarak İstanbul'a getirilen ve Osmanlı sarayında Müslüman yapılan Venedikliler de vardı. Bunlardan biri Hristiyan ismini bilmediğimiz Gazanfer Ağa'dır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde İstanbul'a getirilmiş, II. Selim'e hizmet etmesi için Müslüman olmuş ve Gazanfer ismini almıştı. Ölmeye kadar da kapağası olarak çalışmıştır. Gazanfer Ağa, İstanbul'a gelen kız kardeşi Beatrice'i şehirde kalması ve Müslüman olması için ikna etmişti. Beatrice, Müslüman olduktan sonra Fatma Hatun ismini almış ve sarayda kalmıştı. Venedik Devleti'ne casusluk yapan Fatma Hatun, saraydaki gizli konuları Venedik balyosuna bildirmişti.

Korsanların kaçırmaları sonucu Osmanlı Devleti'ne getirilen Venediklilerin yanında Venedik'e götürülen Müslümanlarda vardı. Venedik'e giden ve Hristiyan olan Müslüman kadınları için San Barnaba yakınlarında "Türk Kızları" (delle Turchette) denilen bir sokak bulunmaktaydı. Sokak ismini burada bulunan ve din değiştirenlerin eğitiminden geçirildiği bir sığınma evinden almaktaydı (Pedani 2015: 212). Bazı

Hristiyan kadınları da yatacak ve karınlarını doyuracak yer bulamadıkları zaman kendilerini Müslüman olarak tanıtarak bu eve sığınırlardı. Bu durum fark edilirse evden atılırlardı. Eğer tekrar Müslüman olmak isteyen olursa, Osmanlı Devleti'nden gelen tüccarlara tahsis edilmiş olan "Fondaco dei Turchi"ye başvurulardı. Fundukun önde gelen tüccarları zorla Hristiyan olmuş kadınları dinler ve Müslüman olmaları karşılığında bir belge verirlerdi (Pedani 2015: 213).

Venedik'te çok sayıda Müslüman köle yaşıyordu. Venedik'e gelen Osmanlı Devlet temsilcileri, Müslüman kölelerin bağışlanmasını sağlayabiliyorlardı. Bu durumdan istifade eden köleler özgürlüklerine kavuşabiliyorlardı. Osmanlı Devleti'nden gelen diplomatik temsilcilerin kölelerin özgürlüğünü talep etmelerini engellemek isteyen Venedik, temsilciler gelmeden köleleri bölgeden uzaklaştırıyordu (Pedani 2011: 76).

Venedik'te soyluların yabancılarla arkadaşlık kurması çok fazla kabul görmezdi. Ancak Osmanlı Devleti'nden gelen diplomatik temsilciler, Venedik'i gezerken onlara eşlik eden soylularla arkadaşlık kurabiliyordu. Bu arkadaşlık özellikle Osmanlı Devlet temsilcilerinin Venedik soylularının evinde ağırlanmasıyla geliştiriliyordu. Osmanlı Devlet temsilcilerinin rahat etmesi için özel bir çaba gösteriliyordu. Ancak kültürel farklar nedeniyle temsilciler alışık oldukları rahatlığı bulamayabiliyorlardı. Goffman (2004: 160), 28 Mart 1570 tarihinde Kıbrıs Adası'nın teslim edilmesi için Osmanlı Devleti'nden Venedik'e gönderilen Kubad Çavuş'un alışık olduğu Türk adetlerini Venedik'te bulamadığını şöyle anlatır: *Kubad kimi bakımdan kendi kentinin kolaylıklarını özliyordu. Venedik'in sert tahta sandalyeleri ve masaları, alışık olduğu yumuşacık, ipek divanların yerini tutamazdı. İnsan sopa gibi dimdik durduğu yerde, güzel bir içkinin tadını nasıl çıkarabilirdi? Daha da kötüsü kahvehanelerin yokluğu. Venediklilerin bu tür eğlencelerden haberi yoktu ve elçi bu gevşeme alışkanlığını yerine getirememekten dolayı nasıl da bunalıyordu.* Ancak zamanla Doğu'yu tanıyan Venedikliler, Doğu kültürünü gelir elde edebilecekleri bir fırsat haline dönüştürdüler. San Marco Meydanı'nda tarçın aromalı, siyah ve oryantal bir içecek olan kahvenin satıldığı dükkânlar açıldı. Osmanlı kültürünü ve kokusunu yansıtan pazaryerleri kuruldu. Hatta Venedik karnavallarında Türk ip cambazları gösteriler yaptı.

3.4. Venedik Elçilerinin Kabulü

Venedik, XIV.- XVI. yüzyılların en etkili siyasi ve askeri aktörlerinden biri olan bir deniz imparatorluğuydu. Aynı zamanda donanması, tüccarları ve diplomatları ile bu asırların en parlak devletlerinden biriydi (Ed. Afyoncu 2012: XI). Osmanlı Devleti'nin Venedik'e karşı denizlerde hızla büyümesi ve gelişmesi iki devleti ticari ve siyasi açıdan karşı karşıya getirmişti. İki ülke arasındaki bu gelişmeler diplomatik ilişkilere de yansımış ve elçilerin önemi artmıştır (Akım 2013: 137). Özellikle Venedik elçileri modern diplomasisinin kurulmasında önemli rol oynamışlardır.

3.4.1. Venedik Elçileri

Venedik elçileri, daha doğru bir tanımla “*Osmanlı Devleti nezdinde bulundurduğu elçi*” demek olup özel bir ismi vardı (Baysun 1944: 291). Latince “*bailus*” kelimesinden türetilen (Pedani 2015: 89) “*bailos*” ya da “*balyoz*” imlaları şeklinde de kullanılan balyosun kelime manası “*taşıyıcı*” idi (Acıpınar 2016: 77).

Bizans döneminde İstanbul'da temsil edilme hakkı elde eden Venedikli yöneticilerin atadıkları konsoloslar bu ismi kullanmışlardır. İstanbul'un fethinin ardından imzalanan 1454 tarihi antlaşma sonucu Venedik, Osmanlı Devleti ile ilişkilerini yürütecek olan balyos denilen daimi temsilcisinin ayrıcalığını da elde etmiştir (Acıpınar 2016: 77). Bunun yanında Balyos terimi sadece Venedik temsilcileri için değil zaman zaman diğer devlet temsilcileri için de konsolos karşılığında kullanılmaktaydı (Şakiroğlu 1992: 43).

Venedik'in gönderdiği iki çeşit elçi vardı. Elçilerin bir kısmı, mühim meseleler için veya cülus tebriki gibi işler için gelirlerdi. Bu elçiler vazifelerini tamamladıktan sonra Venedik'e dönerlerdi ve bunlar için balyos tabiri kullanılmazdı. Elçilerin diğer kısmı ise belirli süre İstanbul'da ikamet ederlerdi. Venedik balyosu unvanını bunlar taşırlardı. Türk kaynaklarında kendilerinden bahsedilirken “*mukim olan elçi*” ve “*ikamet elçisi*” denilmektedir (Baysun 1944: 293). Venedik temsilcileri için kullanılan balyos tabiri İstanbul'un yanında Şam, Trabzon ve Sur gibi şehirlerin temsilcileri içinde

kullanılırdı. Ancak İstanbul'da görevlendirilmiş olan balyos diğer şehirlerde bulunan temsilcilerden daha üstün ve daha yetkiliydi (Akım 2013: 138). Özellikle İstanbul'un fethinden itibaren Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki gücünün artması üzerine Venedik'in çıkarlarını korumak için çalışırlardı.

Venedik, Bizans döneminden itibaren kendi vatandaşlarının ve devletinin çıkarını korumak için İstanbul'da daimi bir elçi bulundururdu. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinden bir yıl sonra Osmanlı-Venedik arasında imzalanan antlaşma ile balyosun Osmanlı Devleti'ndeki statüsü belirlendi (1454). Antlaşmaya göre Venedik, İstanbul'a balyos ve ailesini gönderebilir, balyosun burada Venediklileri yönetme, yargılama ve başkanlık etme hakkı vardır (Şakiroğlu 1992: 44). Böylece Venedik temsilcileri, Türklerle yapılan anlaşmaları İstanbul'daki balyosların aracılığıyla gerçekleştirecektir. Bunun yanında Osmanlı Devleti'ne verilmesi gereken haraç, tazminat, vergiler de balyos tarafından karşılanacaktır.

İstanbul'daki balyoslar bir taraftan Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmeler hakkında bilgi toplarken diğer taraftan tüccarların meselelerini çözmeye çalışırlardı. Meselelerin büyümeden çözülmesi balyosun becerisine bağlıydı (Ed. Afyoncu 2012: XIV). Aynı zamanda Osmanlı devlet adamlarıyla da iki devlet arasındaki önemli meseleleri görüşürlerdi. Bazı zamanlarda balyosun işleri, artan siyasi olaylar karşısında yoğunlaşırdı. Venedik hükümeti bunun için fevkalade yetkilerle donatılmış, *ambasciatore* denilen farklı bir elçi gönderirdi (Şakiroğlu 1992: 44).

Balyosların görev süreleri ise tartışmalı bir konudur. Bizans döneminde görev süreleri üç yıl olan balyosların, Osmanlı Devleti döneminde başlangıçta herhangi bir hüküm yoktu. 1503'te yapılan antlaşmayla durumun farkına varılmış ve bu süre üç yıl olarak belirlenmiştir. Bu kararın alınmasında İstanbul'da gösterişli bir hayat süren ve Osmanlı katında itibarı bulunan Andrea Gritti etkili olmuştur. Bu süreye titizlikle uyulsa da 1620-1627 yılları arasında balyosluk yapan Giorgio Giustinian yedi yıl görev yaparak süreyi aşmıştır (Şakiroğlu 1992: 44). Ayrıca Venedik'in, I. Selim zamanında da süreyi dört yıla çıkarmak için elçiler gönderdiği bilinmektedir (Baysun 1944: 294).

Balyoslar, İstanbul'daki Venedik cemaatinin sorumluluğunu almanın yanında elçi ve konsolos görevlerini de yürütüyordu. Bu durum birçok güçlüğü de beraberinde getiriyordu. Bu nedenle Senato, balyoslara çok sayıda yardımcı, resmi görevli ve hizmetkâr atamıştı. Balyosa bağlı hizmetkârlar ve resmi görevliler, Venedik milletinin resmi çekirdeğini oluşturuyordu. Elçiye bağlı bu gruba (aile değil kapı halkı anlamında) *famiglia* denilirdi (Dursteler 2012: 48). Balyos hizmetinde bulunan görevliler sekreter, tercüman, tabip, din adamı ve başka görevlilerden oluşmaktaydı (Akım 2013: 141).

Osmanlı-Venedik ilişkilerinde önemli bir yere sahip olan balyoslar, Venedik senatosuna sunmak üzere düzenli bir şekilde sefaretnameler (relazione) kaleme alırlardı. Sefaretnamelerin sunuş düzeni ise şöyleydi. İmparatorluğun genişliği, başta bulunan padişahın önce fiziki yapısı, sonra yetiştirme tarzı, eşleri ve çocukları, sadrazam ve diğer divan üyeleri, hükümet adamlarının birbirleriyle olan münasebetleri ve görevleri, silahlı kuvvetlerinin durumu ve denizcilik alanında yapılan çalışmalar, devletin mali gücü ve gelir kaynakları, Şark ticaretini özelliği ve önemi konuları üzerinde durulmuştu (Şakiroğlu 1992: 45). Bazı balyoslar teferruata girerek imparatorluğun idari bölgelerini ve buralardan ne kadar asker temin edildiğini de anlatmışlardır. Eyalet yönetimine dair önemli bilgiler verildiği gibi savaş olmadığı dönemlerde eyalet askerlerinin neler yaptıklarının üzerinde durulduğu raporlar da bulunmaktadır. Aynı zamanda yeniçeriler balyosların üzerinde durduğu önemli konulardandı. Yeniçeri teşkilatı, devşirme sistemi teferruatlı olarak ele alınırdı. Balyosların bu bilgileri toplamada en büyük yardımcıları sekreterleri ve dragmanlarıydı.

Balyosların görevleri sırasında yazdıkları “dispaccio” denilen ve kısa bilgiler içeren belgeleri de son derece önemlidir. Bu koleksiyon Venedik Devlet Arşivleri'nde (Archivio di Stato di Venezia-ASVe) “Senato, Dispacci Costantinopoli (SDC)” ismiyle 243 dosyada tasniflenmiş önemli bir külliyattır. İstanbul'daki Venedik balyosunun senatoya ve doja hitaben yazıp düzenli gönderdiği raporları içermektedir (Ed. Afyoncu 2012: XVI). Bu belgelerde İstanbul'un yanında diğer bazı yerlerde meydana gelen siyasi gelişmeler, depremler, bazı balyosların ölümüne sebep olan salgın hastalıklar, yangınlar, imar hareketleri, fiyat dalgalanmaları hakkında da ayrıntılı bilgi bulunur (Şakiroğlu 1992: 45).

Balyoslar genelde Venedik milletinin çoğunlukta olduğu Galata'da otururlardı. Ancak salgın hastalıkların ve nüfusun artması üzerine dinlenmek için zaman zaman Pera bağlarında, hatta Tarabya, Büyükdere gibi yerlerdeki yazlıklarında da otururlardı. Bazen padişahların Edirne'de ikamet etmeleri, balyosların oraya gitmelerine neden olurdu. Özellikle savaş zamanları balyoslar gözetim altında tutulur ya da kiralık evlerde kalırlardı.

II. Selim döneminde, başlangıçta cülus tebriki olmakla birlikte devletlerini siyasi konularda temsil etmek için Osmanlı Devleti'ne gelen elçiler mühimme defterlerine kayıt edilmiştir. Kayıtlara göre elçiler önce İstanbul'a gitmişlerdi. Daha sonra da II. Selim'in Edirne'de olması sebebiyle oraya gitmişlerdi. Ancak Mühimme defterlerinde Venedik elçilerinin faaliyetleri hakkında bilgiler bulunmamaktadır. Ancak iki devlet arasındaki gelişmeler sonucu alınan kararlar mühimme devletlerine kaydedilmiş ve bu kayıtlarda kimi zaman Venedik balyoslarından da bahsedilmişti (Akım 2013: 149). Diğer taraftan Venedik elçilerinin, görevlerinin bitiminde Venedik Senatosu'na sundukları raporların bir kısmı dilimize çevrilmiştir. Böylece II. Selim'in cülusundan sonra ve saltanatı süresince görev yapan balyosları tespit edebilmekteyiz (Bkz. Ek 16).

3.4.2. Osmanlı-Venedik Hediyeleşmeleri

Osmanlı Devleti ile diplomatik temasları kurmak üzere gelen Venedikli elçiler yanlarında doç adına değerli hediyeler getirirlerdi. Venedikli elçilerin getirdiği bu hediyelerin neler olduğunu çok fazla öğrenemesekte, bu hediyeler için yapılan masraflara ulaşabiliriz. XIV. yüzyılın sonunda, Venedikli senatörlerin elçilerden tutumlu davranmaları konusunda isteklerine rağmen, Kırım hanları ve Osmanlı sultanları için 1000 duka altına kadar harcama yapıldığını öğrenmekteyiz (Pedani 2015: 110).

Aslında hediyeler, Venediklilerin Osmanlı Devleti'ne yakınlaşmasını sağlayan en önemli araçlardan biri olmuştur. Genellikle Osmanlı vezirlerinin talepleri üzerine olsa da, diplomatik yollarla Venedik'ten gönderilen hediyelerin miktarı oldukça fazlaydı (Pedani 2011: 79). Başlangıçta Venedik'ten gönderilen hediyeleri av köpekleri,

gümüşten yapılmış eşyalar, kürkler, inciler ve değerli kumaşlar oluşturmaktaydı. XVI. yüzyıldan itibaren bunların yerini dünya haritaları, çeşitli saatler, gözlükler, Murano camları, mücevherler ve altından yapılmış eşyalar, kumaş, şeker, parfüm, kitap, mumlar, limon, portakal, şekerli badem ve Osmanlı Devleti'nde daha çok rağbet edilen Grana peyniri, şarap ve balık aldı (Ünyay Açıkgöz 2012: 198). Venedik'ten İstanbul'a ayrıca ayna ve yastık da gönderilmiştir. Ancak sandalyelerin özel bir yeri vardı. Bu sandalyelerin bazıları yolculukta da kullanılmak üzere katlanabilirdi. Sandalyeler genelde kadife kaplıydı ve modaaya uygun olarak da alçak iskemlelerdi. Osmanlı Devleti de Venedik'e ipek kumaşlar, mendiller, tütün, pipo, gül reçeli tarak, şerbet bardakları ve kehribar gibi hediyeler göndermekteydi.

Osmanlı adetlerine göre hediye almak, hediye vermek kadar önemliydi. Bu nedenle sunulan hediyeye itiraz edilmezdi. Astlar için üstlerine hediye vermek zorunluluktan karşılığında da üstlerinden hediye alırlardı. Astların verdiği hediyelerin değeri her zaman daha fazla olurdu. Bu nedenle bir beylerbeyinin veya sancak beyinin Venedik'te verdiği hediye Osmanlı sultanının verdiği hediyeinden daha değerli olurdu. Aslında Osmanlı sultanları manevi değere önem verdikleri için takdim ettikleri hediyelerin sembolik değeri de fazla olurdu. Mesela Osmanlı sultanının eski bir sarığı, üzeri değerli mücevherlerle kaplı bir şahin terbiyecisinin eldiveninden daha değerli sayılırdı (Pedani 2015: 117). Osmanlı Devleti'nde hediye bir onur meselesiydi ve hediye alıp vermek görev kabul edilirdi.

Venedik elçi ve beyleri, sadece diplomatik görüşmelerde değil, düğünlerde de Osmanlı Devleti'ne hediyeler sunmuşlardı. Mesela Sultan III. Murat'ın oğlu şehzade Mehmet'in 1582 tarihli sünnet düğününde Venedik elçisi tarafından III. Murat'a çok sayıda ve çeşitte hediyeler sunulmuştu. III. Murat'a sunulan bu hediyeler arasında kıymetli mücevherler, elbiseler, çok çeşitli değerli kumaşlar, testi, kupa, gümüş leğen, ibrik, sini gibi hediyeler bulunmaktaydı (Akım 2013: 66).

Osmanlı Devleti için bu kadar önem arz eden hediye kültürünün önemini anlayabilmiş olan Venedik elçisi Cristoforo Valier, 1616'da Venedik meclisine Osmanlı hediye kültürünü şöyle betimlemiştir: “Çok ve sık olmalı, ancak alçakgönüllü hediyeler

olmalı; çok değerli hediyeler vermek faydasızdır; çok ısrar edene hediye verilmemesi gerekir, uygunsuz bir zamanda hediye verilmesi de doğru olmaz zira bu durum faydadan çok zarara yol açar ve herkes bundan faydalanmaya başlar; değerli bağışlarda kişinin namı bilinmelidir; hediyeleşmek çıkarlar düşünülerek yapılırsa istenen sonuca ulaşılır; kısaca Osmanlı'nın dediği gibi, 'Saraya taşıyan ve veren el hiçbir zaman kesilmez.'” (Pedani 2015: 118).

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ

Akdeniz'e hâkim olma arzusu, Osmanlı Devleti ve Venedik Cumhuriyeti arasında uzun yıllar yaşanan mücadelelere sebep olmuştur. Bir tarafta Akdeniz'de hızla ilerleyen Osmanlı Devleti, diğer tarafta Levant ticaretini yıllardır elinde bulunduran Venedik bulunmaktaydı. Her ikisi de bulundukları konumdan taviz vermek istemiyorlardı. Bu durum iki devlet arasında şiddetli mücadelelerin yaşanmasına zemin hazırladı. Uzun süren çarpışmaların sonunda yükselen bir güç olan Osmanlı Devleti Akdeniz'de hâkimiyetini sağladı. Askeri alanlarda kazandığı başarıları diplomatik alanda da pekiştirmek isteyen Osmanlı Devleti, Venedik'e dönem dönem ahidnâmeler verdi.

Her saltanat değişikliğinde yenilenen ahidnâmeler, II. Selim'in cülusuyla birlikte de yenilendi. Böylece her iki taraf Akdeniz'deki ticari çıkarlarını korumaya devam edecekti. Ancak Osmanlı Devleti'nin, Venedik'in Doğu Akdeniz'deki en önemli askeri ve ticari üssü olan Kıbrıs'ı ele geçirmesi bütün dengeleri değiştirdi. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı alarak stratejik ve ticari açıdan büyük bir kazanç elde etti. Suriye ve Kuzey Afrika gibi Doğu Akdeniz'de önemli mevkileri elinde bulunduran Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı almakla bu bölgelerdeki topraklarını Venediklilere karşı korumuş oldu. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan alınan hammadde Kıbrıs üzerinden Anadolu ve Avrupa'ya naklediliyordu. Dolayısıyla Kıbrıs, Asya ve Avrupa arasından kavşak noktasıydı. Osmanlı Devleti bu noktayı ele geçirerek Doğu Akdeniz ticaretinin tek sözcüsü konumuna yükseldi. Diğer taraftan Doğu Akdeniz için stratejik öneme sahip olan Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'nin eline geçmesi, Venedik'in Doğu ticaretiyle olan bütün bağlantılarını kopardı. Venedik, Akdeniz'in doğu ucundaki tek toprağı olan

Kıbrıs'ı kaybetmekle kalmamış, devlet gelirleri de kesilmişti. Hatta Kıbrıs üzerinden yürüttüğü korsanlık faaliyetleri de sekteye uğramıştı.

Kıbrıs'ın elden çıkması üzerine Venedik, müttefik devletlerle 25 Mayıs 1571'de ittifak anlaşmasını yaptı. İspanya, Malta, Papalık, Napoli ve Sicilya, Kutsal İttifak olarak adlandıracakları güçlü bir müttefik birliği kurudular. Venedik, bu ittifakla Kıbrıs yenilgisinin intikamını almayı ve Osmanlı donanmasını bozguna uğratmayı planlıyordu. Müttefik donanması uzun süren hazırlıklardan sonra denize açıldı ve 7 Ekim 1571 tarihinde İnebahtı zaferini kazandı. Bu zafer Avrupa'da büyük bir yankı uyandırdı. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu yenilgisi uzun soluklu olmadı ve kısa sürede yeni bir donanma inşa edildi. Osmanlı donanmasının kısa sürede inşa edilerek denizlerdeki yerini alması, Osmanlı Devleti'nin İnebahtı yenilgisinden önceki gücünün devam ettiğini kanıtladı. Osmanlı donanmasına saldırmaktan çekinen müttefik donanması bölgeden ayrıldı. Sonuçta Osmanlı Devleti'nin gücünden çekinen Venedik, barış masasına oturmayı kabul etti.

İnebahtı yenilgisi, Osmanlı Devleti'nde büyük şaşkınlık uyandırdı. Yenilmez olarak görülen Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti, bu düşünceleri tamamen değiştirdi. Osmanlı Devleti binlerce şehit verdi ve donanmanın büyük bir kısmı tahrip edildi. Belki de en büyük kayıp, yetişmiş denizcilerin şehit olmasıydı. Donanmanın kaybı devlete mali bir yük getirdi. Ancak Osmanlı Devleti, bu krizi lehine çevirmeyi başardı. Osmanlı tersaneleri gösterdikleri yoğun faaliyetlerle bir sonraki sefer mevsimine yepyeni bir donanma oluşturdu. Öyle ki önceki donanmayla kıyaslanabilecek kadar iyi bir donanma vücuda getirdiler. Elbette Osmanlı Devleti'nin bu gücü barış masasına da yansdı. Nitekim Hammer'in; *"Bu muahedenin şartları düşünülecek olursa, İnebahtı Muharebesini Türkler kazanmış zannedilir."* sözünden Osmanlı Devleti'nin onurunu ve gücünü korumuş olduğunu görmekteyiz.

Savaşın diğer cephesinde yer alan Venedik, İnebahtı'da kazandığı zaferin tadını çıkaramamıştı. Savaş sonunda yapılan antlaşma gereğince mali durumu oldukça zorlanmıştı. Üç yılda ödenmesi gereken savaş tazminatı dört yıla kadar çıkmıştı. Zira Kıbrıs'ın elden çıkması Venedik ekonomisine ağır bir darbe vurmuştu.

II. Selim dönemi Osmanlı-Venedik ilişkileri çoğunlukla Kıbrıs Adası'nın fethi ve İnebahtı Savaşı etrafında şekillenmişti. Ancak iki taraf arasındaki ilişkileri sadece bu mücadeleler çerçevesinde değerlendirmek yanlış olur. Taraflar aynı coğrafyada yaşamışlar ve ekonomilerini aynı temele dayandırmışlardı. Venedikli tüccarlar Doğu'dan Osmanlı Devleti aracılığıyla gelen ürünleri deniz yoluyla Avrupa'ya taşıyorlardı. Özellikle XVI. yüzyılda tüccarların ticarete odaklanmaları, Osmanlı-Venedik çatışmalarının süresini kısaltmaktaydı. Karşılıklı imzalanan ahidnâmeler iki ülke arasındaki ticareti daha fazla canlandırmaktaydı. Osmanlı tüccarları Venedik pazarlarında talep gören ürünleri Venedik'e götürüp satarken, Venedik tüccarları da Venedik'ten getirdikleri ürünleri İstanbul'da satmaktaydılar. Savaş döneminde ufak tefek aksaklıklar yaşansa dahi iktisadi ilişkiler devam etmekteydi. Her savaş sonrasında Osmanlı ve Venedikli tüccarlar birbirlerinin ülkesinde rahatça dolaşıp ticaret yapmaya devam ediyorlardı. Özellikle Venedik'in İstanbul'daki elçisi balyoslar, İstanbul'daki Osmanlı-Venedik ticaretine yön vermektedirler. Osmanlı hükümdarından aldıkları imtiyazlarla balyoslar, buradaki ticareti kontrolleri altına bulundurmaktaydılar. Ancak Kıbrıs Adası'nın fethi bu durumu değiştirdi. Çatışmaların şiddeti giderek arttı. İstanbul'daki Venedik balyosu gözetim altına alındı. İki ülke arasındaki ticaretin seyri Venedik aleyhine değişti. Bunun üzerine Venedik tüccarları, ticareti Fransız bayrağı altında sürdürme kararı aldılar. Bu durum ilerleyen dönemlerde Venedik'in, Osmanlı pazarlarındaki üstünlüğünü Fransa'ya kaptırmasına neden olmuştur.

II. Selim döneminin beklide en büyük hadiselerinden biri olan Kıbrıs'ın fethi ve İnebahtı Savaşı'nın ardından Osmanlı-Venedik ilişkileri bir süre daha devam etti. II. Selim Venedik'e verdiği yeni bir ahidnâmeyle savaştan kalan olumsuzluklara sünger çekmeye çalıştı. Venedik, Osmanlı Devleti'ne savaş tazminatı ödemeyi kabul etti. Özellikle XVI. yüzyılda kendini hissettiren coğrafi keşiflerin olumsuz sonuçlarına karşı Osmanlı Devleti ve Venedik, Akdeniz ticaretini canlı tutmaya çalıştılar. Osmanlı Devleti bunda başarılı olsa da, Venedik dirayetli olamadı. Avrupa ticaretindeki yerini, bir süre sonra daha güçlü Avrupa devletlerine bırakmaya başladı.

KAYNAKLAR

1. Başbakanlık Osmanlı Arřiv Belgeleri (BOA)

BOA. MD., Defter No: 8

BOA. MD., Defter No: 9

BOA. MD., Defter No: 10

BOA. MD., Defter No: 12

BOA. MD., Defter No: 14

BOA. MD., Defter No: 16

BOA. MD., Defter No: 21

2. Kaynak Eserler

Katib Çelebi (2008). *Tuhfetü'l Kibar fî Esfari'l-Bihar*, Haz. İdris Bostan, Ankara:
Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı.

Peçevî İbrahim Efendi (1992). *Peçevî Tarihi*, Haz. Bekir Sıtkı Baykal, C. I, Ankara:
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Selânikî Mustafa Efendi (1988). *Tarih-î Selânikî*, Haz. Mehmet İpşirli, İstanbul:
Edebiyat Fakóltesi Basımevi.

3. Tetkik Eserler

- Acıpınar, Mikail (2016). *Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa, Akdeniz’de Diplomasi, Ticaret ve Korsanlık 1453-1599*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Afyoncu, Erhan (Ed.) (2012). *Venedik Elçilerinin Raporlarına Göre Kanuni ve Pargalı İbrahim Paşa*, Çev. Pınar Gökpar-Elettra Ercolino, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Akım, Pınar (2013). *II. Selim Dönemi Elçi Kabulleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Alasya, H. Fikret (1988). *Tarihte Kıbrıs*, Ankara: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Merkezi.
- Arıkan, Muzaffer (1995). “Osmanlı Devleti’nin Akdeniz Siyaseti”, *XIV.-XVI. Yüzyıllarda Türk-İspanyol İlişkileri ve Denizcilik Tarihimize İlgili İspanyol Belgeler*, Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Basımevi, s. 14-23.
- Arnold, David (2000). *Coğrafi Keşifler Tarihi (1400-1600)*, Çev. Osman Bahadır, İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- ATASE (Haz.) (1971). *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, C. III/3, Seri No. 2, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- ATASE (Haz.) (1986) *Kıbrıs’ın Fethi (1570-1571)*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bağış, Ali İhsan (1983). *Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Bal, Faruk (2011). “XVI. Yüzyılda Osmanlı-İspanya İktisadi İlişkileri: Akdeniz’de Rekabet”, *Öneri Dergisi*, C. IX, S. 56, s. 201-211.
- Baltazzi, Alex (2006). “Levantenler ve Levantizm”, *Avrupalı mı Levanten mi?*, Haz. Arus Yumul, Fahri Dikkaya, İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 51-54.

- Baysun, M. Cavid (1944). “Balyos”, *MEBİA.*, C. II, İstanbul, s. 291-295.
- Baysun, M. Cavid (1957). “Lepanto”, *MEBİA.*, C. VII, İstanbul, s. 32-45.
- Bertele, Tommaso (2012). *Venedik ve Konstantiniyye, Tarihte Osmanlı-Venedik İlişkileri*, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bostan, İdris (1997). “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nin Deniz Politikası”, *XV. ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul: Ensar Neşriyat, s. 185-204.
- Bostan, İdris (2000). “İnebahtı Deniz Savaşı”, *TDVİA.*, C. XXII, İstanbul, s. 287-289.
- Bostan, İdris (2002). “Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği”, *Türkler*, C. X, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları s. 224-235.
- Bostan, İdris (2006). *Beylikten İmparatorluğa Osmanlı Denizciliği*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bostan, İdris (2009). “Malta Kuşatmasından Tunus’un Fethine”, *Türk Denizcilik Tarihi I*, İstanbul: Boyut Yayınları.
- Braudel, Fernand (1990). *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, C. II, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Büyüktuğrul, Afif (1970). *Osmanlı Deniz Harp Tarihi*, C. I, İstanbul: Deniz Basımevi.
- Cezar, Mustafa (2011). *Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, C. III, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çiçek, Kemal (2002). “Kıbrıs”, *TDVİA.*, C. XXV, Ankara, s.374-380.
- Çiçek, Kemal (2003a). “Lefkoşa”, *TDVİA.*, C. XXVII, Ankara, s. 124-126.

- Çiçek, Kemal (2003b). “Magosa”, *TDVİA*, C. XXVII, Ankara, s. 311-313.
- Danişmend, İsmail Hami (1948a). “İnebahtı Faciasında Sokullu’nun Mesuliyeti”, *Çınaraltı Dergisi*, S. 5, s. 6-14.
- Danişmend, İsmail Hami (1948b). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. II, Türkiye Yayınevi.
- Darkot, Besim (1955). “Kıbrıs”, *MEBİA*, C. VI, İstanbul, s. 672-676.
- Davies, Norman (2006). *Avrupa Tarihi*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: İmge Kitabevi.
- Doğan, Güner (2012). “Osmanlı-Venedik İlişkilerinde Bir Tüccarın (Abdurrahman Çelebi) Dünyası (1701-1702): Esaret, Çaresizlik ve Özgürlük”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 29, S. 1, Ankara, s. 95-108.
- Dursteler, Eric R. (2007). *İstanbul’daki Venedikliler, Yeniçağ Başlarında Akdeniz’de Millet, Kimlik ve Bir Arada Var Oluş*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dündar, Recep (2002). “Kıbrıs’ın Fethi”, *Türkler*, C. IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 1219-1243.
- Eldem, Edhem (2006). “Levanten Kelimesi Üzerine”, *Avrupalı mı Levanten mi?*, Haz. Arus Yumul, Fahri Dikkaya, İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 11-22.
- Emecen, Feridun (2009). “II. Selim”, *TDVİA*, C. XXXVI, İstanbul, s. 414-418.
- Emecen, Feridun (2011). *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-I*, İstanbul: İSAM.
- Eren, Güler (Ed.) (1999). “Kanuni Sultan Süleyman”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. XII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 82-125.

- Finkel, Caroline (2007). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Fleet, Kate (2002). “Görülemeyen Osmanlı: Geç Ortaçağ ve Modern Dönemlerde Akdeniz Tarihinin Kayıp Devleti”, *Türkler*, C. IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 106-117.
- Galenti, Avram (1924). “Lepant (İnebahtı) Muharebe-i Bahriyyesi”, *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, C. XIV, S. 1(78), İstanbul, s. 58-64.
- Gencer, Ali İhsan (1999). “Osmanlı Türklerinde Denizcilik”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. VI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 569-590.
- Goffman, Daniel (2004). *Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700*, Çev. Ülkün Tansel, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Gökbilgin, M. Tayyib (1973). “Venedik Doğu ve Leh Kralına Verilen Bir Kısım Ahidnamelerin Şekil ve Muhteva Bakımından Taşındıkları Önem ve Tarihi Gerçekler”, *VII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 25-29 Eylül 1970) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 473-483.
- Gülsoy, Ersin (2002). “XVI.-XVII. Yüzyıllarda Akdeniz’de Osmanlı Hâkimiyeti”, *Türkler*, C. IX, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 1082-1100.
- Güngen, Coşkun (1995). “Osmanlı Deniz Tarihinin Preveze-İnebahtı Döneminde Kaptan-ı Deryalık”, *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, S. 562, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Basımevi, s. 67-71.
- Hammer, Joshep Von (2010). *Büyük Osmanlı Tarihi*, Haz. Mümin Çevik, C. IV, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Harris, William (2005). *Levant Bir Kültürler Mozaïği*, Çev. Ercan Ertürk, İstanbul: Literatür Yayınları.

- Hess, Andrew (2010). *Unutulmuş Sınırlar XVI. Yüzyıl Akdeniz’inde Osmanlı-İspanya Mücadelesi*, Çev. Özgür Kolçak, İstanbul: Küre Yayınları.
- İnalcık, Halil (1960). “XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar”, *Belleten*, C. XXIV, S. 93, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnalcık, Halil (1978). “An Outline of Ottoman-Venetian Relations”, *Leo. S. Olschki Editore*, Firenze, s. 83-90.
- İnalcık, Halil (2000). *Osmanlı İmparatorluğu Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev. Halil Berktaş, C. I, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- İnalcık, Halil (2002). “Mühimmelere Göre İnebahtı Deniz Savaşı”, *Türk Denizcilik Tarihi*, Ankara: Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı, s. 145-149.
- İnalcık, Halil (2003). “Osmanlı’nın Avrupa ile Barışıklığı: Kapitülasyonlar ve Ticaret”, *Doğu-Batı*, S. 24, Ankara: Doğu-Batı Yayınları, s. 55-81.
- İnalcık, Halil (2009). *Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İnalcık, Halil (2011a). *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları 1302-1481*, İstanbul: İSAM.
- İnalcık, Halil (2011b). *Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İnalcık, Halil (2012). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, Çev. Ruşen Sezer, 17. b., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kara, Arif Emre (Haz.) (2009). “Türk Deniz Tarihinde Kıbrıs’ın Fethi”, *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Piri Reis Araştırma Merkezi*, S. 9, İstanbul: Deniz Basımevi.

- Kaya, Önder (2011). *Avrupa Tarihi Roma İmparatorluğu'ndan Hitler Almanyası'na*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kiel, Machiel (2000). “İnebahtı”, *TDVİA*, C. XXII, İstanbul, s. 285-287.
- Kurtuluş, Rıza (1991). “Avrupa”, *TDVİA*, C. IV, İstanbul, s. 151-159.
- Kütükoğlu, Mübahat S. (1988). “Ahidname”, *TDVİA*, C. I, İstanbul, s. 536-540.
- Lamartine, Alphonse de (2011). *Osmanlı Tarihi*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Lee, Stephen L. (2009). *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Mack, Rosamand M. (2005). *Doğu Malı Batı Sanatı İslam Ülkeleriyle Ticaret ve İtalyan Sanatı 1300-1600*, İstanbul: Kitap Yayınları.
- Mantran, Robert (1988). “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu ve Asya Ticareti”, *Belleten*, Çev. Zeki Arıkan, C. LI, S. 199-201, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 1433-1443.
- Mantran, Robert (1991). *XVI.-XVII. Yüzyıllarda İstanbul'da Gündelik Hayat*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Mantran, Robert (1995). *XVI.-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- Ortaylı, İlber (2006). “Levantenler”, *Avrupalı mı Levanten mi?*, Haz. Arus Yumul, Fahri Dikkaya, İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 23-28.
- Özkan, Nevin (2004). *Modena Devlet Arşivi'ndeki Osmanlı Devleti'ne İlişkin Belgeler (1485-1791): (Tıpkıbasım-Çeviri-Değerlendirme)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Öztuna, Yılmaz (2005). *Devletler ve Hanedanlar*, C. V, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Pamuk, Şevket (1988). *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Pedani, Maria Pia (2011). *Osmanlı Padişahının Adına İstanbul'un Fethinden Girit Savaşı'na Venedik'e Gönderilen Osmanlılar*, Çev. Elis Yıldırım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Pedani, Maria Pia (2013). "Venedik", *TDVİA*, C. XXXXIII, İstanbul, s. 44-47.
- Pedani, Maria Pia (2015). *Doğu'nun Kapısı Venedik*, Çev. Gökçe Karaca Şahin, İstanbul: Küre Yayınları.
- Roberts, J. M. (2010). *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Sakaoğlu, Necdet (2011). *Bu Mülkün Sultanları*, 18. b., İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar.
- Sançar, Nejdet (1942). *Tarihte Türk-İtalyan Savaşları*, İstanbul: Arkadaş Basımevi.
- Saucek, Suat (1974). "İnebahtı Savaşı (1571) Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 4-5, İstanbul, s. 35-48.
- Şakiroğlu, Mahmut H. (1983). "1503 Tarihli Türk-Venedik Antlaşması", *VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. VIII/111, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 1559-1569.
- Şakiroğlu, Mahmut H. (1986). "II. Selim'in Venedik Cumhuriyeti'ne Verdiği 1567 ve 1573 Tarihli Ahidnameler", *Erdem Atatürk ve Kültür Merkezi Dergisi*, C. II, S. 4, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 527-553.

- Şakiroğlu, Mahmut H. (1988). “Venedik Devlet Arşivinde Kanuni Sultan Süleyman Dönemine Ait Yeni Belgeler”, *IX. Türk Tarih Kongresi (Ankara 21-25 Eylül 1981) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. IX/11, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 875-878.
- Şakiroğlu, Mahmut H. (1992). “Balyos”, *TDVİA.*, C. V, İstanbul, s. 43-47.
- Toledo, Paulino (1990). “İnebahtı: Dünya Egemenliği İçin Akdeniz’de Yapılan Son Deniz Savaşı”, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, Çev. Özlem Şakiroğlu, C. VI, S. 18, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 861-876.
- Turan, Şerafettin (1967). “II. Selim”, *MEBİA.*, C. X, İstanbul, s. 434-441.
- Turan, Şerafettin (1968). “Venedik’te Türk Ticaret Merkezi (Fondaco dei Turchi)”, *Belleten*, C. XXXII, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 247-283.
- Turan, Şerafettin (2003). “Levant”, *TDVİA*, C. XXVII, İstanbul, s. 145-147.
- Türkmen, Zekeriya (1995). “Osmanlı Devleti’nde Kapitülasyonların Uygulanışına Bir Toplum Bakışı”, *OTAM*, S. 6, Ankara, s. 325-341.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983). *Osmanlı Tarihi*, C. III/1, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ünay Açıkgöz, Fatma (2012). *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Valensi, Lucette (1994). *Venedik ve Bâb-ı Âli Despot’un Doğuşu*, Çev. A. Turgut Arnas, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Waardenburg, Jacques (2007). “Reform”, *TDVİA*, C. XXXIV, İstanbul, s. 530-533.

Yıldız, Muharrem (2012). “İzmir Levantenleri Üzerine İnceleme”, *Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi*, C. 4, S. 13, s. 36-54.

Yılmaz, Özgür (2009). “Karadeniz’in Uluslararası Ticarete Açılması ve Trabzon”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(7), s. 359-382.

Zeki, Vehbi (1974). *Kıbrıs Tarihi*, 5. b., Lefkoşa: Halkın Sesi LTD.

EK 1: Kıbrıs Seferine Katılan Osmanlı Donanmasının Bir Kısmı (Haz. Kara 2009: 71-74.)

Baştarda
Üveys Danişmend Reis
Hacı Osman Reis
Behram Reis
Dumdum Memi Reis
Ali-i Zerd Dümeni
Hacı Mustafa Kapudan
Ali-i Büzürk
Hüsrev Reis-i Hassa

At Gemileri (Keştiâ-i Esb)	
Hasan Piavi Reis	Ali Reis vardıyan
Sipah Ali tabi-i emin-i şehir	Nasuh Reis
Mustafa b. Ali tabi-i emin-i şehir	Mehmed b. Hasan Reis
Hacı Nebi	Hüdaverdi Reis
Kara Muslu ser-oda	Muslihiddin Reis
Arab Mehmed Reis	İsa Reis
İsa Reis	Hüseyin Karamani

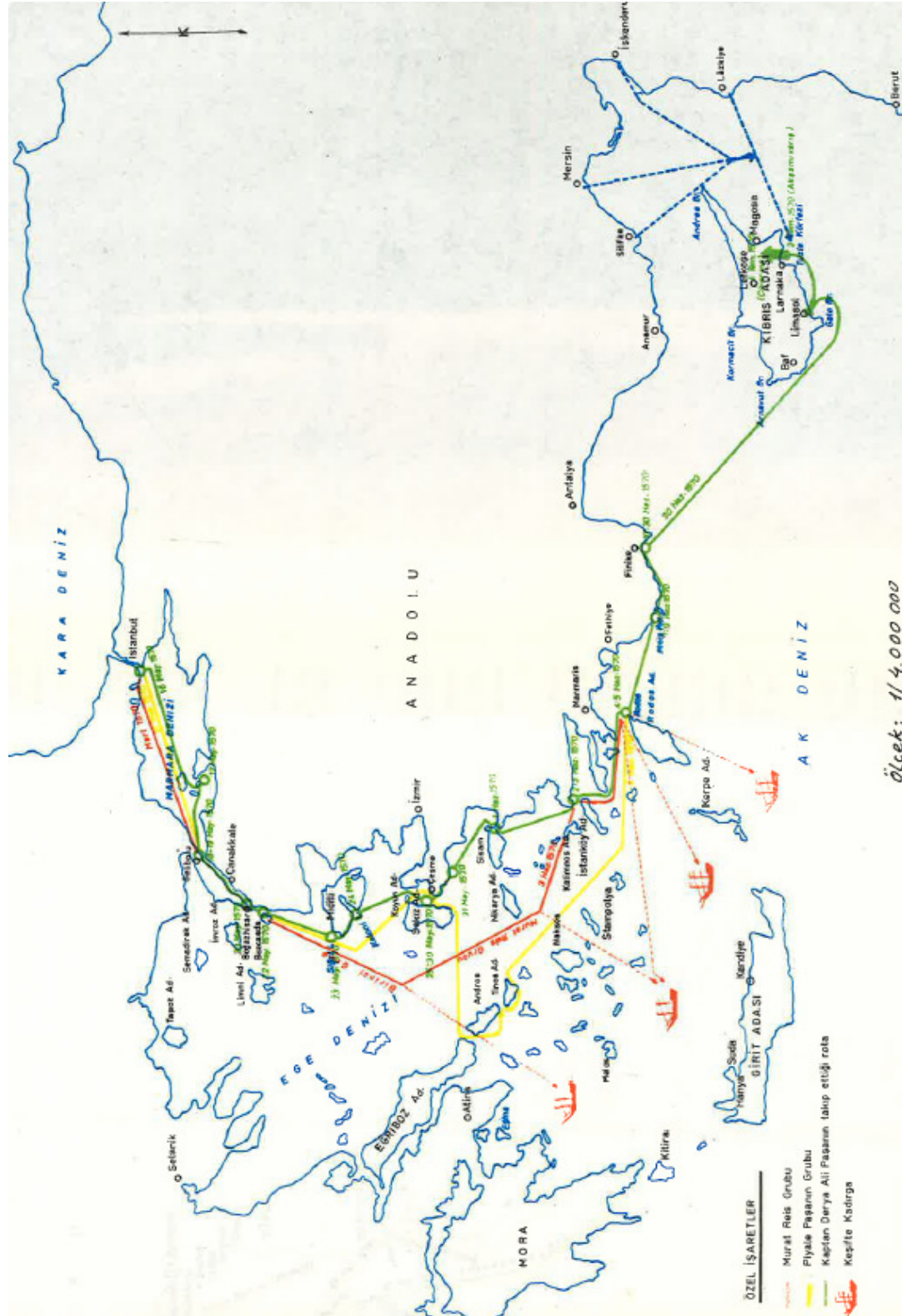
Karamürsel	Mavna
Derviş Reis	Kara Muslu
Hasan Reis	Sarı Ahmed Reis
Murad Reis	Abdi-i Zerd Reis ve Musa Reis Arab
Nasuh Reis	İskender Reis
Rasül Reis	Hıdır b. Müeyyed Reis
Pervane Reis	İsa b. Yusuf Sipahi

Kadırga	
Mehmed Reis	Mustafa Reis
Ali-i Nakkaş Reis	Memi-i Kürekî
Kadırgahâ İskenderiye	Mahmud Divâne
Ali-i Çerkes Reis-i Hassa	Muslu-ı Zerd Reis
Hacı İlyas Reis	Mehmed
Ahmed	Hüsam İskandil
Memi-i Koksa Reis-i Hassa	Hacı Bayram Reis
Ahmed Arab Kapudan	Hacı Reis
Mehmed Dümeni Reis	Hüsam Birader-i Şaban Çavuş
Şuca Çavuş	Hasan Faakı
Halil Hindi Reis	Memi-i Billur Reis
Hüsam tâbi-i Turgut Bey	Bekir Çavuş
Süleyman Reis	Sefer Çavuş
Hasan Birader-i Hüseyin Bey	Memi-i Aydın
Mahmud tabi-i Turgut Bey	

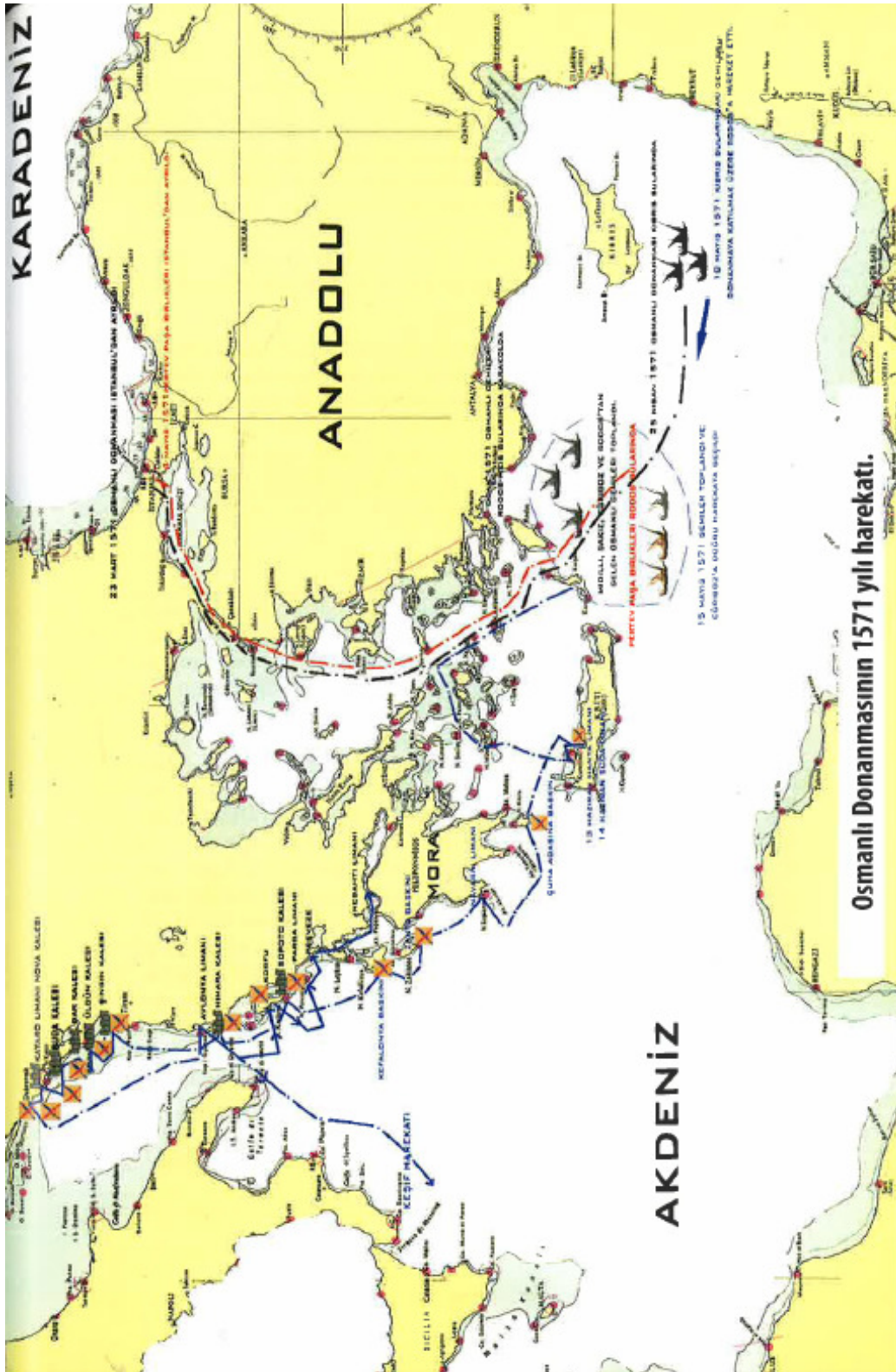
EK 2: Kıbrıs Adası'nın Coğrafi Durumu (1570-1571) (Haz. ATASE 1971: Harita II).

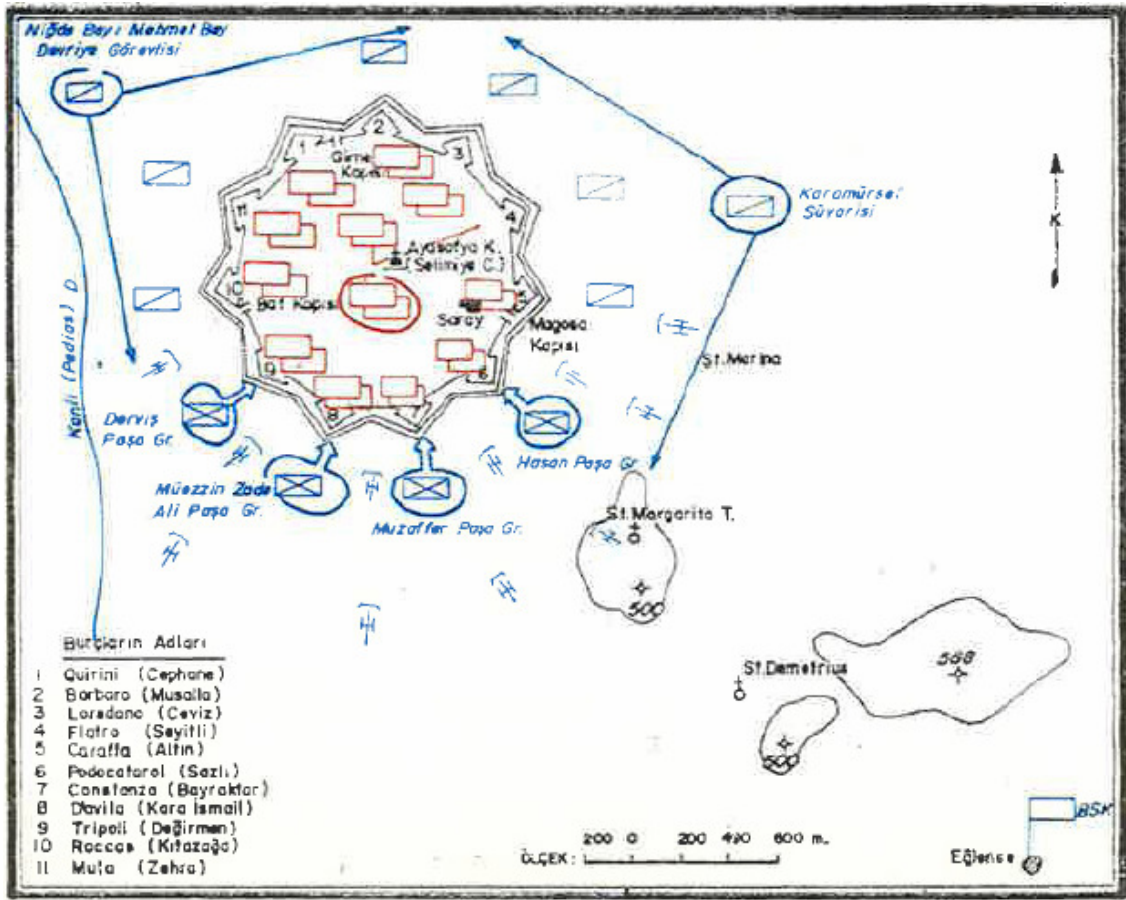
EK 4: Türk Donanmasının İstanbul'dan Kıbrıs'a Kadar Devam Eden Seyir Harekâtı ve Tuzla Körfezine Çıkarma (Haz. ATASE 1971: Kroki II).

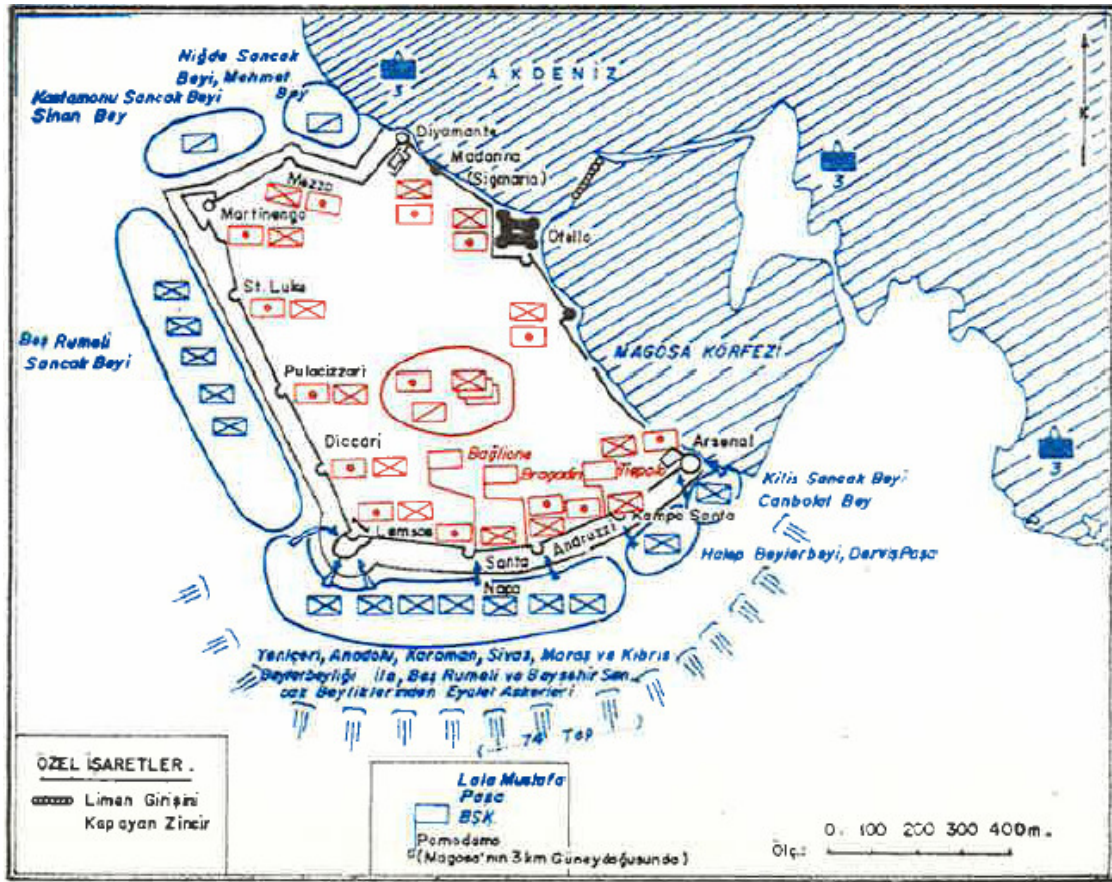
EK 7: Osmanlı Donanmasının 1571 Yılı Harekâtı (Haz. Kara 2009: 149).

EK 8: Lefkoşa'nın Kuşatılması ve Zaptı (Haz. ATASE 1986: Kroki I).

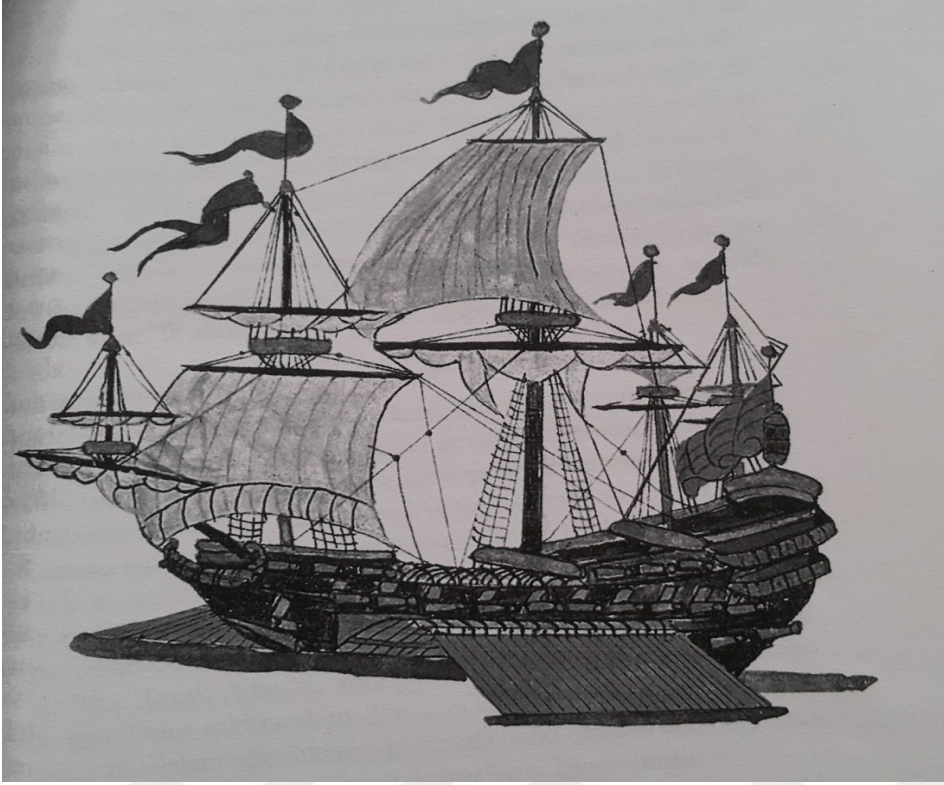
EK 9: Magosa Kuşatması (Haz. ATASE 1986: Kroki II).

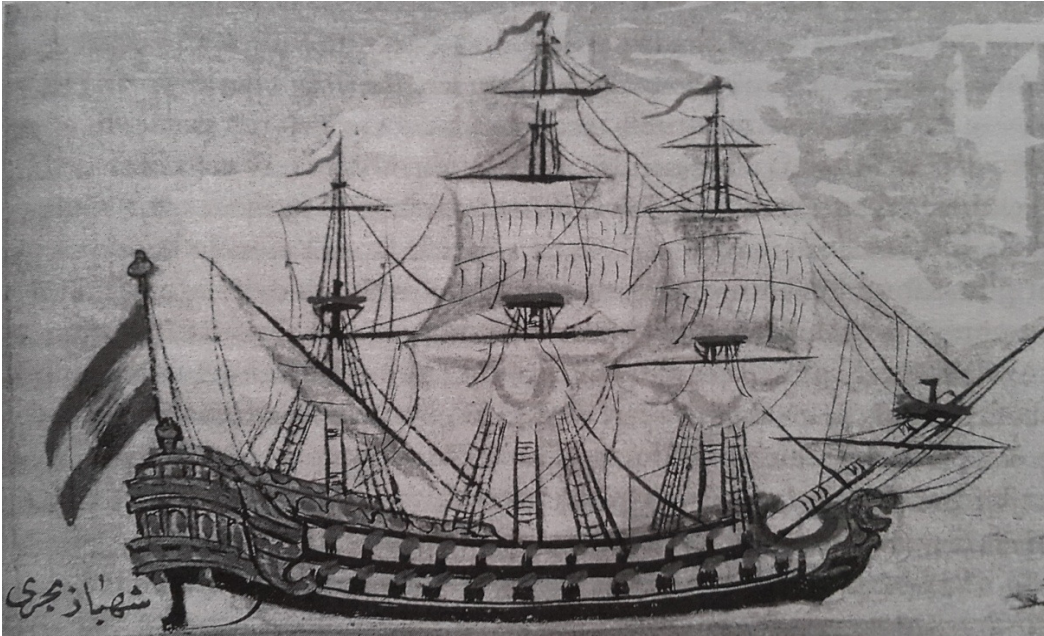
EK 12: 7 Ekim 1571 İnebahtı (Lepanto) Deniz Savaşı (Haz. ATASE 1971: Kroki X).

EK 14: Osmanlı Gemileri (Bostan 2006: 97/115).

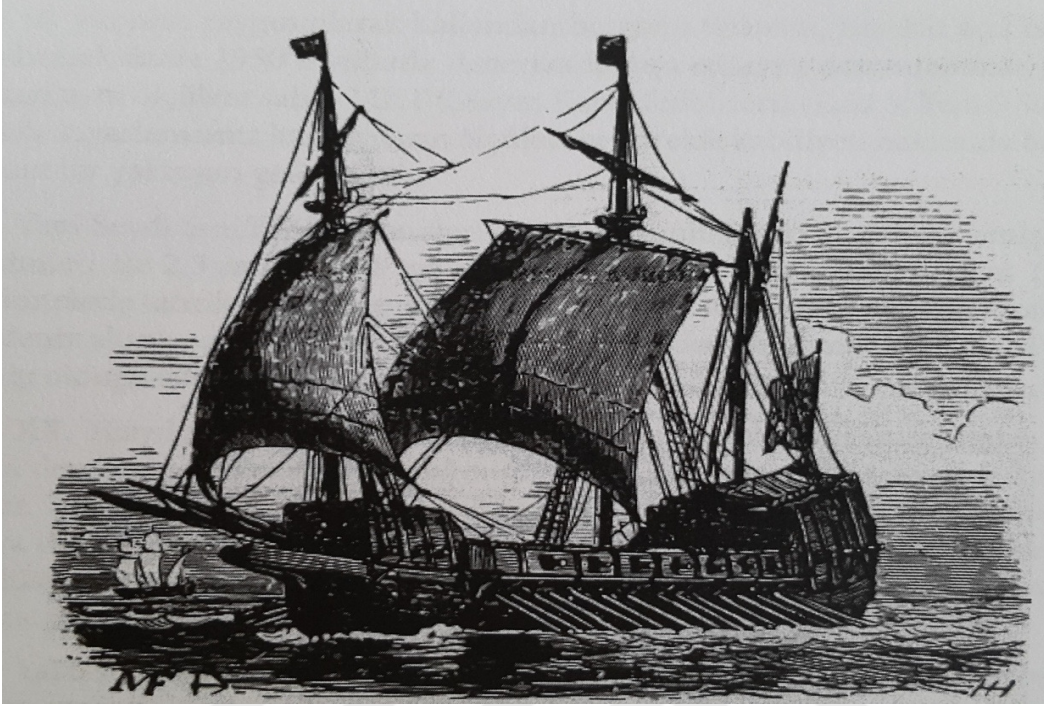

Göke.

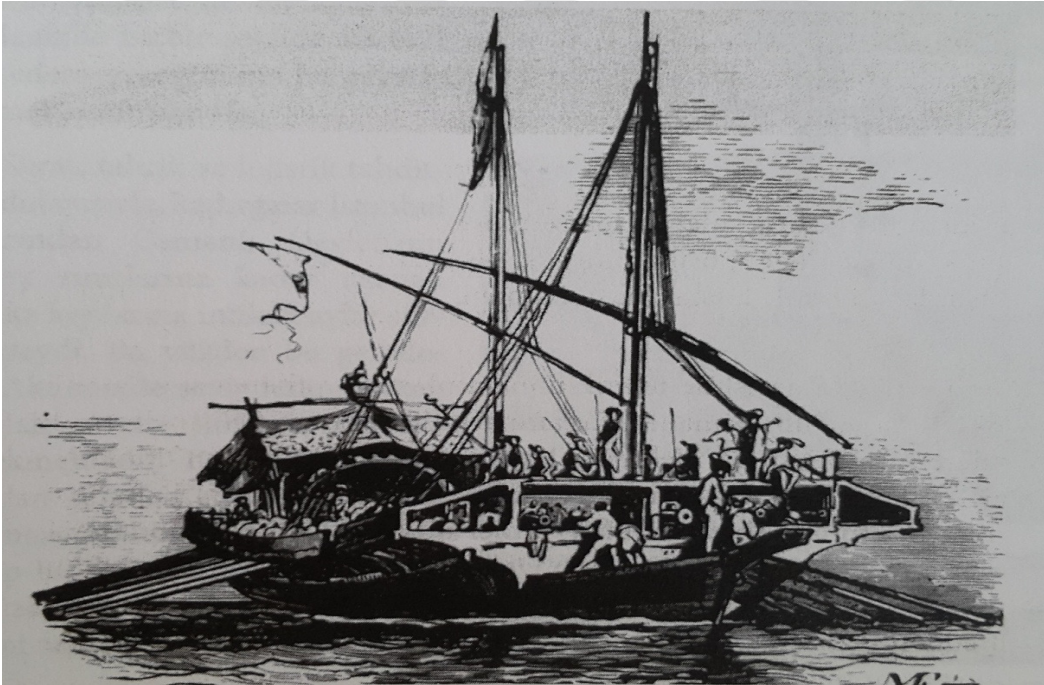

Şehbâz-ı Bahrî Kalyonu

EK 15: Venedik Gemileri (Haz. Kara 2009: 76).

Galias Sınıfı Gemi

Venedik Kadırgası

EK 16: Sultan II. Selim Döneminde İstanbul'da Görev Yapan Venedik Elçileri ve Raporlarını Sundukları Tarihler (Ed. Afyoncu 2012: XXVIII-XXIX.)

1. Giacomo Soranzo (1566-1568)
2. Marin Cavalli (1567)
3. Alvise Buonrizzo (1570)
4. Jacopo Ragazzoni (1571)
5. Marcantonio Barbaro (1573)
6. Andrea Badoer (Badoaro) (1573)
7. Costantino Garzoni (1573)
8. Marcantonio Barbaro (1573)
9. Aurelio Santa Croce (1573)
10. M. Vincenzo Alessandri (1574)

EK 17A: Venedik Balyosu Marcantanio Barbaro'nun 30 Ekim 1571 Tarihli, Venedik'te Deşifre Edilen Dispaccio'sunun Birinci Sayfası (Bertele 2012: 133).

Replicata
 Si ben la vittoria così segnalata e grande. D si e
 tanta gloria e che più si ragiona ad solam^{te} la
 maggior. D q d. tanto più sia mai successa, ma
 d no dico potersi gli honori d'aver per sé
 d la principal consolatione di quel prudente, e
 sicut. Dominio mi sarà sopra il fatto seguito, e
 tutto d più felicem^{te} ad potesse succeder, ma non
 poter da esso venir in forma cognoscitur, d alla sia
 stata gratia e special voluntà del s^{co} e
 massima essendo la s^{ta} v. memoria di tutti le principal
 ottimi requisiti. Dopo d si sup^{ra} la pace, so d lui più
 di ogni altra le considero, e alla consideratione adarg
 d'essa d'aver mai per scorta simil consolatione
 la qual tanto più si va conservando nell'intimo dell'
 anima mea, e quanta d'aver. E si possa sperar, d
 la bontà, e d. più cara futura uera bonum soleraz
 il pro. e d'opole suo, e come ~~permanere~~ ad ogni duota
 sup^{ra} la si deve. Quasi, onde io mi confido, d d
 alla prudentia, d. e quanta il s^{co} e d'aver
 senata, e d la intelligenza e cognitione, d agli
 ha del stato di d'la imperia e d'la loro luogo specialm^{te}.
 Unora di già per tanto resolutione, e sapera male
 bene conoscer le occasioni, e io dal mio canto, mi
 farò d ogni mio poter di far intender alla s^{ta} v^{ra}
 quel più, d sarà possibile delle operationi, e disegni
 di qua, e cio d più fondatam^{te} la passa regular
 i giudizij sin, ma fin ora ad possi venir a portar
 al^{te}, si per il s^{co} si ritorna in andrinopoli ed

EK 17B: Venedik Balyosu Marcantanio Barbaro'nun 30 Ekim 1571 Tarihli, Venedik'te Deşifre Edilen Dispaccio'sunun Birinci Sayfasının Transkripti (Bertele 2012: 132).

Cevaplı

Sayın Devlet Başkanı

Eğer elde ettiğimiz zafer, şimdiye kadar elde edilenlerden anlamlı ve büyük ise, şimdi de eski zamanlarda asla böyle büyük bir başarı olmamış fakat insanlar da istememezlik edemezler, hatta bu çok akıllı ve sakın devletimizin en birinci tesellisi, yapılan olayın üzerine gitmeyip, sonradan meydana gelecekler için daha bir mutluluk getirsin, fakat böyle bir fırsatın çıkması için Tanrı'nın inayet ve özel arzusu gerekir ve Ekselansları, sulhun bozulmasından sonra en önemli faaliyetlere girerirken, sizin daha iyi tanıyacağınızı biliyorum ve bu aşamada şunu itiraf edeyim ki, ruhumun içinde hiçbir benzer teselli bulamadığım kadar, ilahi iyilik ve takdir, sizin teba ve hakkınızı yüceltmek ister, ben de bunun yerine gelmesi için duacıyım, bu arada Tanrı'nın siz yüce Senato'nuzu bağışladığı basiretli tutum ve sizin devletinizin sınırları sahip olduğunuz vukuf ve dirâyet çok iyi neticelere yol açacaktır, fırsatları da iyi tanıyacaksınız ve ben de kendi açımdan sizin Devletinize açıklamak için kendimi zorlayacağım, buradaki faaliyet ve tasavvurları mümkün mertebe ulaştırmaya çalışacağım, böylece sizin hükümleriniz de temelden daha iyi düzenlenir, fakat şimdilik Padişah Edirne'de olduğu için herhangi özel bir duruma eğilemedim...

EK 18 DEVAMI: II. Selim'in Venedik'e Verdiği 1573 Tarihli Ahidname (Şakiroğlu 1986: 527-553).

